

2026 ספטמבר

עלון עמותת דור הפלמ"ח מס' 16

תשרי תשפ"ז

מורשת זו לא מילה - מורשת זו דרך!

עלון עמותת דור הפלמ"ח מס' 16

ספטמבר 2026 | תשרי תשפ"ז

עמותת
דור הפלמ"ח

תוכן

5 דבר יו"ר עמותת דור הפלמ"ח, פרופ' חגית מסר-ירון
7 דבר המערכת

דברים שהוריי סיפרו לי על הפלמ"ח

8 "שמונה שנים ראשונות", יורם שדה מספר על אביו
11 כיצד השפיעו מורשת אבי, עודד מסר, והפלמ"ח, עלי ועל אחותי, מאת: יואב מסר
14 משפחת הפלמ"ח בקיבוץ אלונים, מאת: ד"ר אלדד חרובי
17 שאול ביבר בפלי"ם: הפצצה באקסודוס, מאת: ד"ר אורית אבוהב
24 על פועלו של אבא שלנו נחום שריג במלחמת העצמאות, מאת: צחקי שריג
27 דברים ששמעתי מדודי אברמיק, מאת: עפר דרורי
30 מתי את חוזרת? מאת: תמנה עורב
43 מא' עד ת', סבא שלי, אליהו סלע – "רעננה", מאת: גיא סלע
49 סיפור קורותיו של אורי יפה בפלמ"ח, מאת: יחיעם יפה
51 סיפורו של תחקיר, מאת: יריב תיבון
54 זיכרון מאבא מיכה פרי-סוג של פרא אציל, מאת: תמי פורת
57 הורי דוד ואהובה גוטמן, נפגשו ונישאו בפלמ"ח, מאת: חיים גוטמן
58 תחנת השידור במחתרת בבית משפחת חלמר-חלמיש, מאת: יובל חלמיש

פלמחניקים מעידים וכותבים

60 בני מהרשק, הפוליטרוק של הפלמ"ח, מאת: יואל מהרשק
63 איך חיינו במשלטים, מאת: יהודית יחזקאלי-גלילי
66 זיכרונות מכפר גלעדי ומתל-יוסף, מאת: מנחם זהבי
70 הפסלון ממנזר בית ג'מאל, מאת: אמתי יבנה

שמונים שנה לליל הגשרים

71 עדותו של ישעיהו (שייקה) שלמוני על חלקו בפיצוץ גשר ירמוך
73 עדותה של אלישבע ירון על חלקה בפיצוץ גשר דאמייה
74 מתוך עדותו של יהונתן (ג'וני) דותן על האסון בגשר א-זיו
80 על שבוי ומטוס שנפל במלחמת השחרור, מתוך עדותו של איסר חלמיש
85 על גיוס לפלמ"ח בקפריסין, מאת: שמחה דוקרביץ'-גרנות

"לפקודה תמיד אנחנו", הפלמ"ח במשמרת על מורשתו

89 רוח הפלמ"ח חייבת לחיות, מאת: יצחק רבין
90 מי יישא את דגל הפלמ"ח? מאת: שייקה גביש

- 91 חיים גורי, על זיכרון ומורשת, מאת: פנינה גרויטערן
- 92 על חשיבות הנצחה, זיכרון ושימור המורשת, מאת יהודית יחזקאלי-גלילי
- 94 מסע בעקבות חנה סנש וחביבה רייק, מאת: אלדד חרובי
- 104 מלון "ביאזי" בירושלים, הנצחה אישית ומשפחתית, מאת: מימי ביאזי
- 106 הסוקולנט של אבא, מאת: פנינה גרויטערן
- 107 שמונים שנה לאירועי ה"שבת השחורה" מנקודת מבט בריטית, מאת: ד"ר יעקב ניר
- דמויות מופת משלנו**
- 116 יהודה עמיחי, מלוחם למשורר, מאת: פנינה גרויטערן
- טעימה מהעשייה בבית הפלמ"ח בשנת תשפ"ו**
- 118 פעילויות תרבות, מאת: אורנה ענבר
- 123 תשתיות ופרויקטים, מאת: שירי ארליך
- 125 פרויקט תיעוד פריטים, מאת: אורית אבוהב
- פעילות ארכיון הפלמ"ח**
- 128 ספריית הפלמ"ח
- 129 חדש על המדף
- 132 התרגשנו
- 134 המדור לחיפוש קרובים
- 136 משירי התקופה

דבר יו"ר עמותת דור הפלמ"ח

חשבון פשוט מלמד אותנו עד כמה גדולה האחריות המוטלת על כתפינו. הפלמ"ח פורק בשנת 1948. פירוש הדבר שחברות וחברי הפלמ"ח החיים עמנו כיום, הם בני 96 ומעלה, וכדרכו של עולם – מספרם הולך ומתמעט.

דור הפלמ"ח הוא דור יוצא דופן בתולדות העם והמדינה. זהו דור שהעז לחלום, שפעל ובנה, שנלחם על עצמאות ישראל והניח את היסודות למדינה שקמה בזכות אומץ לבו, נחישותו ואמונתו.

בשנת 1984 הקימו נשות ואנשי הדור ההוא את עמותת דור הפלמ"ח מתוך הבנה שהמורשת אינה נשמרת מאליה. הם הציבו לעצמם משימה ברורה: להנחיל את מורשת הפלמ"ח לדורות הבאים, להקים את בית הפלמ"ח כמוזיאון חי לתולדות הארגון, וליצור ארכיון שיישמר את המקורות, המסמכים והעדויות לדורות.

במשך שנים רבות נשאו לוחמי הפלמ"ח עצמם את לפיד הזיכרון. הם סיפרו, העידו, לימדו והנחילו מניסיונם האישי. אולם, עם חלוף השנים עוברת המשימה בהדרגה אלינו – בני דור ההמשך, בני המשפחות, המתנדבות והמתנדבים, וכל מי שרואה במורשת זו נכס לאומי.

איננו יכולים לחוות את ימי המחתרות, את ההכשרות או את מלחמת העצמאות כפי שחוו אותם אנשי הפלמ"ח. אך אנו יכולים – וחייבים – להמשיך את הרוח שאפיינה אותם: אחריות אישית, מחויבות לכלל, נכונות לעשייה ולשירות, ואהבת הארץ והאדם.

עמותת דור הפלמ"ח, בשיתוף ובסינרגיה עם מוזיאון הפלמ"ח, רואה בהעברה הבין-דורית של המורשת את אחת ממשימותיה המרכזיות. באמצעות מפגשים, פעילויות חינוכיות, פרסומים, תיעוד ושימור, אנו מבקשים לחבר בין דור המייסדים לבין הדורות הבאים, ובין סיפור הקמת המדינה לבין האתגרים של החברה הישראלית כיום.

בגיליון זה תמצאו ביטויים שונים למאמץ המשותף הזה. כל כתבה, כל עדות, כל מפגש וכל יוזמה הם חולייה נוספת בשרשרת הזיכרון והערכים, המבטיחה שמורשת הפלמ"ח לא תישאר רק בין דפי ההיסטוריה, אלא תמשיך לחיות במעשיהם של הדורות הבאים.

זוהי חובתנו, אך גם זכות גדולה: לקבל את הלפיד מידי דור הפלמ"ח ולהעבירו, בוער ומאיר, לדור ההמשך. אני קוראת לכן ולכם, צאצאי הענקים של דור הפלמ"ח, להצטרף לעמותה ולחבור לשימור המורשת.

בברכת קריאה מהנה, ושנה טובה וברוכה!
פרופ' חגית מסר ירון, יו"ר

ראש השנה תש"ח (ספטמבר 1947)
שנה טובה ממחנות המעצר בקפריסין
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 15544

דבר המערכת

הזמן חולף, ואנו מונים בעשרות שנים את המרחק מאירועים בולטים שהיו לאבני היסוד, בהן פעל דור תש"ח, ואשר על בסיסם הוקמה מדינת ישראל.

בשנת 2026 מלאו, בין היתר, שמונים שנה לפעולת "תנועת המרי", ה"שבת השחורה", "ליל הגשרים", ואצלנו בבית הפלמ"ח נחנכה תערוכה לרגל שמונים שנה למחנות המעצר בקפריסין.

בפעילותנו בהנצחה ובשימור הזיכרון אנו עוסקים בעבר אך מביטים קדימה – אל דורות ההמשך – ואליהם אנו מכוונים את מורשת האבות והאימהות, סבים וסבתות – חברי הפלמ"ח.

עלון זה מציע לכם הרבה נשמה של "משפחת הפלמ"ח", טעימות מחקריות מהנושאים הבולטים ועדכונים ושיתופים במה שקורה בבית הפלמ"ח. תודה למי שנענה לקריאה לשתף את הקהל המכובד הזה בחוויה אישית. העריכה היתה מינורית במטרה להיצמד לסגנונו האותנטי של כל כותב.

שנה טובה, בטוחה וברוכה!
ד"ר אלדד חרובי, פנינה גרוישרן

דברים שהורי סיפרו לי על הפלמ"ח

"שמונה שנים ראשונות"

יורם שדה מספר על אביו יצחק בספרו

התמונות ברשימה זו באדיבות המשפחה

"...אבי קרא לי בכינויי חיבה שונים, מהם לא שגרתיים כמו "מחמל נפשי" שהוא כנראה תרגום של ביטוי דומה ברוסית. הוא אהב מאוד את התרבות הרוסית, קרא וזכר ציטטות מפושקין ומאיקובסקי, אהב שירים רוסיים, כמו זה על פרשיו הקוזקים של המרשל בודיוני הדוהרים לקרב..."
(שם, עמ' 57)

"גידלנו גם כבשה שהייתה אהובה עלי מאוד, אך כלבתנו זללה לילה אחד את שתי אוזניה, דבר שפגע מן הסתם בשמיעתה האבסולוטית. לאחר מכן סיימה הכבשה את חייה והפכה לסטייק. אגב כלבתי רק קיימה בכך את המסורת של הפלמ"ח, שאנשיו התאמנו בקיבוצים ובערב ערכו קומזיצים וחלקו ביניהם את העבודה: "...אתה תביא את הכבש ואני אביא את אלתרמן" (שם, עמ' 64-65)

"אירוע הזכור לי היטב התרחש ביולי 1950 שבו חגגנו יום הולדת כפול, שישים של אבי ושש לי. באו מוזמנים רבים ובהם אלתרמן ובני משפחת סנה, ואמי צילהמה כמה תמונות מן האירוע. רגע השיא היה כשאבי שלף את אקדח התופי הכסוף הקטן, מתנת יהדות מקסיקו, עם תבליט השור שעיניו אבנים אדומות, ובמקום להרים אותי שבע פעמים על כיסא, הוא ירה שבע יריות באוויר (אחת לשנה הבאה)..." (שם, עמ' 68)

"...אבי עצמו גם הוא לימד אותי רבות, הוא שיחק איתי שחמט, ולימד אותי, למשל, לכתוב כתב סתרים בלתי נראה בעט ציפורן טבול במשהו, נדמה לי שבבצל.
לאחר מכך היינו מחממים את הנייר לאור נר, והדברים שכתבנו היו מסתמנים..." (שם, עמ' 75).

"...אבי לימד את חבריי ואותי לא רק לשחות אלא גם היאבקות וירייה ברובה. היה לנו רובה אוויר שבו היינו מתחרים אחד בשני בקליעת חיצים

צבעוניים או כדורי עופרת זעירים למטרות עשויות נייר שהצבנו במרחק כמה צעדים מאיתנו... באחת התמונות נראה אבי נותן לי פקודת אש. בתמונה אחרת אני הוא שנותן פקודת אש לאלוף יצחק שדה."
(שם, עמ' 72)

כיצד השפיעו מורשת אבי, עודד מסר, והפלמ"ח, עלי ועל אחותי

מאת: יואב מסר, אחיה של פרופ' חגית מסר-ירון

אבי היה "מלח הארץ" – פלמ"חניק בכל רמ"ח איבריו, אך גם "תוצרת אירופה": נער יהודי מאוסטריה שהגיע לארץ במסגרת עליית הנוער.

עליית הנוער, הקיבוץ והפלמ"ח היו עבורו כור ההיתוך שהפך את אלכסנדר לעודד, מילד אוסטרי "יקה" לרועה צאן, ובהמשך ללוחם ולמפקד בפלמ"ח.

עודד מסר סמח"ט חטיבת הנגב,
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 24947

מה למדנו אחותי ואני מסיפורי על הפלמ"ח?

ראשית – צניעות והסתפקות במועט.

במהלך שנותיו בפלמ"ח, נדד אבי בין קיבוצים שונים במסגרת תפקידיו, ממפקד כיתה ועד סגל הפיקוד הגדודי. לא היה לו בית קבוע, לא רכוש משמעותי – רק מזוודה קטנה. מעולם לא חש תחושת מחסור, לפחות לא כפי שסיפר לנו. ממנו למדנו שהעושר האמיתי אינו נמדד ברכוש, אלא במשמעות, בחברות ובתחושת שליחות.

שנית – הסתגלות, ערבות הדדית ודבקות במטרה.

בכל מקום אשר אליו הגיע, מצא את עצמו בתוך קהילה אחרת, מוקף אנשים מרקעים שונים. כששאלנו אותו האם הרגיש זר, תשובתו הייתה תמיד: "מעולם לא!". כך למדנו שמהות הישראליות של דור הפלמ"ח הייתה היכולת להתעלות מעל השבטיות, לחיות מתוך ערבות הדדית, ולהתמסר למשימה המשותפת.

אבי מעולם לא התרברב במעשיו. הוא לא התרפק על עברו ולא ביקש תהילה. אך בינו לבין חבריו לפלמ"ח, התקיימה קרבה עמוקה ואמיתית, שנשמרה לאורך שנים. ברקע, היה יצחק שדה, שהיה עבורו דמות מכוננת – "אביו הרוחני", ואולי במידה מסוימת גם אביו האמיתי, שכן גדל כיתום מאב ואם.

שלישית – הקיבוץ.

הקיבוץ והקיבוצניקים סימלו עבורו את ההתיישבות, שמירת הגבולות, והערכים עליהם נבנתה הישראליות. גם היום אני מלא הערכה לתנועה הקיבוצית, ואף זכיתי להשתתף בתכנון בית התנועה הקיבוצית. זו התנועה שסייעה להקים את המדינה, הגנה עליה לאורך השנים והמשיכה לעמוד בחזית בשבעה באוקטובר, וגם כיום, בגבולות הצפון.

בזיכרוני מפגישות של אבי עם חבריו מהפלמ"ח ומהקיבוצים, כמו גם ממפגש פלוגה ב' לאחר מלחמת ששת הימים בהר הצופים, בלטה שם

תמיד דמותו הייחודית. הוא לא היה מספר הצ'יזבטים או מרכז החבורה, אלא מפקד קפדן, מקצועי ומוערך. כך הוביל את אנשיו במבצעים מורכבים ונועזים, ובהם פיצוץ גשר בנות יעקב במסגרת ליל הגשרים – פעולה שהוגדרה, לימים, כמבצע בעל מורכבות ואומץ, השווים לאלה של יחידות העילית של ימינו.

עד היום אני חש שדרכי עוצבה על ידי שני יסודות שהתקיימו באבי: מצד אחד הפלמ"חניק, "מלח הארץ", לוחם ומפקד שהקדיש את חייו למאבק על הקמת המדינה וביטחונה, ומצד אחר הפליט מאירופה, שנשא עמו תרבות אחרת, זיכרונות אחרים וערכים נוספים. השילוב הזה הוא שהפך אותי ואת אחותי חגית לאנשים מורכבים, פתוחים ובעלי מבט רחב על החיים. חשוב לנו להנחיל לילדינו את מורשת הפלמ"ח ולהכיר בערכה. זהו מטען ייחודי המשלב נחישות ואחריות, במאבק על הארץ ועל ערכיה, לצד אופטימיות, אנושיות ותקווה – תכונות הנחוצות לנו גם כיום כדי לשמור על עצמנו כישראלים וכיהודים.

על כך נהיה תמיד אסירי תודה.

חגית מסר-ירון עם אביה עודד מסר
התמונה באדיבות המשפחה

משפחת הפלמ"ח בקיבוץ אלונים

מאת: ד"ר אלדד חרובי

נולדתי בקיבוץ אלונים, ישוב אשר הקשר שלו עם הפלמ"ח היה חזק מאוד. משנת 1943 ועד שנת 1946 שכן באלונים מטה הפלמ"ח, ובמהלך שנותיו, התאמנו וחיו בו יחידות רבות אשר עברו בו הכשרות וקורסים, כמו למשל, אנשי המחלקה הערבית של הפלמ"ח.

אמי, יעל, שרתה בפלמ"ח בהכשרת מעוז א' בגדוד הראשון של חטיבת יפתח. הפלמ"ח היה נוכח בביתנו מיום הולדתי, ספרי הפלמ"ח העבים, אלבום הפלמ"ח, הסיפורים ועוד. מה גם שבאותם ימים של שנות השישים של המאה העשרים, התקיימו כנסים רבים של חטיבת יפתח באזור הגליל ובצפת. חברי וחברות החטיבה נסעו להשתתף ואיתם אנו הילדים.

ב"אלונים" חיו מספר לא מועט של חברות וחברים אשר שירתו בפלמ"ח, ובהם דמויות מפתח. ראש וראשון, יעקב כהן – "יעקובה", המסתערב האגדי ולוחם בשורות "המוסד" ושירות הביטחון. כנהוג באותם הימים, עת היינו בכיתות הצעירות, ישנו וחינו בבית משותף. לימודים, לינה וחדר אוכל. בימי שבת בצהריים, היו ההורים אחראים על השקט בבית. כל הורה בתורו "שמר שבת" וסיפר לנו הילדים מסיפורים שונים. "יעקובה", אשר באותם הימים היה בין פעילויות חשאיות, היה "אבא" בכיתה שלי ונהג לספר לנו "בסוד" אודות מעלליו בימי הפלמ"ח, החיים כפועל בנמל חיפה, פיצוץ מכונית התופת במוסק החיפאי ועוד ועוד.

1948, מחנה הפלמ"ח באלונים, אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 16280

באלונים חי שנים רבות גם מפקד חטיבת יפתח, מולה כהן. גם ממנו שמעו החברים והנערים סיפורי גבורה, ומעת לעת, הייתה נוכחות של גיבורי הפלמ"ח כמו יגאל אלון, יצחק רבין, דוד אלעזר ונוספים.

בבית לא שמענו סיפורי גבורה, אלא בעיקר חוויות של אמי מימי הפלמ"ח אודות השתתפות במעשי הגדוד בתקופת המלחמה, העלייה לראש פינה, הלחימה במרכז הארץ והירידה לנגב. בנות ההכשרה סייעו רבות לבנים אשר נטלו חלק בקרבות הקשים: הן הכינו אוכל, כיבסו את הבגדים, סייעו כאפסנאיות, חובשות, קשריות, מזכירות והשתתפו בפעולות מפעולות שונות. עם סיום המלחמה הצטרפו אנשי ההכשרה לקיבוץ רביבים בנגב. אמי חייתה שם מספר שנים, עד שחברה לאבי באלונים והשאר, כמו שאומרים, היסטוריה.

אבי כאיש "הנוער העובד" ואמי כיוצאת הפלמ"ח אהבו לטייל ברחבי ארץ ישראל, ואנו, ילדיהם, זכינו לכך. בהיותי בן שתיים עשרה שנים כבר טיפסתי בשביל הנחש למרומי המצדה, ושמעתי מפי הוריי את סיפורי הגבורה של לוחמיו.

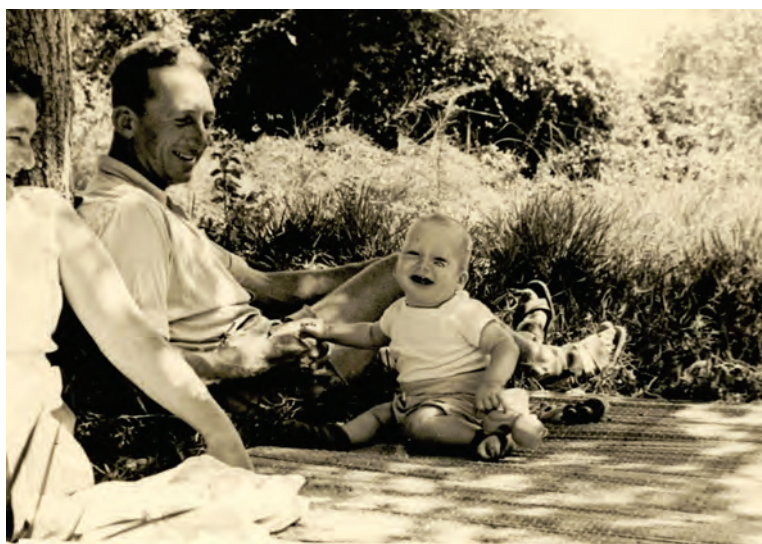
לכן, לא מפתיע כי שנים לאחר מכן, חקרתי בעצמי את נושא מסעות הפלמ"ח. זכיתי להיפגש עם אותם סיירים מהוללים של פלוגה ה' ופלוגות נוספות, אפרים בלוך "העז" ומנחם רוסק הכניסו אותי לסודות הסיירות בפלמ"ח וזכיתי להיפגש עם רומי בן-פורת, מוריס בן-דרור, שלמה פוגל, שייקה ברוט ומפקדים נוספים.

העיסוק במסעות ובסיירי הפלמ"ח, קרב אותי מאוד לנושא הפלמ"ח וכך זכיתי, ואני עדיין זוכה, להיות חלק ממובילי שמירת מורשתו – כמנהל ארכיון הפלמ"ח במשך שנים רבות, וכעת כמתנדב בצוות הארכיון.

שמירת המורשת והעברתה לדורות הבאים, היא משימה חשובה ביותר, אותה ינקתי בילדותי בקיבוץ אלונים ובקרב משפחתי הגרעינית.

יעל חרובי עם חבר להכשרה
התמונות באדיבות המשפחה

משפחת חרובי בקיבוץ אלונים

שאל ביבר בפלי"ם: הפצה ב"אקסודוס".

מאת: אחייניתו, ד"ר אורית אבוהב

שאל ביבר (29 בנובמבר 1922 – 20 ביולי 2013) אב לשלוש בנות ובן, ביקש שיחרטו על מצבתו: "הייתי שאל ביבר, הייתי בפלמ"ח".

שאל התגייס לפלמ"ח בגיל שבע עשרה, והתנדב בו בתפקידים שונים, בפלי"ם, ביחידת המסתערבים ובחטיבת הנגב עד לשילובו בצה"ל. הוא הוכר כ"אבי הלהקות הצבאיות", הרבה לעסוק בענייני תרבות, בידור ואף פרסם מספר ספרים.

במסגרת שירותו בפלי"ם נשלח שאל ביבר לאירופה לסייע בארגון המעפילים במחנות ערי החוף בדרכם לארץ, ובליוי האניות ליעדן. על חלקו בפרשה הידועה כפרשת האנייה "אקסודוס" התגאה מאוד ואירוע היסטורי מכונן זה, ליווה אותו במהלך חייו, והוא הרבה לספר, להרצות, ולהשתתף באירועים הקשורים לפרשה.

מומחיותו של שאל בפלי"ם נבנתה בעיקר תודות לכישוריו לתפקידים צבאיים, ופחות כיוור-ים מובהק. בתום שירותו כמפקד במחלקה הערבית של הפלמ"ח, הציע לו יגאל אלון להצטרף למוסד לעליה ב'. "...נגמרה המלחמה ומרבית חבריך ייעשו זאת. מלבד העניין הציוני, היה לפעילות הזו קסם רומנטי..." כך העיד.

בסוף שנת 1946 השתתף שאל בקורס הכנה לליוי אניות המעפילים, שנערך בקיבוץ "יגור". תכני הקורס היו ציונות, מידע, אידיאולוגיה וימאות המעבר לפעילות במוסד לעליה ב' לא היה דרמטי, "... אתה מהפלמ"ח מרגע שהתגייסת ועד יום מותך..." טען באחד הראיונות.

שאול ביבר מגלח את זקנו של עוזי נרקיס, 1943,
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 12025

בשנים 1946–1947 שהה שאול בדרום צרפת, בעיקר באזור מרסיי, במסגרת ארגון מחנות המעבר בערי חוף באירופה לשהיית שורדי השואה.

לאחר שעבר מספר תחנות במסעו מארץ ישראל לאירופה, ביניהם באיטליה, הגיע במסווה מנמל מרסיי למחנה סן-ז'רום, ארמון שיושביו נאסרו וגורשו, ו"המוסד" השתלט עליו והקים בו מחנה לקליטת הפליטים. שאול נתמנה למפקד והשכיל, בעזרת ההיכרות המוקדמת של פעילי המוסד עם יושבי המחנה, ליצור יחסי אמון ביניהם.

על המפגש שלו ושל חבריו הפלמ"חניקים עם הפליטים בריכוזי מחנות המעבר, סיפר שאול: "...אני יכול להגיד לך, אני חושב שלי הייתה יותר

מאשר לאחרים [שליחי המוסד והפלמ"ח] רגישות והייתי מעורה הרבה יותר מאשר בחורים אחרים, פלמ"חניקים טובים מאד, שממש אהבו את העלייה אבל שנאו את העולים. [...] בארץ, היו שהתנשאו על ה"גח"ליצים" [משרתי הפלמ"ח מגדודי חוץ לארץ], שלא ידעו לעשות קפה על המדורה, העור שלהם היה לבן, הברחש אכל אותם ואין להם שפם כזה...".
 "...הפלמחניקים התייחסו בציניות ובזלזול לכל ה"רוז'קס" שפוצצו רכבות עם גרמנים. חשבנו שזו בדיחה. אבל אני באופן אישי הייתי ממש מתרגש ונדהם למול הכוח הציוני והנאמנות לעם היהודי."

בנוסף, ביצע משימות נוספות במפעל ההעפלה, בעיקר כאלה הקשורות בספינות רכש הנשק למדינה החדשה, אך האתגר הגדול ביותר שעמד בפני שאל היה עוד לפניו – השתתפות בהפלגת ספינת המעפילים "אקסודוס".

ב-11 ביולי 1947 עזבה את חופי נמל לה-סט בצרפת האנייה "אקסודוס" אשר קיבלה לצורך ההפלגה את השם "ציאת אירופה תש"ז", עמוסה בכ-4,500 שורדי שואה, כשיעדה חופי ארץ ישראל. מיד עם צאתה לים, נתקלה "אקסודוס" בהתנגדות הבריטים ויורטה על ידם. נוסעיה הועברו לשלוש אניות גירוש, שהיו למעשה כלובים שטים שהופנו ליעד אותו קבעו הבריטים: בחזרה לצרפת לפורט דה-בוק, נמל הסמוך לנמל המוצא.
 אניות הגירוש הגיעו לחוף הצרפתי ב-29 ביולי 1947. לאחר שהנוסעים סירבו לרדת לחוף והתמידו במאבקם במשך כארבעה שבועות, הופנו האניות לנמל המבורג שבגרמניה, שהיה אז אזור שליטה בריטי. הספינות גדושות שורדי שואה, הטלטלו בים שבועות רבים, ונוסעיהן סירבו לרדת ליבשה. אחר שהות של כשנה במתקני מעצר בגרמניה, עלו רוב נוסעי האנייה לישראל. ב-7 בספטמבר 1949 הגיעו אחרוני מעפילי "אקסודוס" ארצה.

העלייה לאנייה "אקסודוס" בנמל לה-סט בצרפת,
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 26087

"פרשת אקסודוס", זכתה לסיקור בינלאומי והייתה לאחת מהתחנות הסמליות במאבק להקמת המדינה ובין אירועי ההעפלה המסוקרים ביותר. גיבוריה היו בראש ובראשונה אלפי מעפילים על סיפוני האניות. יחד אתם היו אייק אהרונוביץ' הצעיר רב החובל; מפקד האנייה האמין יוסי הראל; מפקדי הפלי"ם ניסן לוויטן ומיכה פרי; הימאים זרים וארצישראלים; נציגי הפלמ"ח והמוסד לעליה ב' באירופה (עליהם נמנה שאול); אנשי הצבא הבריטי שנאבקו בהם בדרכים שונות; נציגי ההנהגה הציונית באירופה ובארץ ישראל וגופי השלטון בצרפת ובבריטניה.

הסיקור הבינלאומי כלל עיתונאים מחו"ל ומהארץ שסיקרו וצילמו בזמן אמת, סופרים ישראלים וזרים שכתבו עליה ספרים, למשל ליאון יוריס ויורם קניוק; היסטוריונים, אנשי קולנוע שיצרו שנים אחרי סרטים בנושא וכמובן משתתפי הפרשה. כולם הציגו נרטיבים שונים, אך בעיקר העלו על נס את עמידתם הנחרצת של המעפילים, ששבועות התייסרו מחום, צפיפות, לכלוך והעדר פרטיות, אל מול התביעה הבריטית, הבלתי מתפשרת, להחזירם לאירופה – למחנות בגרמניה, מהם ברחו. צוינו גם מסירותם והקרבתם של השליחים הארצישראלים מהמוסד לעליה ב' והפלי"ם.

שליחי הפלמ"ח משוטטים במרסי, צרפת.
מימין לשמאל: שאול ביבר, יהודה (פרא) בן צור, דן בן-אמוץ
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 7134

כדי להביע את התנגדותם למניעת ההעפלה על ידי הבריטים, החליטו ארגון ההגנה ו"המוסד לעלייה ב' ", על מדיניות חבלה באניות הגירוש הבריטיות. בכפוף לה, החליטו אנשי הפלי"ם בפורט-דה-בוק לייצר פצצה ולהגניב אותה לאניית הגירוש הבריטית "אושן ויגור", אשר נבחרה כיעד לחבלה. ניסן לויתן, איש הפלי"ם הבכיר באירוע, העיד כי, יחד עם מיכה פרי, מפקד האנייה, החליטו להכניס בסוד העניין את שאול ביבר שיעזור במשימה.

כך העיד שאול בנושא: "...צריך היה להעלות איזושהי פצצה לאחת מאניות הגירוש...כנשק...הפגנתי משהו [...] לא , חס וחלילה, שיפגע ממש. רדף אחרינו אסון האנייה "פאטרייה", שפוצצה על ידי אנשי "ההגנה" ובטעות נבקע בה חור ענק שגרם לטביעתם של שלוש מאות מעפילים.... ידענו

שאנחנו צריכים להיזהר. אבל לא כמו "שה המובל לטבח"...היו לנו קשרים עם ספרדים רפובליקנים והלכתי דרכם לחפש חומרי נפץ בצרפת. חבר השיג חומר מחבר שעבד במחצבות ואחר כך הייתי צריך עפרונות שהייה. מצאתי במחסנים של "ההגנה" בצרפת..." חומר הנפץ הוחבא בכיכרות לחם ובקופסאות שימורים ושאלו וניסן לווייתן התחזו לרופאים צרפתים, כששאלו בחלוק לבן ומכשיר שמע על הצוואר.

ההתחכמות וההומור לא עזבו את שאל וגם את רוזמן, ובראיון שנתן שאל, סיפר על פגישתו באנייה את מרדכי רוזמן, המנהיג הבלתי מעורער של המעפילים. "...הוא פונה אלי באידיש... ואני עונה לו בעברית. בהומור האופייני לו שאל רוזמן אם אני יכול לשמוע בסטטוסקופ את פעמי המשיח. הוצאתי מכיס הסינר פנס – ראש ואמרתי שאת הפעימות עוד לא שומעים, אבל במאמץ אפשר לראות את חבלי המשיח..."

מגורשים באניית הגירוש "אושן-ויגור"
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 26167

עם הגיעם לנמל, גילו מעפילי שתי הספינות הראשונות התנגדות אלימה ונועזת. אולם, באופן שהפתיע את הבריטים, באנייה השלישית, ה"אושן ויגור" (שבה הוטמנה הפצצה), ההתנגדות הייתה סמלית ולא אופיינית, ונוסעיה ירדו בשקט יחסי לחוף. התנהגותם של המעפילים עוררה את חשדם של הבריטים, שערכו חיפוש מדוקדק ברחבי הספינה, מצאו את חומר הנפץ ואת אחד מעפרונות ההשהיה.

במסיבת עיתונאים, הציגו את הפצצה המנוטרלת כהוכחה לכך שהמעפילים אינם שורדי שואה תמימים אלא טרוריסטים. שלא במתכוון, כשעה לפני מסיבת העיתונאים, עפרון ההשהיה הנוסף, שהבריטים לא גילו בחיפוש, גרם לפיצוץ. איש לא נפגע ונגרם נזק לבניין סמוך לנמל.

להטמנת הפצצה לא ניתנה הנחיה מפורשת של הממונים, נציגי "ההגנה" ואחרי המלחמה נקרא שאול לבירור עם שאול אביגור, מפקד "ההגנה" באירופה. "...בפגישה בקריה הסתכל עלי אביגור במבט חודר ומאשים: 'מי הרשה לך לעשות מלחמה על גבם של פליטי השואה האלה. 'אקסודוס' מיצתה את שליחותה במאבק ההרואי של המעפילים לחתור למולדתם. פניו קפאו למשך מספר דקות. הוא ראה במבוכתי והזמין אותי לשבת. כשעמדתי לצאת אמר לי – 'את מיכה (פרי, שותפו של ביבר למעשה), צבטתי באוזנו השמאלית, אותך אצבוט בימנית', וכך עשה..."

לשאלה שעמדה בחלל האוויר, ושנוסחה על ידי חיים גורי – "מי הרשה לך לעשות מלחמה על גב פליטי השואה?" – השיב שאול, בראיון שנערך עם כמה ממשותפי פרשת "אקסודוס", "...אין לתאר את ההתלהבות וההתרגשות של העולים. זו הייתה חוויה ממש קיצונית, אולי דתית, אולי משיחית...", אמר. לימים התבונן לאחר במבט ביקורתי ואמר: "...היום אני יודע שעשינו את המאבק על גבם של העולים. היינו בתוך הטרנס של העסק הזה ולא היה זמן לעצור ולשאול מי נתן את הסמכות המוסרית..."

על אף תפקידו השולי של שאול בפרשת "האקסודוס", בהשוואה ליתר נציגי "ההגנה" והפלמ"ח, באו במעשיו שוב לידי ביטוי תכונותיו: יוזמה; חשיבה מעשית ומציאת פתרונות יצירתיים לבעיות טכניות; בדיניות ויכולת לעטות על עצמו דמויות שונות לפי הצורך; קסמו האישי וכישוריו ביחסים בינאישיים, וההליכה על הגבול הדק שבין הבלתי חוקי להכרחי.

העיתונאי הצרפתי ז'ק דרוז', שסיקר את הפרשה, כתב בספרו על פרשת "אקסודוס" כי שאול, שכינויו בפלמ"ח היה "עופר" [...], הריהו בחור כחוש וערני, "...בעל שפם של מייג'ור בצבא הודו". (דרוז' לא הכיר את אופנת המסתערבים של הפלמ"חניקים שכללה גם אימוץ של שפם מזרח תיכוני.)

בזיכרון מאוחר ממבצע הבריחה וההעפלה בעת ששירת בפלי"ם בחופי צרפת, תאר שאול: "...יש תמונה שהיא בשבילי סמל. בתחנת הרכבת בגרמניה, העם היהודי נוסע, כמו "אבקועי צבים" שהולכים לכיוון הים. הייתה הרגשה שכל הפליטים נוהרים לנמלי הים התיכון. אני זוכר ילד קטן אוחז ביד ילדה קטנה ממנו ברציף הרכבת, ורץ בין הקרונות. מיד קפץ מישהו והכניס אותו ואת הילדה לתוך הקרון. המפגשים האלה תמיד היו מרגשים."

על פועלו של אבא שלנו, נחום שריג, במלחמת העצמאות מאת: בנו צחקי שריג

עזה או באר - שבע?

הוויכוח שאפשר את השליטה בנגב

במלחמת העצמאות, אוקטובר 1948, במהלך "מבצע יואב", התקיים במפקדת חזית הדרום דיון אסטרטגי בעל חשיבות מכרעת לעתיד המלחמה והמדינה.

על הפרק עמדה השאלה לאן יופנה המאמץ העיקרי של צה"ל: לעבר עזה, שהייתה עיר גדולה, מוגנת היטב, ובה היה מרכז הכוח המצרי בארץ ישראל - או לעבר באר שבע, "בירת הנגב", אך קטנה יותר ומוגנת פחות.

אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 26765

יגאל אלון, מפקד חזית הדרום, תכנן את כיבוש עזה. כיבושה היה אמור להנחית מכה קשה על הצבא המצרי ולהעניק הישג צבאי מרשים לצה"ל.

אבל נחום שריג, שפיקד אז על "חטיבת הנגב" כבר קרוב לשנה, והכיר טוב מכולם את הנגב ואת מגבלות ויכולות לוחמיו, התנגד לכך בנחרצות. הוא טען כי עזה היא יעד גדול, מבוצר ומוגן היטב, וכי הכוחות שעמדו לרשות חזית הדרום באותה עת אינם מסוגלים לכבוש אותה, וכי ניסיון כזה עלול להסתיים בהרוגים רבים, בשחיקת הכוחות ואפילו בכישלון.

במקום זאת הציע שריג להפנות את המאמץ לבאר שבע. דעתו הייתה, שבאר שבע היא המפתח להשתלטות על הנגב, שכן כיבושה יאפשר שליטה על צירי התנועה בדרום, מה שייצור תנאים טובים יותר להמשך המערכה להדיפת המצרים ולהשתלטות על הנגב כולו, בואכה נמל אילת. שריג לא רק הציג יעד חלופי, הוא הציג תפיסה אסטרטגית שלמה: בעוד שעזה הייתה יעד שאפתני אך מסוכן, באר שבע הייתה יעד חיוני ובר-השגה. הוא סבר כי במלחמה יש לבחור במטרה החשובה שניתן להשיג במגבלת הכוחות הקיימים.

עמדתו התקבלה על ידי יגאל אלון ואף על דעת דוד בן-גוריון, שדרש באותה עת לרכז את עיקר המאמץ של צה"ל כולו בדרום ובנגב.

בלילה שבין 20 ל-21 באוקטובר 1948, יצאו כוחות צה"ל ל"מבצע משה" לכיבוש באר שבע. הקרב היה קשה, אך הסתיים בניצחון ישראלי. כיבוש העיר הפך לאחת מנקודות המפנה החשובות במלחמת העצמאות וחיזק באופן משמעותי את שליטתה של ישראל בנגב.

בדיעבד, ניתן לומר שהמלצתו של שריג הובילה לאחת ההכרעות האסטרטגיות החשובות ביותר במלחמת העצמאות. באר שבע נכבשה במאמץ רב למרות שהייתה יעד קטן ופשוט בהרבה מעזה, ומכאן עולה השאלה מה היה קורה אילו הופנו אותם כוחות לעבר עזה. יש להניח שהסיכוי להצלחה היה נמוך, ושכישלון כזה עלול היה לפגוע קשות במערכה בדרום ואף לסכן את השגת היעד המרכזי – הבטחת הנגב למדינת ישראל. לכן ניתן לראות בדיון במטה חזית הדרום אוקטובר 1948 הרבה יותר ממחלוקת צבאית בין יגאל אלון, מפקד בחזית הדרום, לבין נחום שריג, מפקד חטיבת "הנגב". נפלה שם הכרעה אסטרטגית. נחום הכיר את

מגבלות הכוח שברשותו, הכיר היטב את השטח, והבין את חשיבות הנגב למדינת ישראל, ולכן התעקש על מה שנראה בעיניו נכון.

אחרי כיבוש באר-שבע, נחום שריג וחיים בר-לב, על רקע המסגד.
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 24274

ייתכן שדווקא משום שנחום שריג הצליח למנוע טעות ולא רק לנצח בקרב, תרומתה של ההכרעה בוויכוח שתואר אינה מוכרת דיה לחוקרים ולציבור בישראל.

בנימה אישית, היום ניתן לומר שהמלצתו של אבא שלנו (...) להפנות את המאמץ לבאר שבע, תרמה תרומה מכרעת לעיצוב גבולות המדינה ולאבטחת הנגב, וההישג הגדול שלו לא היה רק כיבוש באר שבע – אלא מניעת מהלך שהיה עלול להוביל את צה"ל לקרב קשה, מסוכן ומיותר – בעזה.

חשוב לי להזכיר כאן שאת הפרק העיקרי בפרשה שתיארתי כאן, לא חשף באזני אבא שלנו, נחום, שמיעט מאוד לדבר על עצמו, אלא איש חטיבת הנגב וההיסטוריון המרתק מאירק'ה פעיל.

נחום שריג מפקד חטיבת "הנגב", מבצע "חורב", כיבוש ביר-תמילה ומתחם תמילה
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 4895

דברים ששמעתי מדודי אברמיק

מאת עפר דרורי

היה לי דוד, אברהם דרורי שמו, ובפי כל כונה
"אברמיק".

שנים שנהג להסתובב עם כובע רחב שוליים והילדים
שלי הקטנים, כאשר היו רואים אותו באירועים
משפחתיים, היו מכנים אותו "הדוד הקאו-בוי".

בהיותי חובב היסטוריה צבאית בדגש על צה"ל,
שמעתי מ"אברמיק" לא מעט סיפורים, וכאשר
חקרתי לעומק נושא, נהגתי לצלצל אליו, לבקש ולקבל מידע "מהשטח",
בנושא הקרבות בהם השתתף במסגרת חטיבת יפתח, או על נושאים
מיוחדים כמו למשל נשים בפלמ"ח.

"אברמיק" גם קרא לבנו בכורו בשם יפתח אולם ככל שהתבגר, הפך יותר רגשן בקשר לחברים שנפלו, לחוויות אישיות שחווה ולמצבה של המדינה. הוא הרבה לציין את עולם הערכים של מנהיגי דור הפלמ"ח לעומת מה שהכיר בשנותיו האחרונות וביטא את תחושותיו בספרים ובשירים.

וכך סיפר: "...ב-1946 התגייסתי לפלמ"ח בהשפעת בן גוריון, שקרא לצעירים להתגייס לביטחון. הגעתי למחלקת "משמרות", שם התאמנו והיינו יוצקים רימונים בפרדס סודי מתחת לאף של הבריטים. הכול היה סודי עד כדי כך שגם חברי המחלקה לא ידעו מה אנחנו עושים. במחלקת "משמרות" היו אתי רפול איתן ודדו אלעזר.

מחלקת "משמרות" הייתה מחלקת סיירים. עברתי קורס מ"כ בדליה בפקודו של חיים בר-לב. הוא היה אחד האנשים הנערצים עלי: אדם חכם וישר שדיבר עם האנשים בגובה העיניים, ודיבר לאט... אני זוכר מסדר להורדת הדגל... והדגל מגיע לחצי התורן, ואז מתחיל לעלות באש אוהל אחד שנמצא מאחורי המפקד חיים בר-לב. כל 140 החיילים לא זזו חוץ מבחור אחד מגבע, שרץ והפיל את האוהל... כדי לחנוק את האש... בר-לב הרגיש שמהו קרה... הסתובב לאט... ועד שהוא סיים לתת את פקודת הכיבוש... האוהל כבר לא בער..."

"...ב-1947 תפסו הבריטים את כרטסת חברי הפלמ"ח... ויצאה פקודה להחליף את השמות... נו, עוצר אותך שוטר... לך תזכור את השם החדש, לכן בחרתי בשם בן-משה כי לאבא שלי קראו משה... ואת זה לא שוכחים". "...חטיבת "הראל" נלחמה באזור ירושלים ובלילות היינו יוצאים להילחם בכפרים שאיימו על הדרך לירושלים. שם נהרגו הרבה מחברי..."

"אברמיק" התגורר בסמוך לבית הקברות הצבאי בהר-הרצל בירושלים, ומחלון ביתו נשקף בית העלמין. לא פעם דיבר איתי על השיר בימי הזיכרון. אחד השירים שכתב הוא "אתם הדוממים", הלקוח מספרו "לו הייתי ציפור... שירים, 2020".

אתם הדוממים

ממרפסת ביתי אני צופה היום
ורואה את הקברים הדוממים.
שורות ארוכות על ההר הם נחים
בינות ירק, עצים ופרחים.

* * *

היום אנו באים, יחידים וגם עם,
לומר להם כי אנחנו זוכרים אותם,
לומר להם כי לא לשוא היה מותם,
לומר להם כי לבנו עוד לא נוחם.

* * *

לבנו עם המון האבלים השכולים,
ודמעותינו החמות נושרות על הקברים.
בעצב ובכאב נזכור היום את כולם
אלה שאת גופם הקריבו לטובת העם.

* * *

ילדים ונוער יפקדו את הקברים
ויניחו עליהם פרחים וזרים.
בליבם פנימה ירחשו תפילה
לנשמת אחי גבורי התהילה.

* * *

נזכור את מי שנתנו את נפשם
למען תקומת המדינה והעם.
החורשים בתלם ילכו לאורם
של מי שנפלו על מזבח חלומם.

נתתם את הכל למען השלום
וכדי שזו תהיה המלחמה האחרונה,
אך השלום עוד לא הפציע עד היום,
ועבורכם היתה זאת מלחמה אחרונה...

דוממים אתם, ולא תראו את הפריחה והיצירה.
דוממים אתם, ולא תשמענה אזניכם את השירה.
דוממים אתם, ולא תחושו כמה עמוק הוא כאבנו,
דוממים אתם, ולא תבחינו עד כמה לחות עינינו.

"מתי את חוזרת?"

מאת: תמנה עורב

היא ב"רזרבה". כך קוראים למילואים של הפלמ"חניקים.
קוראים לה נעמי טולמן היא חובשת ומלוות שיירות ב"רזרבה".
והיא גם "זהבי", מלווי השיירות התל אביבים. חדר מספר שבע בתחנה
המרכזית הישנה בתל אביב, עם שלט ההסוואה "זהבי" על הדלת. נעמי
חשבה שקראו להם "זהבי", כי הם היו נערי ונערות חוף הים הזהוב של תל
אביב.

למלווי השיירות הירושלמים קראו "הפורמנים", כי על הדלת של המשרד שלהם בירושלים היה תלוי השלט "פורמן".
 נעמי אוטוטו בת 20. היא הייתה עם הקבוצה שלה, הצופים ג', בהכשרה בקיבוץ גניגר אשר בעמק יזרעאל ואז נקראה לרזרבה. היא פרחחית, היא שובבה, והיא רוצה ליהנות.
 כשנשבעה ל"הגנה", בת 13, היא נשאלה, כמו כולם, "האם את מוכנה למות למען המולדת?" "אני לא רוצה למות בכלל", ענתה.

פורים 1948

כל נשפי פורים בוטלו בגלל "המצב". אבל נעמי שמעה על נשף בקולנוע "מוגרבי". היא אוהבת לרקוד ולשיר ואוהבת את החיים והיא לא תוותר על נשף. היא התלבשה בבית ויצאה לרקוד.

בלילה, מאוחר, היא חזרה הביתה, התקלחה והלכה לישון. היא לא תוותר על מקלחת, גם אם עוד כמה שעות היא צריכה לקום ולהגיע למקום המפגש שממנו יוצאת השיירה לירושלים.

בבוקר היא מתקשה להתעורר ומירה, אמא שלה, דוחקת בה לקום. נעמי מפהקת, מתחפרת בתוך השמיכה ואומרת שהשיירה ודאי כבר יצאה ואין טעם שהיא תגיע לשם. "הם אף פעם לא יוצאים בזמן", אומרת מירה. "תמיד יש משהו שמעכב. תקומי, תתלבשי ותיקחי טקסי למקום המפגש".
 נעמי נשמעת ומתארגנת במהירות. היא לובשת בגדים רחבים, מכנסיים וחולצה, כדי שתוכל להסליק, להחביא, את כלי הנשק על גופה. הבריטים עדיין בארץ, המדינה עדיין לא הוקמה ואסור לשאת נשק. למזלם של הפלמ"חניקים ושאר הלוחמים, הבריטים לא מחפשים על גופן של הנשים. הם ג'נטלמנים בריטים. כשהיא ליד הדלת היא אומרת לאמא שלה "להתראות בערב". היא חזרה הביתה אחרי 3 חודשים.

השיירה

בנקודת המפגש של יציאת השיירה היה בלגן של לפני היציאה. מירה צדקה. השיירה עדיין לא יצאה. נעמי ניגשה למקום הכינוס של מלווי השיירות והחובשים והתחילה להסליק בין בגדיה אקדח רימונים וכדורים. הכול היה

בצמצום. הסכנה שהבריטים יגלו את הנשק והתחמושת הייתה גדולה. אם הם היו מגלים את הנשק, היו מחרים אותם, ולמלווי השיירות לא היה במה להתגונן בפני תקיפת הכנופיות על השיירה בדרך לירושלים. על רצפת המשוריין, שבו ישבה עם חברה שמעון שכטמן, אהרון פרנסקי, אלכס קני ויגאל, היה מונח מקלע "שפנדאו" מכוסה בשמיכה. סוף סוף הם השלימו את ההכנות והשיירה יצאה באיחור קל. בבית, בשדרות רוטשילד, הלבישה מירה את מיכאל, אחיה הפעוט של נעמי, ושלחה אותו לגן. היא עצמה התארגנה ויצאה לעבודתה בבית המרקחת המשפחתי, בית מרקחת "זיו" ברחוב שינקין פינת אחד-העם.

השיירה נסעה דרך יאזור, (אזור של היום), מזרחה, לירושלים. בחולדה עצרו ונעמי מיד חיפשה מקום מוסתר. "אני לא יודעת מתי תהיה הפעם הבאה שאוכל לעשות פיפי", חשבה לעצמה. "וכל כך לא נוח עם מכנסיים". אבל היה עדיין קר והיא סבלה תמיד מקור. בעתיד לבשה בקיץ רק שמלות וחצאיות.

מלווי זהבי בתוך המשוריין.
מימין אהרון פרנסקי, נעמי עורב
החובשת שנפלה בשבי הירדני,
אלכס קני.
מאחור יגאל הקשר
אוצר תמונות פלמ"ח, תמונה 24146

ככל שהתקדמה השיירה מזרחה התחיל המתח לעלות. נעמי התחילה לזמזם בשקט, שמעון שכטמן הוציא "רומן זעיר", כך נעמי קראה לספרון הקטן. "איך הוא יכול לקרוא עכשיו?", התעצבנה עליו בשקט. ואז חשבה, "הוא בטח מתעצבן עלי שאני מזמזמת".

בבאב אל וואד שוב נעצרה השיירה. החל קרב שנמשך שבע שעות, מול הכנופיות החמושות של הערבים מהסביבה. שמעון שכטמן ניצל את העצירה הלא מתוכננת ויצא מהפתח ברצפת המשורייין. "מזל שאנחנו המשורייין המאסף", חשבה נעמי. שמעון חזר ללא פגע ובידו פרחים, ונעמי התרגשה כשהוא נתן לה את הזר שקטף.

השיירה הגיעה לירושלים, פירקה את האספקה לעיר הנצורה והחלה בהכנות לחזרה לתל אביב. ואז הגיעה ההודעה: "אתם תישארו בלילה בקריית ענבים". לא ציינו את הסיבה. יתכן והכנופיות חסמו את הכביש ואי אפשר היה לנסוע חזרה לתל אביב.

למחרת, יום שישי 26 במרץ, התקבלה הפקודה: "חוזרים לירושלים". נעמי וחבריה הפלמ"חניקים תמהים. "למה? לא אומרים לנו. אנחנו מנסים לנחש. אולי שולחים אותנו להרטוב? אולי לנווה יעקב? אולי לגוש עציון? כשהשם גוש עציון עולה, אנחנו חושבים בשקט "רק לא גוש עציון. מקום מקולל. מקום של דם ומוות". לימים אמרה, "אולי בגלל שהיעד היה גוש עציון ההתראה הייתה קצרה, מהיום למחר".

שלחו אותם לישון ברפת של קריית ענבים. נעמי לא הצליחה לישון. המתח היה רב וחוסר הידיעה לאן נוסעים למחרת, לא נתנו לה להירדם. היא יצאה לעשן ושם פגשה את זרובבל הורביץ ואת אלדד פן. "זו פעם ראשונה שאני פוגשת מישהו שקוראים לו זרובבל", היא חושבת לעצמה. הם עומדים ומדברים ואז זרובבל חוזר לישון.

זרובבל הורביץ

אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 23540

נעמי ואלדד ממשיכים לדבר על החיים, על המוות, על מוסיקה וספרות וכך היא לומדת שאלדד הוא בנו של הצייר המפורסם אָבֶל פֶּן . הם מגלים שנולדו באותו יום באותה שנה – אחד באפריל 1928, ומיד מחליטים שהם תאומים.

למחרת, שבת, 27 במרץ 1948, בשעה שמונה בבוקר, ארבע שעות לאחר שעת היציאה המתוכננת, הם יצאו לכיוון גוש עציון. בדרך, הערבים מהישובים בסביבה ירו עליהם והקימו מחסומים כדי לפגוע, ואולי לעצור, את השיירה. לבסוף הם הגיעו לגבעת "האלון הבודד" שם הורידו אנשי הישובים, רבדים, משואות יצחק, עין צורים וכפר עציון, את האספקה מהמשאיות.

נעמי ניצלה את ההפסקה עד שהשיירה תתארגן ליציאה חזרה לירושלים, ויצאה מהמשוריין לנשום אוויר ולראות את הפריחה הצבעונית והמרהיבה. זר הפרחים שקטף לה שמעון שכטמן נשאר בקריית ענבים. האם היו קולות ירי רחוקים? האם נראו עמודי עשן שחור מרחוק? נעמי ראתה רק את הפריחה ונשמה את האוויר הצלול והמתוק מפריחה.

בערב, כך חשבה, כבר תהיה בבית, אחרי מקלחת, במיטה שלה. פריקת המטען, שהשיירה הובילה לגוש, נעשתה ביעילות ובמהירות. ההעמסה, לעומת זאת, נתקלה בקשיים והתארכה מעבר למתוכנן. היה צריך להעמיס ציוד משק מיותר, פר, שלא רצה לעלות למשאית ומטוס שניזוק. לבסוף, באיחור ניכר, השיירה יצאה בחזרה לירושלים. בדרך נתקלה השיירה במחסומים רבים מסלעים, שהכנופיות מהאזור פיזרו על הדרך. תפקיד המשוריינ הראשון בשיירה היה לפרוץ את המחסומים, אולם בנבי-דניאל הוא לא הצליח לפרוץ את המחסום והשיירה עצרה. הערבים החלו לתקוף את כלי הרכב מטווח קצר. בהמולת הקרב היא מצאה את עצמה "ברניסטית מס' שתיים", עוזרת למקלען.

לאחר כמה ניסיונות כושלים לעבור את המחסום, נתן מפקד השיירה, צביקה זמיר, פקודה למשוריינים שהיו בסוף השיירה, להסתובב ולחזור לגוש עציון.

נעמי הייתה באחד המשוריינים האלה. תוך כדי הנסיגה לכיוון גוש עציון היא הרגישה שנפצעה. למרות הכאבים והדם שאיבדה, לא הסכימה להוריד את החולצה כדי שיטפלו בה. "אתה רק רוצה לדחוף ידיים", אמרה למפקד המשוריינ. היא לא העלתה בדעתה שהפציעה שלה חמורה.

שיירת נבי-דניאל, השיירה האחרונה מגיעה לעץ הבודד ולגוש עציון
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 25713

המשוריינים הנסוגים הגיעו חזרה לגוש ושם קיבלה נעמי טיפול להוצאת הרסיסים מגופה. בשל מחסור במורפיום הדבר נעשה ללא משככי כאבים. "היו פצועים קשה ממני והם היו צריכים את המורפיום לטיפול בפציעות שלהם", אמרה לימים. לאחר שמצבה השתפר, החלה לעבוד בבית החולים של כפר עציון. בהיותה במשלחת צה"ל הראשונה לארצות הברית, כדי לגייס כספים למדינה הצעירה, היא אושפזה בבית חולים כדי להוציא את הרסיסים שנותרו בגופה.

גוש עציון

החיים בגוש עציון נכנסו לשגרה. הפלמ"חניקים מלווי השיירות, ש"נתקעו" בגוש עציון הצטרפו למגיני הגוש, חברי הישובים ולוחמיו. הם שוכנו בקיבוץ משואות יצחק ועזרו למגיני הגוש בהכנת בקבוקי מולוטוב, הכשרת המנחת לנחיתת פייפרים, שכיבה במארבים, שמירה במשלטים וקבורת חבריהם שנהרגו בקרבות. בכל בוקר טיפסה נעמי ברגל לכפר עציון לעבוד בבית החולים, ובערב חזרה למשואות יצחק. בהזדמנויות שניקרו לה גם הצליחה לטייל ולהנות מהאביב ומהפריחה הצבעונית.

בית החולים באבו גוש,
הצוות וחלק מהפצועים.
שרה, מיכל, עטיה המבשלת,
שושנה, ושנה,
אוצר תמונות הפלמח, תמונה 31088

ישראל קרן צבי היה בשיירת נבי-דניאל שהותקפה בדרך לירושלים. הוא, יחד עם חבריו, יענקלה דרור ויענקלה אייגס, הצליחו לסגת ולהגיע ברגל לגוש עציון. הם הצטרפו ללוחמי ומגיני

הגוש. יום אחד, לאחר אחד הקרבות, הוא נכנס לבית החולים. נעמי לא ראתה את הפציעה שלו, וביקשה מדוקטור וינדזברג, הרופא, להגיד לה איך

לטפל בו. הרופא אמר לה לפנות לו מיטה, לכסות אותו בשמיכה ולתת לו תה חם עם סוכר. היא הייתה מבולבלת. הוא לא היה פצוע, לא היו מיטות פנויות והיא לא הבינה מדוע דוקטור וינדזברג אומר לה לפנות לו מיטה. "בשבילנו הוא פצוע", אמר הדוקטור, שהיה רופא במלחמת העולם השנייה, וראה הלומי קרב. היא עשתה כדבריו והשכיבה אותו. במיטה לידו שכב, פצוע, אברשה טמיר, אחד ממפקדי גוש עציון. את מה שקרה אחר כך לא שכחה לעולם.

"תקום, תצא להילחם! החברים שלך נהרגים ואתה שוכב כאן, תופס מיטה!" צרח עליו אברשה טמיר. לאחר סדרת צרחות קם ישראל מהמיטה, מטושטש, עיניו בוהות ויצא מחוץ לבית החולים. הוא נהרג מול עיניה.

באחד באפריל 1948 חגגו אלדד ונעמי, "התאומים", יום הולדת 20. נעמי קטפה לאלדד פרחים ושמה על מיטתו, והוא "סחב" סוכריה מהמטבח ושם על מיטתה. הם החליטו שאחד מהם צריך להישאר בחיים. "אם יהיו לנו ילדים, אולי ביחד, או כל אחד בנפרד, נחגוג להם יום הולדת 20."

הסוף

ביום רביעי, 12 במאי, לפנות ערב, אמר דוקטור וינדזברג לנעמי לגשת לבונקר בכפר עציון ולהודיע לכל מי שנמצא שם להתפנות ולהגיע לבית החולים, משם יעברו למשואות יצחק. נעמי הלכה עם אטי רוזנצוויג, שהייתה מזכירתו של מוש זילברשמידט, מפקד הגוש. כשהגיעו לבונקר מצאו את נשות כפר עציון יושבות צפופות בתוכו. בבונקר היו גם פצועים. נעמי הפצירה בהן להתלוות אליה ואל אטי לבית החולים, אולם הנשים לא שעו להן. "אנחנו מפחדות", אמרו לה. "גם אני מפחדת", היא אמרה להן, "אבל הנה, הגעתי, ונחזור ביחד". מהפחד, הן לא רצו לעזוב את הבונקר. נעמי ואטי חזרו לבית החולים, והנשים והפצועים נשארו בבונקר בכפר עציון. השמש כבר שקעה. בדרכן כנראה דרכו על גוויות שהיו מוטלות בדרך. דוקטור וינדזברג, שהבין שזה הסוף של

כפר עציון, אמר לנעמי ואטי ללכת לשם שוב, ולשכנע את הנשים לצאת. "אני מפחדת", אמרה נעמי. "אני לא הולכת לשם שוב". אטי החליטה ללכת לבונקר ונשארה שם. למחרת, ביום חמישי 13 במאי 1948, הגיעו הכנופיות לתוך כפר עציון והשליכו רימונים לתוך הבונקר. אטי וכל מי שהיה שם נהרגו.

בבית החולים הורה דוקטור וינדזברג לפנות את כל הפצועים למשואות יצחק. נעמי סרבה להוראה, כי הבטיחה לאלדד שתחכה לו. "אתה חי"ש, אני פלמ"ח", אמרה לרופא. "אני לא צריכה לעשות את מה שאתה אומר לי. הבטחתי לאלדד שאחכה לו, ואני מחכה לו". היא שכחה את ההחלטה שלהם, "אחד מאיתנו צריך להישאר בחיים". דוקטור וינדזברג סטר לה בחוזקה. "את תעשי את מה שאני אומר ואת תיקחי פצועים למשואות יצחק!", פקד עליה. בכך הציל את חייה. הם היו בקשר עד יומו האחרון של דוקטור וינדזברג שנפטר בשנת 1985.

אלדד פן נהרג בקרב האחרון.

כל הלילה העבירו את הפצועים דרך גבעת הסלעים למשואות יצחק. בסיבוב הראשון ירדו עם הפצועים הקלים, תלויים על כתפיהם, ולאחר מכן טיפסו חזרה לכפר עציון, לבית החולים, לפנות את הפצועים באלונקות. הפצועים לא הוציאו הגה.

בבוקר יום חמישי, 13 במאי 1948 כבר ידעו שהם עומדים להיכנע. נעמי החליטה ללכת לעשות מקלחת. "אם למות – למות נקייה", אמרה. חבריה אמרו לה שהיא לא נורמלית, "מה את הולכת להתקלח עכשיו? אין לך מה לעשות? רק להתקלח? זה מה שחסר לך?" אבל היא נחושה. מקלחת. זה מה שהיא צריכה עכשיו.

באמצע המקלחת, כשהסבון עדיין עליה, נפסקו המים. אבל היא לא נכנעת ונשארה שם עד שהם חוזרים, והיא שוטפת את הסבון מעליה. לאחר המקלחת הלכה והתיישבה על שפת ערוץ הנחל ושרה את "את חכי לי ואחזור". השיר שאת מילותיו בעברית כתב אברהם שלונסקי והלחין

שלמה דרורי. את המלים "וארור הסח בבטחה גמורה לאמור: מת הוא...
ונשכח ...", היא שרה כשהיא מדגישה כל מילה ומילה.

ניצולות שיירת נבי דניאל: שוש הלבן, חיה נאור (איזנברג) נעמי עורב (טולמן)
צילום 12393 אוצר תמונות פלמח

בתל-אביב, בזמן הזה, קיבלה מירה, אמא שלה, מכתב הספד. "כולם ידעו
שהייתי בכפר עציון, ולא נשאר אף לא אחד בחיים", סיפרה. "בית הספר
שלמדתי בו שלח לאמא שלי מכתב תנחומים "נעמי הייתה תלמידה טובה",
נאמר שם.

"זה היה נורא להיכנע", סיפרה לימים. "להניח את הנשק הכול-כך יקר שלנו
על הרצפה כשמעלי מתנשא ליגיונר ענק ואני כאילו משתחוה לו. זה היה
נורא. בבית הספר, בצופים, ב"הגנה" ובפלמ"ח שיננו לנו 'שנית מצדה לא
תיפול', 'טוב למות בעד ארצנו', אבל אני רציתי לחיות"

השבי ומחנה השבויים אום אל ג'מאל

ביום ששי, 14 במאי 1948, בזמן שדוד בן גוריון הכריז על הקמת מדינת ישראל, נעמי וחבריה נכנעו. הסיעו אותם במשאיות לחברון ואז לבית לחם, ובדרך עמד קהל גדול שצעק, ירק, זרק אבנים וקילל אותם. בחברון הם ישנו באורוות הסוסים במשטרת חברון, ולמחרת העבירו את הבנות והפצועים, לבית לחם. שם, בבית לחם, העמידו את הבנות בשורה, וקצינים זרים הגיעו ו"מדדו" אותן. חלק מהבנות התחילו לחשוב על התאבדות, בשל הפחד מאונס.

"אני חשבתי שזה מטופש להתאבד לפני שאת יודעת מה יעשו לך, אבל אם את רוצה להתאבד... לא יודעת למה, אבל דוקטור וינדזברג, שהיה איתנו, והמשיך לטפל בפצועים, פנה אלי וביקש שאדבר עם הבנות שלא להתאבד. עשיתי זאת והן חזרו בהן".

החיילים עמדו מולן עם הרובים מכוונים אליהן. אחת הבנות שאלה אותם, בערבית, "למה אתם לא הורגים אותנו?" הם ענו לה, בערבית, "המלך עבדאללה אמר לנו לשמור עליכם כאילו הייתן הבנות שלנו".

וכל הזמן היא שרה. כך הפיגה את המתח והלחץ שהייתה בו. את אברשה טמיר זה עיצבן, והוא צרח עליה להפסיק לשיר. "אתה חי"ש, אני פלמ"ח, אני לא עושה מה שאתה אומר", השיבה לו בהתרסה.

כשהגיעו המשאיות לקחת אותם למחנה השבויים, חלקן היו עם כיסויי ברזנט ואחרות ללא כיסוי. היא החליטה שהיא רוצה לנסוע במשאית ללא הכיסוי, "כדי לראות את הנוף. אם אשאר בחיים יהיו לי זיכרונות, ואם אמות, מה זה חשוב אם המשאית פתוחה או סגורה", אמרה לחברתה שנחרדה מהאפשרות להיות חשופה למטח האבנים, הקללות והיריקות של ההמון שעמד בצידי הדרך.

הם נסעו מבית לחם לכיוון עמאן: ועברו ביריחו. נעמי שרה כל הדרך, וכשהגיעו ליריחו החלה לשיר את "עץ הרימון". "בנות", היא שאלה, "איפה יש פה עץ רימון? אין עץ רימון ביריחו!". "את לא נורמלית! על מה את חושבת?", אמרו לה.

הם הגיעו למחנה השבויים באום אל ג'מאל, שבעים קילומטר צפונית לרבת עמון, לקראת חשיכה. מסביב למחנה היו עמודים. כולם היו לחוצים ומתוחים והעמודים נראו להם כמו עמודי תלייה. בדיעבד, הם למדו, מחנה שבויים צריך להיות מואר כל הזמן, והעמודים האלה, שנראו להם כמו עמודי תלייה, הם עמודי תאורה.

הם הצטרפו לשבויים מהעיר העתיקה, גזר, נהריים ושבויים ממקומות אחרים. אנשי העיר העתיקה ונהריים, שנפלו בשבי לאחר קום המדינה, הם אלה שבישרו לנעמי וחבריה מגוש עציון שקמה מדינה. "לא היה אכפת לי שקמה מדינה. זה לא עניין אותי. לא שמחתי, הייתי בשבי."

נעמי נכנסה מהר לשגרת חיים במחנה השבויים אום אל ג'מאל. היא ישנה באוהל המרפאה, וטיפלה בפצועים וגם בחיילים ירדנים שנזקקו לטיפול. שבוע לאחר בואם, התבשרו הנשים והפצועים כי הירדנים מתכוונים לשחרר אותם. יוסף בלושטיין, המוכתר של מחנה השבויים, ברר ושוכנע שאכן יש כוונה כזו ושמונים ותשעה מהשבויים, הנשים והפצועים, התכוננו לשחרור.

השחרור מהשבי

האוטובוסים הגיעו בלילה. לפני שעלו לאוטובוסים ניגש אליה אחד השבויים וביקש ממנה להשאיר לו את המעיל שלה. היא הסכימה מיד. "אם אשאר בחיים אמא שלי תקנה לי מעיל חדש ואם אמות כבר לא אצטרך מעיל", חשבה.

לפני שהם יצאו לדרך קרא לה המוכתר של המחנה, יוסף בלושטיין, ואמר לה: "תסתכלי היטב על הדרך כדי שתוכלי לספר בארץ, כשתגיעי, מה ראית."

הם שוחררו בשבעה ביוני 1948. הימים היו לוהטים והלילות היו קפואים. בדרך, באוטובוס, היא ישבה בספסל האחורי ורעדה מקור. לפתע הרגישה שמישהו שם על כתפיה מעיל צבאי ארוך. הסתבר שהלגיונר שישב מאחוריה, כשנשקו דרוך ומכוון לשבויים, ראה שהיא רועדת מקור, הסיר את מעילו ושם אותו עליה.

בהמשך הדרך, ליד שכם, הורו להם הליגיונרים לכסות את העיניים. נעמי, שזכרה את הוראתו של המוכתר, הבינה שיש משהו שהירדנים לא רוצים שהם יראו. היא החלה מסיטה את כיסוי העיניים כלפי מעלה כדי שתוכל לראות מה שלא הייתה אמורה לראות. הליגיונר שישב מאחוריה, חבט בה. "הבנתי אותך", אמרה. "הוא קיבל פקודה ועליו לבצע אותה, ממש כמוני, כשהסטתי את כיסוי העיניים". את הסיפור הזה, עם הליגיונר, סיפרה אחר כך בכל פעם. "הוא בן אדם ואני בן אדם".

לאחר נסיעה שנמשכה כל הלילה והבוקר למחרת, הם הגיעו לאזור כפר יונה והועלו לאוטובוסים שלקחו אותם לתל ליטווינסקי, תל השומר היום. משם היו אמורים לקחת אותם לקבלת פנים ב"בית החלוצות" ברחוב המלך ג'ורג' בתל אביב. "זה לא בשבילי", אמרה נעמי, "השתגעתי לשמוע את כל הנאומים האלה? אני רציתי הביתה, להתקלח ולישון".

היא ראתה בצד ג'יפ, עליו נשען חייל. "עכשיו אתה לוקח אותי הביתה", אמרה לו. "אני לא יכול", ענה לה. "אני עכשיו חזרתי מהשבי, אתה תיקח אותי עכשיו הביתה!" נעמי וחברתה, חיה-איה-מלי, התיישבו בג'יפ, והיא פקדה: "אתה תיקח אותה הביתה, ואחר כך אותי".

הם הגיעו לשדרות רוטשילד 79, בתל אביב, הבית ממנו יצאה בעשרים וששה במרץ 1948. היא עלתה במדרגות, לקומה השנייה, וצלצלה בדלת.

לא הייתה תשובה. לא היה אף אחד בבית.

בדיעבד הסתבר שכולם יצאו לקבל את פניה. שלושה חודשים לאחר שאמרה לאמא שלה "אני חוזרת בערב", היא ישבה על המדרגות, בפתח הבית, ובכתה.

מא' עד ת', סבא שלי, אליהו סלע - "רעננה",

אחריות ומה שאיבדנו

מאת: נכדו גיא סלע

אחריות היא מילה שנס ממנה כמעט כל תוכן בשנים האחרונות. היא נשמעת בנאומים, אך נעלמת ברגע שנדרש מעשה.

יש לה עוד תכונה: היא מתחילה באל"ף ומסתיימת בת"ו, בשני קצוות ההפוכים של האלף-בית, רמז לכך שאחריות אמיתית היא דבר שלם, לא חצי משפט של "לקחתי אחריות" בלי שום השלכה מעשית אחריו.

בימים בהם קשה כל כך למצוא מישהו שמוכן לשאת אותה עד הסוף, יש טעם לחזור אל

סיפורו של אדם אחד שידע בדיוק מה המילה הזו אומרת.

יום סיום קורס הקצינים שלי היה יום עמוס, רועש, מלא בטקסים ובתעודות, אחד מאותם ימים שבהם כל דקה מתוכננת מראש ואין רגע לעצור ולהרגיש. ובתוך כל זה, בשולי הטקס, כשההורים עדיין מצטלמים והחברים עוד לוחצים ידיים ומתחבקים, ניגש אליי סבא שלי, "רעננה" לכל מי שהכיר אותו, ובידו חבילה עטופה בפשטות, בלי סרט, בלי קישוט.

בפנים היה ספר: "הראל - חטיבת פלמ"ח הראל במערכה על ירושלים" מאת צביקה דרור. לא היה בזה טקס גדול. הוא לא נאם, לא הרים קול, לא ביקש שנצטלם ביחד עם הספר. פשוט מסר לי אותו, כמו שמוסרים דבר שברור מאליו שצריך למסור, ואז שאל אם אכלתי משהו.

רק מאוחר יותר, בערב, כשפתחתי את הכריכה, בשקט של החדר שלי, גיליתי שהוא כתב לי הקדשה, וההקדשה הזו, יותר מכל דבר אחר שסיפרו לי עליו במשך השנים, היא שמלמדת אותי מי הוא באמת היה.

הוא כתב שהספר הזה איננו ספר צבאי. שהוא ספר מורשת. ושהוא עצמו – מי שהיה שם, בקסטל, בסן סימון, בפריצה להר ציון – מעולם לא ראה את עצמו בדמות של חייל.

מה שהוא כן ראה בעצמו, כך כתב, הוא אדם שניתנה לו הזכות לחיות בתקופה ההיא, ולהשפיע על תוצאותיה ועל הקמת המדינה היהודית. לא גיבור. לא לוחם. יהודי, בר מזל שקיבל תפקיד, ומילא אותו, לא בשביל עצמו, אלא בשביל המדינה.

בחברה הישראלית של השנים האחרונות, ולא פחות בצמרת השלטון שלנו, שולטת תרבות שמעדיפה להסיט את המבט. מחדל השביעי באוקטובר, כשלים בטיפול בחטופים ובהשבתם, שרשרת של טעויות מבצעיות ומודיעיניות – ועדיין לא נמצא מי שמוכן לעמוד ולומר בפה מלא: "טעיתי, האחריות עליי". כשאני חושב על זה, אני חושב על סבא, ועל כמה זה רחוק מהאיש שהכרתי.

כחברה, כאזרחים, למדנו לנתק את האחריות מעצמנו: לניצחונות יש אחראים, ולכישלונות יש אשמים. אבל גם כשמגיע רגע הכישלון, ה"אשם" שנמצא יושב תמיד נמוך בשרשרת הפיקוד – לא בראש השולחן. זה לא רק כישלון ניהולי. זהו כישלון ערכי, שמלמד דור שלם שאפשר לטעות בלי לשלם מחיר – ושאפשר לדבר הרבה בלי לעשות דבר.

דווקא מתוך ההקשר הכואב הזה, מתעקש הלב לספר על סבא שלי. אבל חשוב לי לומר דבר אחד בבירור: את "רעננה" הלוחם, גיבור הקסטל וסן – סימון, לא הכרתי. את הסיפורים האלה קראתי, שמעתי מאחרים, איתרתי בספר.

הסבא שאני זוכר היה מישהו אחר לגמרי – שקט, מזדקן, שידי תמיד עסקו במשהו: עם מברג, פטיש, או כלי עבודה שהחזיק גם כשכבר לא היה צריך לעבוד. הוא לא ישב לספר על עצמו. הוא תיקן, בנה, סידר. וכילד שגדל לצדו, קיבלתי את זה כמובן מאליו – רק בשנים האחרונות הבנתי שזו הייתה בחירה, לא מזל.

רעננה לא רצה להילחם, זה ידעתי גם בלי לקרוא. מי שהכיר אותו, גם מקרוב וגם מרחוק, תיאר תמיד אותה דמות: שקטה, כמעט ביישנית, שלא נהגה לספר "צ'זבטים" כמו רבים מחבריו לנשק, ושלא חיפשה במה. מה שהוא באמת רצה – לנצח. ומי שרוצה לנצח, ולא רק להוכיח שהוא אמיץ, לומד להבחין בין קרב שצריך להיכנס אליו ובין קרב שאפשר וצריך להימנע ממנו. הוא ידע לבחור.

1948, מפקדי הכוחות של יחידות הפלמ"ח במבצע חורב. משמאל: בני מהרשק, חיים בר-לב, חיים (יוקי) אהוביה, אליהו (רעננה) סלע, ישראל (שרולנה) כהן
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 9135

ואני, כנכד שגדל ובעצמו לבש מדים, הבנתי בשלב מסוים שגם זו מנהיגות – לא הריצה הראשונה קדימה, אלא הבחירה הנכונה מתי לרוץ, ולדעת שכשאני רץ מלפנים, יש מאחוריי אנשים, משפחות, מדינה ועם. זה לא בשבילי, זה בשביל כולם.

זה מה שאפשר ללמוד מכיבוש הקסטל, אחד הרגעים המכוננים בדרכו: לא התלהבות פזיזה, אלא תכנון קר, שולחן חול, פיצול כוחות, ובדיקה כפולה ומשולשת של כל צעד – לפני שמסתערים. "הכול דפק כמו בסרטים", אמר

על אותו קרב, בפשטות שכזו שרק מי שבאמת עשה את העבודה מרשה לעצמו.

אף פעם לא שמעתי אותו אומר משפט כזה בעצמו. כמו את רוב הסיפורים על רעננה הלוחם, קראתי אותו בספר. מסיבה אחרת, חוזרת אלי גם התמונה מקרב סן סימון: כשהמצב היה קריטי, נרדם סבי לרגע קט על אדמת הקרב עצמה. תנומה זו הפכה לאגדה בין לוחמיו – סימון, כך הבינו, שאם המפקד מרשה לעצמו לישון, המצב איננו אבוד ואחריות המפקד היא גם רוח לוחמיו.

טעם מיוחד היה לבחירה של סבא "רעננה" להביא לי את הספר על "הראל" בסוף קורס הקצינים. זה לא היה ספר גבורה סתמי. זה סיפור הקרבות שבהם הוא עצמו נכח – מסופר על ידי מי שלא היה הוא עצמו. ובכך כבר יש מסר: הוא לא ביקש לספר את הסיפור שלו במילותיו. הוא נתן לאחר לספר אותו, והוא עצמו הסתפק בהקדשה קצרה בעמוד הראשון, שתזכיר לי למה אני כאן, ושהסיפור הזה גדול מהמלחמה עצמה.

זה לא ניצחון של נשק, הוא ירושה של ערכים – ואת הירושה הזו, לא את התותחים, רצה שאדע לשאת. הוא לא ראה את עצמו, כך כתב לי, כדמות של חייל. לא זו הייתה התמונה שביקש שאזכור ממנו. וזו, אולי, ההפתעה הגדולה ביותר בהקדשה שלו: אדם שהיה שותף לרגעים המכוננים ביותר בתולדות המדינה, ובחר להציג את עצמו כמעט כאגב אורחא, כמי שרק היה שם ועשה מה שהיה צריך.

אני קורא את המשפט הזה שוב ושוב, ובכל פעם הוא נשמע לי צנוע יותר משנדמה במבט ראשון. מה שהוא כן ראה בעצמו הוא אדם שניתנה לו הזכות לחיות בתקופה הזאת, ולהיות שותף להשפעה על תוצאותיה – ועל הקמת המדינה היהודית. לא זכות שהרוויח. זכות שניתנה לו. ההבדל דק, אבל הוא מספר על הענווה שלו. נקודה זו, שנשמעת כמעט צנועה מדי, היא בעצם ההגדרה המדויקת ביותר לאחריות: לא זכות למדליה, אלא הכרה בזכות – ובחובה שנגזרת ממנה – להשפיע, ולעמוד מאחורי ההשפעה הזו, בלי לצפות לתשואות.

סבי לא חיפש קרדיט – הוא היה עסוק בעשייה.

עד יומו האחרון, בשנת 2017, בגיל תשעים ואחת, המשיך לעשות – לא לדבר, לעשות. גם בגיל מתקדם, סיפרו לי, כי המשיך לנהל פרויקטי בנייה. הידיים שלו לא נחו. וכשמישהו ניסה למשוך ממנו סיפור מלחמה, הוא היה עונה בקצרה, ומחליף נושא לענייני היום.

פעולות, לא מילים – זו הייתה השפה שלו. כשביקשתי ממנו פעם, כנער, שיספר לי על הקסטל, הוא סיפר לי במתודולוגיה צבאית על תנועת הכוחות, על החיילים שנפצעו, על שגיאותיו – אך לא על הישגיו. לא כי לא היה אכפת לו, אלא כי האמין שהמעשה מדבר בעד עצמו, ולא צריך עוד קישוט של מילים.

צביקה דרור עצמו כתב עליו בספרו שורה שנחרתה בזיכרון המשפחה: מאז קרבות הקסטל דבק סבא בהשקפה ש"לא לכישלונות צריך להקים ועדות חקירה – אלא להצלחות. מהן צריך להפיק לקחים". גם זו, אני מבין היום, אמירה של איש מעשה: לא להתעכב על מי אשם, אלא להבין מה עבד, ולעשות את זה שוב.

קריאה ראשונית עלולה לפרש משפט זה כניסיון להתחמק מבדיקה עצמית. ההפך הוא הנכון: הוא האמין שגם ההצלחה מחייבת חשבון נפש כן, לא רק הכישלון – שאם לא בודקים גם את מה שהצליח, לעולם לא באמת מבינים למה. זה בדיוק מה שחסר היום למי שמנהלים אותנו.

רחוק מהמסכים, מהראיונות ומהפוליטיקה, בנה סבי, אחרי המלחמה, שישים ושבע שנות חיים שקטות בקיבוץ כברי – בנייה של ממש, במו ידיו, ולא רק מטאפורה. כמעט כל מבנה בקיבוץ, כך סיפרו לי ותיקי המקום, נושא איזושהו זכר לידיים שלו.

שם נשא לאישה את סבתי, נעמי, גידל את ילדיו, ואירח ארוחות עם נכדיו. נסע לטייל, פגש חברים, ודאג תמיד להישאר בעשייה. שם, בכברי, לא היה צריך להזכיר לאיש מי הוא. לא נדרשו לו כותרות. האחריות שנשא לא הייתה תלויה בקהל, ולא נמדדה בכמות המילים שאמר עליה.

זו הייתה, פשוט, הדרך בה חי.

תשובה אחת נשארת, אם כן, לשאלה שאיתה פתחנו: איך נראית אחריות שלמה, מא' ועד ת'? היא נראית כמו אדם שידע לבחור את קרבותיו, ניצח בהם, ואז ביקש שייזכרו לא אותו – אלא את הזכות שניתנה לו לחיות בתקופה הזאת.

אחריות היא לדעת שאתה אחראי גם לשגיאותייך, ולא רץ להתרפק ולהתפאר בהישגיך, אלא ממשיך בדרכך להילחם על מה שחשוב לו.

אני, שקיבלתי ממנו את הספר ההוא ביום סיום קורס הקצינים שלי, לא זוכר אותו כלוחם. אני זוכר אותו כסבא ששתק יותר משדיר, שעשה יותר משהבטיח, ושבחר לתת לי הקדשה בת כמה שורות במקום נאום שלם. תמיד חשבתי שיהיה לי עוד זמן לשאול אותו יותר, לשבת אתו עוד פעם אחת ולבקש שיספר, ולא רק יגיד "תקרא בספר". היום, כשאני קורא את ההקדשה שוב, אני לא מתגעגע לגיבור מהספרים. אני מתגעגע אליו – לשתיקות שלו, לחיוך הקטן שאמר יותר ממה שכל נאום היה יכול לומר, לשניצל בחדר האוכל, ופרוסת נקניק במטבח. אני מתגעגע לסבא שלי, אבל אני גם מתגעגע ל"רעננה".

סיפור קורותיו של אורי יפה בפלמ"ח,

מהקמתו ועד מלחמת השחרור

מאת: בנו יחיעם יפה

אורי יפה היה מראשוני המפקדים בפלמ"ח. בראשית דרכו בפלמ"ח הקים את פלוגה ג' ופיקד עליה, ובהמשך פיקד גם על הגדוד השלישי, הגדוד הראשון והגדוד הרביעי. בפרוץ מלחמת העצמאות שימש מפקד כוחות ה"הגנה" בגליל העליון המזרחי, ואחר כך הקים את חטיבת עודד (חטיבה 9) ופיקד עליה בקרבות המלחמה.

אורי יפה נולד בשנת 1916 ביבנאל להוריו חיים ומרים, שהיו חלוצים שעלו לארץ בעלייה השנייה. בילדותו עברה המשפחה לתל אביב, והוא למד בגימנסיה "הרצליה", בגיל 17 יצא להכשרה של "המחנות העולים" בנען, ואחר כך הדרך בירושלים.

בשנת 1937 יצא עם תמר ירדני, לימים אשתו, בשליחות קבוצת החוגים ברעננה לפלוגה המקובצת לעבודה במפעל האשלג בסדום וריכז את נושא הביטחון בסדום. כעבור שנתיים עברו להתיישבות ב"מעוז חיים", שם עבד בחקלאות וריכז את ענף הפלחה.

אורי גויס לפלמ"ח במעין חרוד במאי 1941 והיה מראשוני המתגייסים, יחד עם יגאל אלון, משה דיין, בנימין צור, אברהם נגב וישראל לברטובסקי. הוא הקים את פלוגה ג' שהורכבה מחברי משקים בעמקים, שנודעה במסעות המפרכים ובאימוני נשק בסדום. הפלוגה פרצה את מעלה פלמ"ח (נקב אל-יהוד) ב-1944. לאחר מכן הוביל אורי יחידות נוספות, וגם סייע בהקמת הפל"ם ובמאבק בבריטים. הוא פיקד על הורדת העולים מהאנייה "שבתאי לוז'ינסקי" ("שושנה"), נתפס על ידי הבריטים וגורש לקפריסין. לאחר שלושה ימים כבר חזר ארצה.

בליל הגשרים פיקד על הגדוד הרביעי שהיה אחראי על פיצוץ הגשרים בנחל אכזיב וגשר שייח חוסיין ליד קיבוץ מעוז חיים.
עם פרוץ מלחמת העצמאות פיקד על הכוחות בגליל העליון המזרחי ושלח את המחלקה של אלעד פלד לכיבוש הרובע היהודי בצפת.

עקב דרישתו של בן גוריון להוציא את חטיבת יפתח מהצפון, הקים את חטיבת עווד, שחייליה היו עולים חדשים ואנשים מבוגרים יחסית מהישובים בגליל. החטיבה, כמעט ללא הכשרה צבאית, לחמה בצפון.

ילדיהם (הבנים) של תמר ואורי שרתו כולם בתפקידי פיקוד: אל"מ עמיר יפה ז"ל, בעל עיטור העוז על חלקו במלחמת יום כיפור, פיקד על חטיבת שריון ונהרג בעת שירותו הצבאי. סא"ל איל יפה סמח"ט חטיבת שריון. סרן יחיעם יפה, איש סיור ומפקד סיירת חטיבה 7 במילואים. גם הנכדים של אורי ותמר שירתו כקצינים בחיל השריון.

המסע הגדול של פלוגה ג' ב-1944

בתמונה: המפקדים: שורה ראשונה מימין: פביאן – מ"מ, משה אלברט – מ"מ, שאול יפה – סמ"פ. שורה שנייה: אורי יפה – מ"פ, אהרון ורד (מ"מ), מוני ברנדווין מ"מ, משה נצר – מדריך ראשי.

תמונה 27218, אוצר תמונות הפלמ"ח.

סיפורו של תחקיר,

יריב תיבון, מתנדב בארכיון בית הפלמ"ח

כותב מפי רעייתו שירה, בתם של הפלמחניקים שלמה ורגינה צ'ופ

שירה רעייתי, בתם של שלמה ורגינה צ'ופ, גדלה בשנות החמישים והשישים בתל אביב. להוריה היו קשרי חברות וידידות עם רבים ממפקדי הפלמ"ח ובני משפחותיהם, ביניהם מי שהיו לאחר הקמת המדינה קצינים בכירים בצה"ל וממלאי תפקידים בכירים בשירות המדינה.

בביתה, ברחוב הירקון, התארחו, לעיתים גם עם בני משפחתם, יצחק שדה, יצחק רבין, עמוס חורב, חיים בר-לב, דויד אלעזר, פיניק ואזה, משה כרמל, אפרים דקל, מולה כהן, דיתה פרח, ירוחם כהן, יוספ'לה טבנקין ועוד רבים וטובים. יגאל ורות אלון היו קרובים במיוחד למשפחת צ'ופ, ועימם נשמרו קשרים חברתיים הדוקים, ביקורים הדדיים וכו'.

שירה צ'ופ מספרת סיפור ליפתח אלון

לעודד, אחיה של שירה, היו קשרים הדוקים עם יוספ'לה טבנקין ועם חיים בר-לב, עימו גם למד בצוותא באוניברסיטת קולומביה בניו-יורק. לעיתים קרובות, בימי רביעי בערב, התקבצו בביתם אנשי פלמ"ח לשעבר

ל"ערבי עיון", אכלו מטעמים מעשה ידי אמה של שירה, ניהלו ויכוחים פוליטיים ושרו שירי פלמ"ח. באחת הפעמים עלו ה"חבר'ה" למסיבת גג, כנראה רועשת מעל המקובל, עד שדיירי הבית הסמוך ברחוב בן-יהודה הזעיקו משטרה.

נקל לשער את הפתעתם ומבוכתם של השוטרים נוכח החוגגים שפגשו...השוטרים, אגב, צורפו למסיבה...

יש לשירה זיכרונות רבים ונעימים מהשנים ההן. החל מתקופת ילדותה בה הרבתה לשחק עם יפתח אלון בהשגחת הבייביסיטר ניצה, אחותה, וכלה בשיחות מעניינות עם שר התחבורה משה כרמל, אשר עימו הייתה נוסעת לירושלים במכוניתו מדי פעם ב'טרמפ', כאשר למדה באוניברסיטה העברית.

סביבה זו של קשרים חברתיים של משפחתה הביאה אותה לעיתים לסיטואציות משעשעות, כמו זו להלן: בסוף שנות השישים זומנה שירה לתחקיר ביטחוני כדי לבדוק אם תוכל להשתתף במחקר מטעם משרד הביטחון, שנערך על ידי אוניברסיטת תל-אביב.

המתחקר, בחור צעיר ואדיב, פתח בשאלות רקע כמו תולדות חיים, היכן, מה ומתי למדה, מהן תוכניותיה לעתיד, וכדומה. אחר כך עבר התחקור לשלב בו בקש לקבל משירה שלוש המלצות. שמות הממליצים שעמדה לציין עלו בדעתה מידית ו'ספונטנית', היו מקרב באי ביתה, כמובן. וכך התנהל הדו-שיח ביניהם:

מתחקר: "תוכלי בבקשה לציין שם של חבר משפחה המכיר אותך?"

שירה: "כן, דדו" (אלוף פיקוד הצפון באותה תקופה)

מתחקר: "די, ברצינות. תני לי שם של אדם נוסף"

שירה: "חיים בר-לב" (הרמטכ"ל באותה תקופה)

המתחקר נראה נבוך למדי, אולי משום שלא לא ציפה לממליצים בכירים

כאלה: "תגידי, באת לכאן לצחוק עלי? מה פתאום חיים בר-לב?"

שירה: "...לא, אני מתכוונת ברצינות. אם תרצה אתקשר מכאן להורי, ואבקש

לתת לך את מספרי הטלפון של דדו ובר-לב בבתייהם. תוכל להתקשר לשם ולברר עלי..."

המתחקר דחה את ההצעה והחליט לנקוט כעת בצעד אחר: "טוב, את יודעת מה? תני לי שם של אדם המכיר אותך, אבל הפעם לא איש צבא" שירה: "יגאל אלון"

מתחקר: (אחרי רישום כמה משפטים באיזה נייר שהיה מונח לפניו, ודממת מוות במשך מספר שניות) "את יכולה לצאת"...

שירה התקבלה לצוות המחקר ללא כל בעיות או עיכובים.

משפחות צ'ופ ואלון ואיתם יורם שדה בטיוול

זיכרון מאבא מיכה פרי - סוג של פרא אציל

מאת: בתו תמי פורת

אבא היה משכים מדי בוקר ומשקה את הגינה בטקס קבוע, בטרם הגיע למשרד לעמל יומו. אבל בשבת, אותה הקדיש למשפחה ולבית, היה מעניק לגינה תשומת לב מיוחדת. החליף באהבה את האדמה בעציצים, גזם ענף סורר והקפיד על ניקיון החצר.

בזכות אהבתו של אבא לחיות, הבית היה שוקק חיים: בנוסף לכלבי בוקסר שהיו תמיד חלק מהבית, גרו אתנו חיות נוספות בכלוב גדול (אותו אבא תיכנן ובנה).

היו שם ארבעים יוני דואר נדירות, תרנגול ושותי תרנגולות עם השמות המוזרים "מיישל", "בובה" ו"צפצפית", בתקופה אחרת היו שפנים לבנים, וגם אקווריום מי-ים גדול שאבא תכנן ובנה שדרש הרבה ניקוי מירוקת. כלובים קטנים ארעיים של עכברים לבנים או לחילופין אוגרים היו יותר באחריות שלנו הילדים, אבל את רשימת חיות הבית חתמה קופה בשם "קוקה", שגרמה ליותר נזק משמחה. אבא לא חיכה לאישורה של אמא לפני שהיה מרחיב את גן החיות הביתי שלנו, כי זה פשוט לא היה קורה. האסתטיקה, הניקיון, והחלומות שלה לבית שקט ומסודר היו שונים לגמרי מהמציאות.

השבתות היו שונות גם בקצב, במוזיקה ובאווירה. אם בימי החול היינו מתעוררים לקול הקריין ברדיו: "...והרי החדשות ועיקרן תחילה..." הרי שבשבת הייתה מתנגנת בחדר הגדול מוזיקה קלאסית. לא זכורות לי בבית שיחות על מלחינים או שמות יצירות, אבל האהבה למוזיקה הייתה באוויר. מיד אחרי שהפטיפון התחיל לנגן, אבא היה מתמסר להכנת הסלט של שבת בבוקר. סלט קצוץ לקוביות צבעוניות, זהות בגודלן, בחיתוך מופתי,

ותמיד באחת מהקערות הרחבות – השחורה או האדומה. הסלט המרהיב כלל הרבה בצל, צנוניות גינה קטנטנות, פלפל אדום, עגבניות, מלפפונים ופטרוזיליה, בתיבול מוגזם של מיץ לימון ושמן זית, מלח ופלפל.

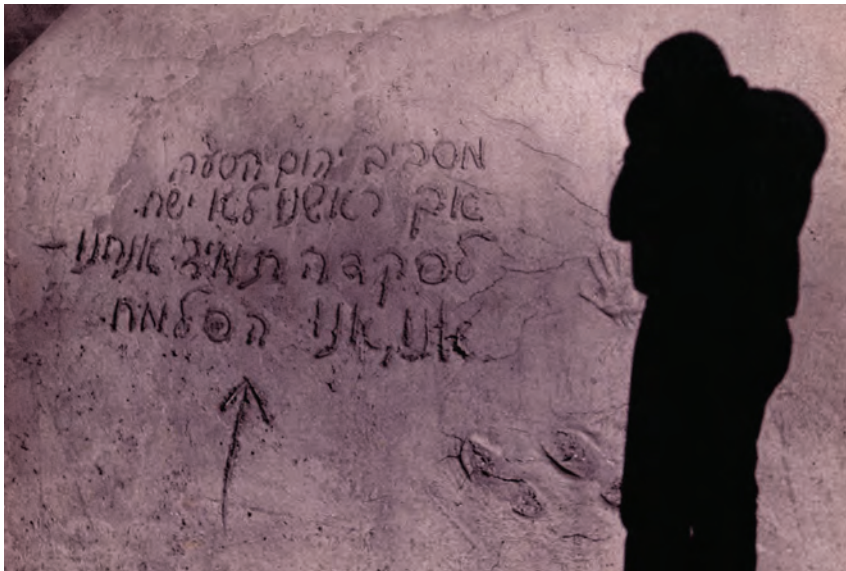
אבא היה שילוב נדיר של תכונות סותרות לכאורה: הוא היה חזק, מוצק ובריא והתמודד עם חומרים כמו בטון וברזל איתם עבד כמהנדס. לעומת הכוח והאחריות שהפגין בעבודה, בבית היה יותר שובב ונינוח. הוא היה סוג של פרא, חומר גולמי.

העוצמה שהפגין לא העידה על הסבלנות בה הקשיב לזולת, ועל העדינות בה טיפל בבוקסר שאהב. האנושיות המתפרצת שלו, החום והאהבה שלו לאמא, אלינו ולבני אדם בכלל, לאוכל, לים ולטיולים, לא ידעו שובע. ימיו היו עמוסים בפגישות במשרד, שיחות ונסיעות לאתרי בניה ברחבי הארץ.

כמעט תמיד היה מצרף את אמא לנסיעות, מה שהפך לעיתים לביקור אצל חברים מחוץ לעיר או אפילו עדיף, לאחת ממסעדות הדרכים שהכיר. גם האהבה של אבא לאוכל הייתה טוטאלית. זו לא הייתה בהכרח מנת גורמה מיוחדת. גם מרק שעועית פשוט, פלאפל בפיתה, קבב נוטף שומן או במיה במיץ עגבניות – הצדיקו עבורו נסיעה לכל קצות הארץ.

לאבא הייתה הליכה אופיינית נמרצת, כמעט ריצה, וכך גם היה מדלג במעלה המדרגות, כמו בכל דבר שעשה – עד הסוף, בזריזות ובכוח. הכוחות לא היו נגמרים לו.

הצלם וצילו

בנוסף לעבודה המאתגרת שכללה חישובי כמויות, פיזיקה ומתמטיקה, אבא היה יצירתי ובורך בעין של אמן. הוא צילם כל מה שלכד את תשומת ליבו: היה שוכב על האדמה כדי לצלם קקטוס שפרח בגינה, או כל תופעה שהקסימה אותו, והיו הרבה כאלה. את הצילומים הרבים היה מפתח במעבדה שבנה בבית, על גבי נייר גדול, והם הצטרפו לאלפי התמונות שהסתובבו בבית, עד שנכנסו לאלבום או הודבקו על קרטונים. אבא צילם כל דבר שאהב. היום קוראים לזה דף אינסטגרם, בזמנו זה היה מבט סקרן על החיים. אבא שלנו היה חכם, תומך ואוהב והפיץ סביבו אנרגיה חיובית. איש טוב לב, רודף צדק שנלחם על דעותיו ללא פשרות, מנהיג. זכינו באבא שהיה עבורנו עוגן.

הורי דוד ואהובה גוטמן, נפגשו ונישאו בפלמ"ח

מאת: בנס חיים גוטמן

מעשה שהיה כך היה:

אחרי אמי חיזרו, לפני נישואיה, שני לוחמי פלמ"ח: אריה בירו ודוד גוטמן. אריה היה ידוע במזגו הסוער ובעובדה שלא היסס להפעיל את אקדחו על מנת לשכנע את סובביו בצדקתו.

כשאריה למד על כך שאינו המחזר היחיד אחרי אמי, הודיע לה, באחד הימים בהם היה אבי, דוד גוטמן אמור לפגוש אותה, כי לא יאפשר את הפגישה וכי הוא מתכוון לירות ולפגוע באבי במידה שיגיע לפגישה. אבי, אשר נודע בנחישותו, לא התכוון לוותר על אמי והגיע לפגישה. בעוד הורי לעתיד משוחחים, הופיע אריה. הוא הביט בזוג הצעיר, הוציא את אקדחו, פרק אותו, הוציא את אחד הכדורים ואמר לאבי: "הכדור שבאקדח הזה היה מיועד לך דוד, ואולם, אני רואה שאני (שם החיבה של אמי) אוהבת אותך ולכן אני מאחל לכם אושר, הצלחה בנישואיכם וחיים ארוכים."

סיפור הזוי זה סופר ע"י אריה בירו עצמו, בטכס לכבוד פרישתה של אמי לגמלאות, בכפר הנוער "מאיר שפיה". הסיפור גם נכתב בספר המשפחה המצוי בספריית בית הפלמ"ח.

1948, דודי ואהובה גוטמן, תל אביב

תחנת השידור במחתרת - "תלם שמיר בועז" בבית משפחת חלמר/חלמיש בגבעת הפועל

מאת: יובל חלמיש בנם של רבקה ואיסר חלמיש

ארגון ה"הגנה" הפעיל תחנות רדיו מחתרניות לטובת העברת שידורים לחברי ה"הגנה" במקומות שונים בארץ. אחד מהמקומות שנבחרו היה בבנימינה.

טובה ויוסף חלמר גרו בגבעת הפועל בבנימינה יחד עם בנם איסר ואשתו רבקה חלמיש, שניהם חברי הפלמ"ח. בתקופת המנדט הבריטי שקדמה למלחמת השחרור, פנה קצין הקשר של ה"הגנה", יעקב ינאי ליוסף חלמר והציע לו לקבל במתנה מכשיר רדיו לביתו, בתנאי שהרדיו ישמש מדי פעם כתחנת שידור לטובת אנשי ה"הגנה". יוסף חלמר הסכים והמכשיר הגיע והותקן בסלון הבית. מכשיר הרדיו שימש הן כרדיו והן כתחנת שידור חשאית של ההגנה, "תלם שמיר בועז".

פעם או פעמים בשבוע נדרשו בבית להפסיק להאזין לתוכניות ברדיו ולאפשר ל"הגנה" לקיים את השידור. ציוד תחנת השידור אוחסן בתוך קופסא ולקראת הגעת מועד השידור היו ממתקנים את הציוד. היו משדרים אז בשלוש רשתות: "אבינועם" – רשת ארצית שהפכה בהמשך ל"תלם שמיר בועז", "תמר" – הרשת של הפלמ"ח, ורשת "גדעון" של ההעפלה.

מכשיר הרדיו מסוג "אמבסדור" נרכש במצרים והשדרנית הייתה עוגניה שמחוני, אשר לימים עברה לשדר בקול-ישראל. היא הייתה מגיעה לבית המשפחה בטנדר, יורדת בקרבת הבית ומגיעה אליו רגלית. לאחר שהתקינה את המערכת לשידור, הייתה מתחילה בשידורים שנקבעו לה במפקדת ה"הגנה".

מחוץ לבית הייתה אנטנה דקה לשידור שנראתה כמו חבל כביסה. התחנה החלה לפעול תחת הקוד תחנת "אבינועם" ובהמשך הפכה ל"תלם שמיר בועז" – תחנת שידור במחתרת.

באותה תקופה, החזיקו הבריטים מחנה צבאי באזור. במחנה שירתו חיילים שעסקו באבטחת האזור ובשמירה על מסילת הברזל. הבריטים שהבינו שמתקיימים שידורים באזור החלו לחפש בו את מוקד השידור. הם קיימו סריקות נרחבות לרבות על מסילת הברזל של בנימינה, ואמנם הצליחו לאתר שידורי רדיו של ה"הגנה" באזור מסילת הרכבת, אך לא ידעו מהיכן הם מגיעים.

באחת הפעמים בהן הגיעה עוגניה שמחוני לצורך השידור, איתרו הבריטים את מוקד השידור והתקרבו לבית. הבית ממוקם בגבעת הפועל בין שני רחובות: רחוב המסילה ורחוב הפועל – כך שניתן היה להיכנס מצד אחד ולצאת מהצד השני ללא חשש. בבית היה תצפיתן שדיווח לשמחוני כי הבריטים מגיעים.

שמחוני הפסיקה את השידור, קיפלה את הציוד והסתלקה מיד מהחצר וכך לא נתפסה. כדי להיערך למצבי סכנה לחשיפת המשדר ויושבי הבית, קבעו יושבי הבית תרגולת במהלכה רבקה חלמיש (אשתו של איסר) הייתה מתיישבת עם בתה יעל התינוקות ומתחילה להניק אותה, והאירוע היה נדמה כמצב רגיל ושגרתי. ואכן, כאשר החיילים הבריטים נכנסו לבית וראו את האם מניקה, התנצלו ועזבו את הבית.

כך ניצלה תחנת השידור. מאז אותו מקרה חדלו השידורים בתחנה.

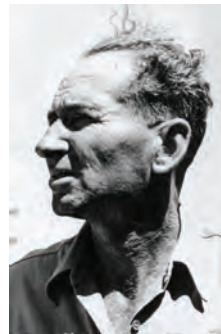
עם הקמת "בית ימי בנימינה" – הוא "בית הראשונים", העביר אליו איסר חלמיש את הרדיו, הציוד והסיפור סביבו למשמרת.

בני הזוג רבקה ואיסר חלמיש אשר בסלון ביתם הוסלקו המשדר והציוד

בני מהרשק (1906-1975), "הפוליטרוק של הפלמ"ח" מאת יואל מהרשק

בני מהרשק נולד ברוסיה בעיירה בה שימש אביו כרב. במהלך פרעות פטליורה (1917-1920), נרצח אביו לנגד עיניו. בגיל 17 הצטרף לתנועת "החלוץ", ולאחר שפגש את יצחק טבנקין, הפך לדמות מרכזית בתנועה החלוצית.

הוא היה בין ראשוני המתגייסים לפלמ"ח בשנת 1941 ושימש כקצין חינוך והסברה, שנודע בכינוי "הפוליטרוק של הפלמ"ח", תפקיד שבו הפיח רוח קרב ומורל בלוחמים. הוא השתתף בקרבות משמעותיים, ביניהם הקרב על מנזר סן סימון בירושלים, בו נפצע בלסתו אך המשיך לעודד את הלוחמים. בני מהרשק נודע במזגו הסוער, במרצו ובמעורבותו הרבה בתחומי החיים בארץ ישראל, בעם ישראל ובקיבוץ. סיפור חייו ופעילותו הפכו לאגדה, והוא נחשב לדמות מופת בתולדות היישוב והמדינה. לאחר קום המדינה, המשיך בפעילותו החינוכית והצבאית, והיה ממניחי היסודות לחיל החינוך והנוער בצה"ל.

"כשקר ויורד עליך גשם, גם לאויב קר ויורד עליו גשם"

פסח תש"ח, 77 שנים אחורה. קרב סן סימון היה אחד מהקרבות ההרואיים והקשים ביותר במלחמת העצמאות. לכוחות הערבים בפיקודו של איברהים אבו דאיה, וגם לכוחותינו, היה ברור כי זהו קרב של להיות או לחדול, לשליטה על המנזר הייתה חשיבות מכרעת בשליטה על ירושלים כולה.

לאחר רצף של מכות כואבות, נפילת שיירת נבי-דניאל, התבוסה הכואבת בנבי-סמואל, הקרב הלא מוצלח בשועפאט וכישלון הניסיון הקודם לכבוש

את המנזר, ידעו לוחמי הפלמ"ח ו"ההגנה" כי הפעם מדובר בקרב חייהם. אלא שהכוחות הערבים היו נחושים לא פחות והם הסתערו על המנזר גל אחר גל. לאחר יום קרב ארוך, היה מחצית מכוח המגן שלנו הרוג או פצוע וכוחותינו התכוננו לנסיגה תחת אש.

בלתי אפשרי היה לחלץ את כל הפצועים, וחובש הכוח התבקש לסווג את הפצועים לפי דרגות הפציעה שלהם. אלו שסיכוייהם להינצל היו פחותים, מולכדו בחומר נפץ על מנת שחבריהם יוכלו לפוצץ אותם, למרבה הזוועה, במהלך הנסיגה.

מי שהציל את הקרב היה פוליטרוק הפלמ"ח, בני מהרשק ששכב בין הפצועים ותחבושת גדולה על פניו.

כשהבין את חומרת הרגע, הוא קרע את התחבושות מפניו וקרא בקול את הקריאה המפורסמת של הצבא האדום: "כשקר ויורד עליך גשם, גם לאויב קר ויורד עליו גשם".

"ינצח מי שמחזיק מעמד רגע אחד נוסף".

ואכן לוחמינו החזיקו עוד קצת.

איברהים אבו דאיה לעומתם הלך "להזעיק עזרה" ולא שב. תגבורות של ערביי חברון שהיו בדרכם, נעצרו על ידי לוחמי גוש עציון והערבים החלו לסגת.

מנזר סן סימון, אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 9903

1948, בני מהרשק, (משמאל)
עם אנשי הגדוד החמישי
בסדרת אימונים במחנה ישראל.
יחד אתו בתמונה: דוד לוי, גלינקא, חסידה

פלח"חניקים מעידים וכותבים

איך חיינו במשלטים
מאת: יהודית יחזקאלי-גילי

בחודש מאי 1948 הייתה ירושלים במצור קשה. הדרך אל העיר הותקפה על ידי פורעים ערביים, שלא רצו לקבל את רעיון חלוקת הארץ לשתי מדינות, ובוודאי שלא רצו שנקים מדינה יהודית. לא הייתה לנו ברירה אלא להילחם על הגבעות השולטות על כביש ירושלים.

המשלטים היו כמו תחנות שמירה על ההרים ומי ששלט בהם יכול היה לצפות ולהגן על השיירות שהובילו מזון, מים ותחמושת לירושלים הנצורה ולירות לעבר הפורעים שרצו לחסום את הכביש. במלחמת העצמאות, נלחמנו לאחוז באותם רכסים.

כול גבעה בה היה משלט קיבלה מספר או שם. "משלט 10" או "המשלט המשותף" שלט על כביש ירושלים באזור שער הגיא ולטרון, והוא סיפור מרתק בפני עצמו.

באותה שנה קיצרו לנו את שנת הלימודים ובחודש אפריל 1948, כבר התנדבנו למאמץ המלחמתי. הלוחמים היו צעירים בני 18-20, אשר הגיעו ישר מבתי הספר, מתנועות הנוער ומההכשרות בקיבוצים.

התנאים בכול מקום היו קשים מאוד. המשלטים לא היו בסיסים מסודרים כמו שהיום בסיסי הצבא. ברוב המקרים היו אלה גבעות סלעים שהלוחמים הפכו אותן לעמדות הגנה בעזרת חציבה בידיים. הם חפרו באדמה כדי ליצור לעצמם מקום לחיות בו ולהילחם ממנו. כך חפרו באדמה גם תעלות שיקשרו בין העמדות, לצורך העברת קשר, הודעות שונות וגם מים ותחמושת מעמדה לעמדה, מבלי להיחשף ליריות.

לפעמים היה צריך לזחול בתוך התעלות כדי להגיע לעמדות הירי. עמדות הירי היו מוסתרות מאחורי אבנים ושקי חול או אדמה. בעמדות היה מקלען עם מקלע, רובה, רימונים וכמובן גם תצפיתן, אשר ישב במקום הגבוה ביותר והשקיף בעזרת משקפת פשוטה, לראות אם מתקרב אויב, או לעקוב אחרי תנועת השיירות ולהזהירן מפני התקפה.

בכול משלט היו גם סיירים שתפקידם היה לצאת בלילה אל השטח החשוך והמסוכן. הם נעו בשקט מוחלט בין הסלעים והקוצים, הקשיבו לכול רחש, בדקו אם מתקרבת התקפה ולעיתים גם הובילו כוח לקרב או למארב. היציאה בלילה הייתה מן רגעים הקשים ביותר. הלוחמים ידעו שכול רעש קטן עלול להסגיר אותם ולא פעם צעדו בחושך בלי פנס, רק לאור הירח והכוכבים.

בקיצור... חיינו חיים קשים. חום כבד ביום בקיץ וקור אימים בלילה. היינו מאוד עייפים. ישנו בתוך שקי שינה עם הבגדים. שמענו שריקות כדורים ויריות בלילות. למען האמת די פחדתי. אבל התאפקתי שלא ירגישו... לפעמים שמענו קריאות בערבית מהגבעה ממול.

לא היה חשמל ולא היו מים זורמים. מים הביאו לנו בג'ריקנים. כל אחד קבל כמות קטנה מאוד של מים ליום, שהייתה צריכה להספיק לשתייה. לרחצה בקושי נשאר והבחורים נאלצו לגדל זקן, או להתגלח על יבש. גם האוכל היה בדרך כלל דל ולא מגוון. חיינו בעיקר על קופסאות שימורים, לחם יבש ובצל. חוה, חברתי במשלט, הייתה טבחית והכינה לנו מרק מבצל. פעם באו לבקר במשלט שלנו יצחק רבין וצביקה זמיר, והם ציינו את חוה לשבח על המרק הטעים שהכינה.

רוב הקרבות היו בלילה, בחשכה וכאשר החברים יצאו מן המשלט לקרב בסביבה או בלטרון, נשארנו דרוכים והתפללנו לשובם בשלום. לפעמים שמענו יריות מן ההרים ואז הבנו שחברינו נתקלו באויב. באחת הפעמים טרם יציאת החברים לקרב, לקחתי את מחברת היומן שלי בה כתבתי שירים וחוויות. תלשתי ממנה דפים וחילקתי ליוצאים לקרב.

חתכתי כמה עפרונות שקבלתי לחצאים והכרחתי אותם לשבת ולכתוב כמה מילים לבני המשפחה.

בהתחלה הם סרבו וצחקו ממני, אמרו עלי שאני כמו מורה שתלטנית... אבל אני עמדתי על שלי בעקשנות, ורק אחר כך הודו לי מאוד. גם הוריהם הודו לי. לצערי היו כאלה שחזרו פצועים. והיו גם פעמים שחברים לוחמים לא חזרו. אבל אף פעם לא נטשו ולא השאירו איש מאחור.

1948, חטיבת "הראל", הגדוד השישי גדוד ירושלים,
במטבח במשלט 10 מזדרזים להכין ארוחת צהריים
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 25899

לעומת הקשיים הללו. החיים החברתיים במשלט הפכו לשם דבר. נרקמו חברויות ורעות עמוקה מאוד. עודדנו אחד את השני. חלקנו זה עם זה את המעט שהיה לנו. ישבנו יחד ושרנו שירי פלמ"ח, סיפרו בדיחות וצ'יזבטים.

לצעירים של היום. חשוב מאוד לומר שכאשר אתם מטיילים בגבעות האלה, וסביבכם רק אבנים ושקט, דעו שפעם ישבו שם לוחמי פלמ"ח. לוחמים צעירים ועייפים, שהסתפקו במועט, אבל הייתה בהם רוח של רעות ואחריות. הם ששמרו בגבורה, לילות כימים, כדי שמדינת ישראל תוכל לקום ושנהיה עם חופשי בארצנו.

זיכרונות מכפר גלעדי ומתל-יוסף

מאת: מנחם זהבי

"...נשלחתי לכפר גלעדי ונצטוויתי להתייצב שם בפני אחד ששמו ציון. הנסיעה לכפר גלעדי נמשכה אז יום תמים... במשק, הפנו אותי למחנה אוהלים קטן, בתוך חורשת אקליפטוסים, במקום שנמצא בו כיום בית ההארחה. בכניסה למאהל פגשתי בשאול אהרנוב, שהכרתיו, קבלתי ממנו הסבר קצר על המחנה ובעיקר הזהיר אותי מפני ה"חבר'ה" העורכים בדיקות רפואיות לכל מתגייס חדש...",

מנחם ודבורה זהבי בצעירותם

וכך כוונתי על ידיו לאוהלו של סגן מפקד הפלוגה, ציון הג'ינג'. בכניסתי ישב מולי, מאחורי שולחן שדה, גבר עם שפם ועיני תכלת, שכשמו כן היה – ג'ינג'י מושלם. תחילה שלחני לחדר האוכל של הקיבוץ, לאכול ארוחת ערב והיה עלי להתייצב באוהלו לאחר מכן, לגמר הסידורים. בחדר האוכל, הקטן והצפוף, עמדו כעשרים שולחנות שדה, ללא מפה. משני צדדיו של כל שולחן ספסל עץ לחמישה אוכלים.

חבורה של 'פלמחניקים' ישיבה והוא הזמינני להצטרף לשולחנם בו היה מקום פנוי. ישבתי מבויש, לא הכרתי איש ולא התמצאתי בסידורים. ציון שאלני אם אני רוצה מרק, ומיד לקח את צלחתי והושיטה עם ידו ימינה כשהוא מכריז "יבוא מרק" ואמנם בא מרק. מיד נאמר לי שאשתייך לכיתה ה"צנחנים", בשם זה כונה כל אחד חדש שהגיע למחלקה. "צנחן" על שום מה? על שום שלא ידעו מי הצניחו לכאן... היו שלוש כיתות במחלקה, שהייתה מחלקת "נכב"ד" (נשק כבד). כיתה אחת הייתה בפיקודו של המ"כ עמוס חורב, כיתה שניה, כיתה מרגמות 'שלושה אינץ' בפיקודו של המ"כ מתי פלד וכיתה שלישית ה"צנחנים" בפיקודו של יוחאי בן נון, לכיתה זו צורפתי גם אני. מפקד המחלקה היה יצחק רבין.

...זכורים לי השיעורים במקלע 'ברן' שהועברו לנו בתל-חי על ידי המ"מ יצחק רבין. היו אלה שיעורים לדוגמה, של הדרכה מעולה. פרט לכיור ההדרכה המיוחד שהיה לו, תרמה לא מעט אישיותו, שהייתה מקרינה הרבה סמכותיות. הוא היה בחור יפה "אדמוני עם יפה עיניים", ראש מתולתל, קול עמוק ושקט...

רוב האימונים מעבר לאימון הפרט היו במסגרת כיתתית. כדי לבצע תרגיל ברמה גבוהה יותר, מהמסגרת המחלקתית שאליה הגענו כעבור קרוב לשנתיים, היה עלינו להתרחק עד לאזור חצבה, לשם הגענו במסע רגלי, שנמשך 7 ימים והחל בבית הערבה דרך עין פשחה, עין גדי, עד מצדה.

...למגורים (בתל-יוסף) מעל לרפת צריך להתרגל. וסופך שאתה מתרגל כמעט לכל... למה כמעט? אפשר להתרגל לריח זבל פרות. הכול הריח זבל פרות. הקירות, הבגדים, מרגע שנכנסת לעליית הרפת, אפף אותך הריח מכל עבר, אך במשך הזמן נעשים קהים לריח. כך גם לגעיית הפרות הנמשכת כל הלילה.

אך לפשפשים שמלאו את מחיצות העץ בעליה אי אפשר היה להתרגל. והייתה תחרות קשה, קיומית ממש, בין הפשפשים לבין היתושים על כבדת העור שלנו. אפס, נגד היתושים ישנו תחת כילות אך הפשפש לא מתרגש מכילה והוא מוצא תמיד את הדרך לעקיפה. בימי הקיץ היינו בורחים מהחדרים וישנים על הדשא. שם היינו לפחות חשופים רק ליתושים.

יצור נוסף שחי עמנו בעליית הרפת היו העכברושים. אלה היו בגודל חתול ובכלל לא התרגשו מאתנו. השארת אוכל על השלחן, לא חשוב מה, העכברוש היה בא, עומד על השלחן ואוכל כשהוא לא מוטרד כלל מנוכחותך. מפעם לפעם היה מרים ראשו, ועושה לעברך תנועה מאיימת שריתקה אותך למקומך והוא או הם (לעיתים היה מביא עמו אורח), המשיך עד לסיום הארוחה. או אז הסתלק לו ונעלם בחור כלשהו בתקרה (וחורים כאלה היו שם הרבה).

גם קשה היה להתרגל לאוויר החם והמחניק של העמק. בכפר גלעדי מדי יום הייתה מתחילה רוח עזה שנמשכה עד הערב והפיגה את החום, ואילו כאן היה האוויר עומד ולא נע, שלא לדבר כמובן על הנופים של הגליל העליון שנקשרו אליהם כל כך. לעומת זאת זכינו כאן לכלי תחבורתי יחיד במינו: רכבת העמק.

הייתה זו רכבת שנסעה על גבי מסילה צרה והייתה נראית כצעצוע. היינו עולים על הרכבת בחיפה וקונים כרטיס עד נשר.

מכאן ואילך, מובטח לך שתוכל להתחמק מהקונדוקטור-המבקר, שהתקשה לעבור בקרונות לבדיקת הכרטיסים כי הקרונות היו מאוכלסים בכפריים ערבים שהובילו ברכבת את תוצרתם, החל מירקות, ביצים, עופות ועד עיזים.

אם ברחו תרנגולות, עצרו את הרכבת, בעל התרנגולות רץ אחריה ולאחר שתפסה, חזר והרכבת המשיכה. התחנה הרשמית הייתה ליד משטרת שאטה (בית השיטה) אך לא הייתה בעיה לרדת ליד תל-יוסף, כי מהירות נסיעתה תמיד אפשרה לקפוץ ממנה תוך כדי נסיעה.

עבדנו יחד בענפי המשק השונים. נפגשנו בארוחות בחדר האוכל ובפעולות תרבות וספורט משותפות. ביקרנו אלה את אלה והכרנו אלה את אלה בשמותיהם. וכך הכרתי את דבורה, שהייתה ממחלקת 'דפנה'. דבורה, בניגוד ליתר חבריה במחלקתה, הייתה בוגרת הגימנסיה העברית בירושלים וחבריה לכיתה בגימנסיה היו חברי לכיתה ולמחלקה בתל יוסף. היו אלה עמירם רום, אברהם פריצקי וחיים דובשני, שבינתיים כבר היה בבריגדה.

דבורה, שלא כיתר בני מחלקתה, אהבה מוסיקה קלסית, ובאה לשמוע קונצרטים לתקליטים הן בעין חרוד והן אצל מרגולין שהיה מורה שלה בירושלים ועבר לתל יוסף. כך נפגשנו בקונצרטים אלה וממילא נוצר קשר סביב נושא שלשנינו היה בו עניין רב. שלא לדבר על כך שנערה זו כבשה את ליבי למן הפגישה הראשונה. היא הייתה נערה שמנמנות, זהובת שיער, בעלת עיני תכלת חולמניות שמידי שבתי מולה בחדר האוכל הייתה שוקעת בהרהורים והיה עלי לדפוק בכף שבידי על צלחת הפח שלי כדי להחזירה מהעולם שהייתה שקועה בו, אל צלחת הפח שלפניה.

מגיעות ידיעות על הנעשה באירופה, ובעליית הרפת הושמעו טענות קשות על חוסר המעש שלנו. ...קוימו עמנו שיחות שמטרתן הייתה לשכנענו בתפקיד שנועד לנו בעתידה של המדינה הזו ובצורך בכוח מגן אשר יגן עליה. יצחק שדה שאל אז: "... החייל הבריטי מחזיק ברובה האנגלי והחייל האמריקאי מחזיק ברובה האמריקאי; אני שואל אתכם – מי יחזיק ברובה העברי?" טיעונים אלה היה בהם הרבה הגיון וצדק ואף הוכחו כנכונים כאשר פרצה מלחמת השחרור, וכוחות ה"הגנה" והפלמ"ח היו היחידים אשר היו מוכנים ומאומנים להגן על המדינה הזאת. ..."

1948, חטיבת הנגב, לחימת יחידות הפלמ"ח בנגב הנצור

מופיעים בתמונה: גרשון דובינבויס [דבמבם], יוסי ירקון [אבו ג'יז],

ארקה קוריסקי, מנחם זהבי, אלדד פיס

אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 31538

הפסלון ממנזר בית ג'מאל

מאת אמתי (אמי) יבנה

אמתי, לוחם פלמ"ח,

מספר על אירוע בו השתתף במלחמת השחרור

ניתן הפסל של ישו בלבנון, הזכיר לי מקרה דומה שאירע במלחמת השחרור.

ב-19.10.48 ירדו כוחות של הגדוד הרביעי, מחטיבת הראל פלמ"ח, משער הגיא לכיוון הכפר בית ג'מאל. הכפרים שבדרך נכבו כמעט בלי התנגדות.

עם כיבוש אישווה (היום אשתאול), הרים בני מהרשק, הפוליטרוק של הגדוד, טלפון שדה והודיע למח"ט: "אישווה בדינו!". בהמשך הדרך דרומה, שוב הודיע בני למח"ט ש"סרה" (צרעה) בדינו.

המשכנו והתקרבו לבית ג'מאל. פנייה של מחלקת הסיור של הגדוד הרביעי היו למנזר היפה בבית ג'מאל, ואני הייתי מ"כ במחלקה שנעה אחרי הסיירים.

בכניסה למנזר, היה שער מעוטר בעל שני עמודים, ובראש שני עמודי השער ניצבו שני פסלונים קטנים של ישו.

הסייר, יונתן בן משה (תניק), בן דגניה כמוני, הרים מקל סבא שהיה שברשותו השד יודע מאיפה השיג אותו, והוריד פסלון אחד. כמובן שהדבר התגלה למג"ד ולפוליטרוק, תניק חטף עונש אישי, והגדוד כולו נקרא למסדר וקיבל נאום תוכחה מהפוליטרוק.

מבצע ההר, מנזר בית ג'אמל,
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 4450

שמונים שנה ל"מבצע מרכולת" - "ליל הגשרים"

ישעיהו-שייקה שלמוני מעיד על חלקו באירועי אותו לילה בגשר ירמוך

"...החל מסוף שנת 1945 החליטו ב"הגנה" לפעול נגד הבריטים באמצעות שורת פיצוצים מסילות ברזל בתחנות רכבת בארץ ישראל.

יצאתי עם דוד ניב (ביבי) ופוצצנו מסילת ברזל בתחנת הרכבת של גשר. החל משנת 1946 הוחרף המאבק בבריטים והוחלט לפוצץ 11 גשרים שחיברו את פלשתינה-ארץ ישראל עם מצרים, ירדן וסוריה. פלוגה ג' קיבלה משימה לפוצץ את גשר הרכבת בדרך חיפה-דמשק, מעל נהר הירמוך. הדרך הובילה גם לדרעא בירדן והיה חיבור נוסף לדרך שהובילה למכה בסעודיה. אורך הגשר היה 130 מטר והוא התנשא על גבי שני עמודים בגובה של 50 מטר מעל נהר הירמוך.

עד אז השתמשו בפיצוצים בלבנות חבלה. פיצוץ גשר כזה היה מורכב והצריך ידע מיוחד. יגאל אלון שלח את דן לנר, שהיה לו ניסיון בחבלה בעת שפעל כפרטיזן ביוגוסלביה, לצורך הדרכה. הייתי החבלן הראשי של הפלוגה ולילה אחד יצאנו, דן לנר, אהרון ספקטור ואנכי, לבדוק את הגשר שהיה מורכב מפסי פלדה עם אדנים מעץ, ללא מעקות.

זחלנו עד העמוד הראשון. דן לנר קבע כי יש צורך ב-40 מטענים חשמליים בני 10 ק"ג עם נפץ חשמלי. הבעיה שעמדה בפנינו התמקדה בשני תחומים: 1. כיצד מעבירים 400 ק"ג של חומר נפץ מאפיקים או אשדות יעקב לגשר? 2. כיצד מפוצצים את כל המטענים ביחד? נסעתי למחצבת הגבס בקיבוץ גשר, שם קיבלתי את מכשיר הפיצוץ של המחצבה. לא הצלחתי לפוצץ אף לא אחד מ-40 הנפצים.

לצורך העברת חומרי הנפץ הוחלט לבנות קרונית שתוכל לנוע על פסי הרכבת. יצאנו בלילה עם קרונית רתומה לסוס, העברת הקרונית על הפסים גרמה לרעש חזק מאד, ואופציה זו ירדה מעל הפרק. בהמשך הוחלט להשתמש בסבלים – אנשי פלמ"ח וחברי קיבוץ אפיקים.

כדי להתגבר על בעיית הפיצוץ וליצור מתח של 400 וולט, סוכם כי מפקד פלוגה ג' יקנה סוללות כפולות של 6 וולט שניתנות לחיבור. הסוללות הושמו בארגזי עץ של בית אריזה ונלקחו לניסוי בשטח, חוברו לנפצים, קיבלנו את המתח הנדרש והנפצים התפוצצו, הניסוי הצליח. הפיצוץ נקבע ל-16.6.46. ביצענו מספר סיורים אל הגשר וחזרה כדי להכיר את השטח. הוקמו שתי חוליות בנות שני אנשים ויחד אתם סבלים. אני עמדתי בראש חולייה אחת ובראש החולייה השנייה היה משה דרור מכפר מל"ל. בנוסף הגיעו שני מלווים ממפקדת הפלמ"ח – בני מהרשק ומשה פינקל.

כל חוליה הייתה אחראית על פיצוץ עמוד אחד. ב-16 ביוני יצאנו עם שתי עגלות רתומות לפרדים, עם החומר, עד לפני הכניסה לאל-חמה ומשם עם החבלים והמאבטחים לגשר. הנחנו כל מטען במקומו וחיברתי אותם לקו

חשמלי מרכזי שנמתח לערוץ הנהר, וחיכינו לחצות. את הסוללות בשני הארגזים החזיק המ"פ חיטרון וקו החשמל היה בידי. בשעה 24:00 בדיוק חיברתי את הקו לסוללות והגשר התרומם וקרס לערוץ. המראה היה מרהיב, אך לא היה אישור לצלם ולכן לא צורף למבצע אליהו כהן, הצלם של הפלמ"ח.

הכוחות נסוגו בצד הירדני של נהר הירמוך, על שביל מבריחים מכוסה בצמחייה, כדי למנוע מהבריטים להגיע לשם. חוליה של פרשים ירדניים שמעה את הפיצוץ, ירדה לערוץ הירמוך והגיעו לחוליית האבטחה בראשות מפקד המחלקה. הוא הרג שניים מהם ושני האחרים ברחו.

גשר הירמוך
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 11030

עדוּתָהּ שֶׁל אֵלִישֶׁבֶע יֵרֹן עַל חִלְקָה בְּפִיצוּץ גֶּשֶׁר דֹּאמִיָּה.
אלישבע הייתה חלק מפלוגת המטה, פלוגה ז', אשר יושבה בשריד. ביוני 1946, באחד הימים שקדמו לפעולת "ליל הגשרים", צורפה אלישבע לנסיעה בג'יפ דרומה עם שני חבריה מהיחידה.

בהיותה דוברת אנגלית, נאמר לה לשמור על הג'יפ ולשוחח עם האנגלים, במידה ויגיעו. השניים האחרים ירדו לעבר גשר דאמיה, ואחד מהם רשם דברים בפנקסו. "... ואכן, הגיעו חיילים בריטיים ושאלו בתקיפות מה אני עושה כאן. השיבותי בחביבות כי אני סטודנטית שבאה מהאוניברסיטה, אני לומדת בוטניקה ומחפשת פרח נדיר. כאשר שאלו לפשר פעילותם של שני חברי העסוקים ברישומים במורד הוואדי, אמרתי להם שהם עורכים רשימות בוטניות. אחרי דיון ביניהם, הבריטים הסתלקו."

"...הבחורים שבו ונסענו לקיבוץ שריד. לאחר מספר ימים התבצעה פעולת "ליל הגשרים" ואני הבנתי כי הייתי שותפה לשרטוט מבנהו של גשר דאמיה אשר פוצץ..."

אחרית דבר, ב-16 ביוני 2014, יום השנה ל"ליל הגשרים", ארגנו כנס של ה"יחיעמים" (הילדים אשר נקראו על שמו של יחיעם וייץ). אני סיפרתי על שני האירועים שזכרתי ורות דיין, בת ה-98, סיפרה על בן כיתתה יחיעם וייץ..."

מתוך עדותו של יהונתן (ג'וני) דותן ל"בית יגאל אלון", 1999 על האסון בליל הגשרים בפיצוץ גשר א-זיו, ראייתה יהודית ירדני

יהונתן: "...אינני יודע מה הסיבה ולא נדע. כל הזמן אמרתי: "למה הוא לא נותן פקודה "פעל"? כל הכוח ירד, עדיין לא הגיב ועדיין לא פתח במרוצה. מהחברים שהיו שם, למעשה פקודת ה"פעל" נעשתה כאשר יחיעם נפגע מכדור.

זו הייתה הפגיעה הראשונה, אולי היה עוד איזה פצוע. אני מניח את זה מהתחקיר שעשיתי, של החברה שנותרו בחיים, לאחר מעשה. על זה אני אספר אחר כך. נראה שהיה עוד פצוע. מפקד הפעולה והחובש שלו היו צריכים להיות על סוללת הרכבת. והם ירדו מסוללת הרכבת למטה. על כל פנים, הייתה קריאת: "פעל".

החבר'ה התחילו, תוך כדי הליכה, לירות אל מקורות הירי. כעבור זמן מסוים שמענו כמה רימונים מתפוצצים, והפעולה התנהלה. היה נראה כאילו סביר. אני לא ראיתי מהנקודה בדיוק, כמו שבמעמד, ראיתי את הקולות, את ההבזקים, את הרימונים, את היריות.

צעקות: "לה, לה, לה". ופקודות אש. לא ראיתי דברים אחרים. שמעתי יריות כבר ליד הגשר הראשון. פתאום, הרגשתי שאני מתעופף באוויר ונחבט על שיח.

דבר ראשון הסתכלתי מה שלום היונים, ואם לא מחצתי אותם. ואדנים, אדן כזה של עץ, נפל אחרי, והכל נעשה אבק.

אני לא זוכר ששמעתי פיצוץ. אני זוכר שהשעון שלי הפסיק לעבוד. זה היה בערך שלוש דקות אחרי תחילת הפעולה. דומני גם ששמעתי פיצוץ גדול בין שני הגשרים. זה לא יכול להיות שאחד הסבלים קיבל כדור וזה התפוצץ. מכמה עדויות שמענו שהיה עוד פיצוץ, יכול להיות שזה רימון.

בין הגוויות שנמצאו, נמצא חצי גוף. אי אפשר לדעת, הכול השערות. אני אומר בסוגרים, השערות שלנו, של אלה ששרדו. אמרתי, משהו מוזר. הפיצוץ הגדול הוא לא הגשר, היה צריך להגיד: "לסגת". אבל אמרתי לבחור: "בוא, נזוז מהפינה" ששמה ישבנו כשפנינו כלפי מזרח, "ונתחיל לקבל את האנשים".

כל השטח, זמן מה, אולי דקה, שמעת כל פעם ככה, חתיכות אבנים נושרות. והכל נעשה אביך מהאבק של הפיצוץ. ושמענו צעקות ואנשים.

והתחילו להגיע אלי אנשים. כל איש שהגיע, שאלתי: "לאיזה חולייה אתה שייך?" הצבתי אותם לפי חוליות על הדרך, עד שהגיעה חוליית המקלע, עם זהרה פצועה בעיניים. עם מספר אחד, חיים מינצר, זה שהחזיק את המקלע איננו. אבל מספר שנים שלו בא עם המקלע. יוסוף פצוע בעיניים. עוד אחד מהרזרבה פצוע בבטן, בעיקר מהדף של החצצים של הסוללה, הדף האוויר.

שאלתי: "מי נתן פקודת נסיגה?", אני מסתכל, מגיע צחיק. "אתה נתת?" "לא, אני לא נתתי". אמרו: "כן, שמענו לסגת". בקיצור, הייתה אי בהירות רבה.

"למה לא פוצצת את גשר הכביש?" שאלתי את צחיק. אז הוא אמר: "לא

היו לי חומרי נפץ. היה לי ארבעה או שישה תרמילים, שזה מאה וכמה, עם זה לא יכולתי לפוצץ את הגשר". כי חלק מהחוליות, כמו שסיפרתי הובילו. הוא היה עם עוד חבלן אחראי לחבלה. ושתי החוליות, כל אחת סחבו ארבעה תרמילים.

ומסתבר שכל הסבלים והחולייה שלי, שהייתה מיועדת לפעול כנגד "בית הבאר", והשומרים שעל הגשר בפיקוד יצחק המ"כ ויוסי קינדמן שהיה אחד החיילים, החובש והמ"פ – כולם חסרים לנו, 15 איש. את יחיעם ראינו הרוג מכדור, אבל הוא היה כ-60 מטר לפני הגשר והכוח, אלה שמצד גשר הכביש עברו בתוך הגשר, אף אחד לא נמצא שם.

חוליית המקלע ירדה. ופה אומר מספר 2: "... אני לא יודע איפה חיים מינצר. הוא נתן לי את המקלע והוא הלך". אחר כך אני שמעתי מחיים, שגם לו לא ברור, הוא אומר: "אני לא הבינתי מה, כשעברנו בדרך אליך, היינו צריכים לעבור גדר קטנה, נתתי למספר 2 את המקלע והלכתי לכיוון השני. ו"התעוררתי", הוא אומר, "כשכבר אף אחד לא היה".

יהודית: רגע, רגע, איך הוא הגיע?

יהונתן: אני תכף אספר. אני אספתי, אני אמרתי: "צחיק, חסרים חמש עשרה איש. איפה כולם?" הוא אומר: "התפוצץ גשר הרכבת עם כל החומרים, לא נמצא אותם". בכל זאת, אמרתי אחרי שארגנו, אמרתי לו: "תשמע, תחבשו את הפצועים, תתארגנו, נראה בדיוק כמה אנשים ומי חסר בכל חולייה". שתי חוליות שלנו, של החסימות, כשהם שמעו את הפיצוץ הגדול, הם חשבו שהפעולה מתבצעת. אז הם, כל אחד פוצץ את המטען שלו.

שניהם, חולייה אחת חזרה אלי כעבור עשר דקות, במקום יותר מרוחק, וחולייה שניה, הייתה אמורה ללכת פשוט לנהריה ולהתפנות שם. לקחתי שני מ"כים, שלחתי אותם חזרה לגשר. הם באו, צעקו. בינתיים הגיעו כמה משוריינים לטווח הכביש וירו אש לא מהירה. אני הזכרתי שהיה ליל ירח בהיר מאד, וכל האבק שקודם התרומם עם כל מיני חתיכות מתכת ועפר ואבנים וכו', שכב ורבע למטה. ולמעשה כיסה את כל הוואדי וסביבתו.

יהודית: הסתיר אתכם?

יהונתן: כן, הסתיר, היה כמו ערפל. אז מהכביש ירו, ראו את הכדורים של הנותבים שהם עוברים למעלה בצורה לגמרי לא מסוכנת. ורוב הדרך, פרט לאיזה כיפוף אחד, הלכנו בשביל שהיה יחסית נמוך. אחרי שחזרו האנשים ואמרו שאין אף אחד, הבינותי שאין לי יותר מה לעשות. נטלתי את הפיקוד כאחראי שהיה. כך לפחות האנשים, זה מה שהביא את האנשים אחר כך לחשוב שאני הייתי סגן מפקד הפעולה. כמו שצינתי בכמה מקרים, אף אחד לא מינה אותי לסגן מפקד הפעולה. הרושם היה שאני נטלתי את כל האחריות ונתתי את ההוראות.

יהודית: כשאין מפקד, אתה יכול להיות מפקד.

יהונתן: כן. וכך קרה שבאמת התחלנו לסגת עם המים, בשלב ראשון הליכה בתוך המים. היינו צריכים לתמוך בארבעה פצועים שהיו לנו. אמנם, לא היה צריך לשאת אותם, היה צריך להנחות אותם, כי הם לא ראו. במעברים, מדי פעם פיזרתי את הפלפל השחור. וכמובן נצרכו לי הידיים, כי הזענו מאד. היינו כולנו, הבגדים ספוגים בריח הג'לניט הזה, הסבון שקדים. אחר כך הלכנו לכיוון מזרחה.

הלכתי עוד, אחר כך, קילומטר או שנים על הכביש, קודם לכיוון דרום, ואחר כך עלינו לכיוון צפון לכיוון מצובה. למצובה הגענו בערך בשעה 12, הפעם התנועה הייתה יותר איטית, המסלול היה הרבה יותר ארוך, כדי לטשטש יותר טוב. מחוץ למשק כבר המתינו לנו עם פלטפורמה שעליה הנחנו את כל הנשק וכל החגור, את כל הדברים הצבאיים המובהקים, פרט ליונים שלי. ואנחנו הגענו למשק.

במשק, כבר רשמו את כל הארבעים ושנים ברשימות העבודה. אנחנו כולנו הלכנו להתקלח. ואת כל הבגדים, כולל הלבנים, הכניסו לכביסה מיוחדת וכיבסו מחדש. ונתנו לנו בגדים עם הסימון של המשק. ונתנו לנו גם ארוחה קלה.

אני זוכר, ישבנו בסביבות חצות, אולי קצת יותר. בא אלי המא"ז ואמר: "...תשמע, יש ידיעות שהצבא הבריטי הולך להקיף את המשקים שלנו

ולעשות חיפושים. אם אתה מוכן לקחת את כל הבריאים, יש לנו יותר מדי אנשים פה, ולעלות לחנייתה. תיקח איתך גם את שני הפצועים, כי אנחנו נסתיר פה רק פצועה אחת, את זהרה." יהודית: זאת זהרה המפורסמת?

יהונתן: "זאת זהרה המפורסמת. אחר כך היא הייתה מ"כית שלי בעין חרוד. ואמרתי לו: "בסדר". אז לקחתי את שני הפצועים. ועוד פעם הלכתי בדרך לא דרך, לא בכביש. והגענו עד חנייתה...ושם המתין לי טנדר של חנייתה, לקח את הפצועים בטנדר כדי להעלות אותם לחנייתה. וכבר בלילה הלכתי עם שני חברי משק ולהחביא אותם באחת המערות הקטנות, ממערב להר חנייתה. ואני עם עשרת הבריאים עולים ברגל, עם המדריך, חבר חנייתה, כסניה.

הגענו לחנייתה, ועוד פעם אותו הסיפור. נפגשנו עם המא"ז, נרשמנו במקומות העבודה, קיבלנו בגדים חדשים, בגדי עבודה. ואנחנו מתכוונים לבוא לארוחת בוקר כחברי משק, גם אם יהיה חיפוש. בבוקר, אני נזכר שצריך לדווח למג"ד. אני קורע שתי פיסות ניר, שוליים של עיתון, רושם: "הייתה תקלה בגשר, התפוצץ חומר הנפץ, כאשר המ"פ, חובש וכל מי שהיה בסביבתו נהרג". או נעלם, כתבתי: "נעלם".

ואלה שמות ההרוגים: "1, 2, 3, 4, ... 15". לא, בבוקר קיבלתי הודעה שחיים מינצר הגיע. מסתבר, שחיים מינצר, או שקיבל הלם. כשכולם הלכו עם המקלע, הוא משום מה, הוא בעצמו לא יודע למה, הוא מסר את המקלע שלו והלך לכיוון אחר. ואז שאיבד את ההכרה, כי הוא קיבל גם רסיסים בבטן. והתעורר אחרי חצי שעה, כשלא היה כבר אף אחד. ואז הוא לאט לאט, בדרך שהוא זכר שבאנו. במצובה, המא"ז החליט להדליק את הנורה על מגדל המים, שיהיה סימן. ואז הוא הלך והגיע בבוקר, והודיעו להם.

בקשר הודיעו למא"ז חנייתה, שהוא באמת הגיע למצובה. ואני הודעתי

אז על 14 הרוגים. זה הדיווח ששלחתי. באמת השקתי, נתתי צלוחית מים לשתי היונים והפרחתי אותם. ואלה עשו סיבוב ופנו דרומה. אחת משתי היונים הגיעה כעבור שעותיים או שלוש לשובך של שער העמקים, למג"ד. וכמובן הם אמרו: "מה פתאום נעלמו? מה פתאום נהרגו? איפה הם?".

אבל בבוקר, עוד אנחנו אוכלים ארוחת בוקר, מדווח משהו מאנשי חנייתה שטור של לגיון ערבי, עם משוריינים עולה לחנייתה לעשות חיפוש. וכבר שמעו איזה חיפוש עשו במצובה. "בהזדמנות חגיגית זאת" פירקו ועקרו וחיפשו והרסו. ובא אלי המא"ז ושוב פעם אומר לי: "יהונתן, תשמע, יש לנו מערה על הגבול, הגבול המנדטורי. מוסתרת, לא ימצאו אותה, אפילו אם ישבו מעליה. אם אתם מוכנים ללכת לשם, עם כסניה, מורה דרך שלנו, אנחנו לא נצטרך להתנגד, לא יהרסו לנו את המשק".

ושוב, לא היה הגיוני להתנגד. לא הספקנו הרבה כי המשוריינים היו כבר על יד השער. על יד השער הייתה המכוורת של הקיבוץ. כדי לעכב את המשוריינים, הם פירקו 2-3 כוורות ולהקות הדבורים התעופפו. אז המפקדים של המשוריינים שישבו בצריחים התעכבו. השער היה סגור, עד שהם צעקו כשהם ראו את זה.

זה הספיק לנו, להתרחק בריצה מהמשק. ולעשות עוד פעם, להגיע ללבנון קצת, לעשות טיול צפונה, איזה 2-3 ק"מ ירדנו, ואחר כך בוואדי חזרה דרומה לכיוון המערה הזאת. שהיא למעשה הייתה בתוך הר שהוא על הגבול היום. ושם, בתוך איזה שיח ניתן היה לגלות את המערה הקטנה. וליד התקרה שלה, מאד קשה לאתר את זה, אפילו אם מאירים בפנס, הייתה אפשרות לעלות במין ניקבה של איזה 20-30 מטר ולהיכנס לחלל מערה גדול.

במלחמת העצמאות, כוחות צה"ל קדחו את המערה הגדולה, שהייתה מערת נטיפים, מלמעלה. ועשו שם למעשה, ההר הזה היה המוצב הצפוני ביותר שם, על הגבול. וניתן היום להיכנס בסולם ברזל לפנים. אבל, בימים ההם, הכול היה מלא זבל עטלפים, לח ורטוב בפנים. וסטלקטיטים מתנפצים.

ולנו יש קנקן מים ועששית. כשרק נכנסנו אמרתי: "תנמיכו את האש, רק טיפה טיפה שנראה".

אניית המעפילים "חללי גשר ה-א-זיר",
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 5766

על שבוי ומטוס שנפל במלחמת השחרור

חתוך עדות שמסר איסר חלמיש, איש הגדוד השישי, ב-18.6.97

47 שנים המתין איסר חלמיש לטיסה שהובטחה לו כפרס, על כך שהצליח לפתור את תעלומת מטוס ה"נורסמן" הנעדר, שמנועו מוצב על האנדרטה בהר הטייסים.

כעת, שב אל האזור בו התרסק המטוס, השקיף עליו מהמושב האחורי של מטוס ה"צסנה" ושיחזר את האירועים שהובילו למציאת המטוס וגופות אנשי צוותו:

"...הגדוד השישי עלה לסריס מפרדס חנה ונכנס למשלטים. בסריס נשאר אנשי פלוגת המפקדה, הסיירים וקציני המטה. ב-13.7.1948, הוטל על עמוס חורב לכבוש את הכפר סובה. עמוס ארגן שני תותחי "קוקארציה" מאבו-גוש והביא מהמפעל של אביו, שהיה בתע"ש ירושלים, גם דוידקה.

בסביבות השעה 04:00 הפעיל את הדווידקה שפגעה במרכז הכפר ויצרה פטרייה גדולה מאוד. עמוס החליט לתת לתושבים לברוח לפני הכניסה לכפר בשעה 06:00, ואכן, בבוקר, הכפר היה ריק ולקחנו עשרים ותשעה שבויים. כדי לנצל את ההצלחה, אני אומר לו: "בהזדמנות חגיגית זו, בוא נעלה לדיר עמר. המרחק לא גדול ואם סובה ברחה גם שם בטח לא נשארו אנשים..."

הגענו לדיר עמר ושם יצא לקראתנו ערבי עם דגל לבן, ואמר לנו: "אני השבוי היחידי שנשאר בכפר. אני נכנע, כולם ברחו. לקחו מה שיכלו. הדבר היחיד שלא יכלו לקחת, זו העגלה שהמליטה אתמול..." לשאלתי מי הוא ולמה לא ברח, ענה: "אני אחמד סאמח אלחאלידי, מנהל בית הספר, אני חולה שחפת פתוחה, לא יכול לברוח ואני מבקש שתנהגו עימי עפ"י אמנת ג'נבה..."

עד אז לא שמעתי על אמנת ג'נבה. לקחנו אותו וירדנו לסאריס עם השבויים מסובה. את השבויים קיבל זלי, רס"ר הגדוד. בין השבוי שלי לביני נוצר קליק כי מאחר שהוא היה חולה שחפת, שמתי אותו במחנה בסריס ובקשתי מהש.ג. לשמור עליו. מדי פעם דיברתי אתו ושמרתי על קשר.

יום אחד זלי הרס"ר אומר לי "השבוי שלך אוכל לחם חסד. מחר באה לכאן ביקורת ואני רוצה שיסייד שבילים". .. עניתי: "...לא ולא! בדיוק מחר אני לוקח אותו לחקירה..." פניתי לאחמד השבוי (שהיה ממשפחת חוסיין): "...אולי תספר לי משהו? רוצים לשלוח אותך למחנה השבויים בעתלית. כאן אתה חי כמו מלך ושם תסבול..."

אמר לי: "...אתה יודע מה, אספר לך על המטוס שנפל."

לא ידעתי על מטוס שנפל, אבל מאחר ובעיניו, כקצין המודיעין והביטחון לא היה מצב להראות שאיני יודע, נתתי קפיצה לאבו גוש למפקדת החטיבה, למרק קצין הביטחון של חטיבת הראל. שאלתי אותו אם הוא יודע משהוא והוא אמר לי: "...האינטליגנט שלך מאכיל אותך בסיפורים, כל החטיבה כבר מדברת על הרומן שביניכם..."

הלכתי לבדוק עם דני, עוזר קצין המודיעין של זרובבל ארבל, וגם הוא לא ידע. התחלתי לחשוב שאחמד האכיל אותי לוקשים. בדיוק יצא דן רם והוא אמר ששמע על מטוס שנפל ליד בית מחסיר, בהתקפה במבצע "מכבי", ואישר כי נעלם מטוס ואין יודעים היכן הוא.

התקשרתי בטלפון לקצין הביטחון של חיל האוויר, דוד זקס, סיפרתי לו על השבוי וזקס בקש להחזיק אותו כי מחר בצהרים הוא מגיע. חזרתי לאחמד ובקשתי ממנו לספר לי את כל מה שידוע לו.

וזה מה שהוא סיפר: "... לפני חודשים מטוס שחג מעל בית מחסיר התפוצץ באוויר. אני לקחתי ערבים מאבו גוש, שעבדו ולא ברחו, והם אספו את שרידי הגופות של הטייסים והכניסו למערה בואדי...".

זקס הגיע עם אנשי הרבנות ועם קמ"ן חיל האוויר שרגא וכן עם נהג אגד, אביו של אחד ההרוגים יריב שיינבאום. נסענו לאותם ערבים והם הסכימו להראות לנו את המערה. ואכן, כעבור זמן גילינו את הגופות.

עד כאן עדותו של איסר.

את התחקיר על "המטוס האבוד" כאירוע מודיעיני מ-1948, ערך תת-אלוף (במיל) יובל חלמיש, מנכ"ל המל"ם, בנו של סגן-אלוף איסר חלמיש.

התחקיר העלה כי ב-7 במאי 1948, מעט לפני ההכרזה על הקמת המדינה, החל מבצע "מכבי" לפתיחת הדרך מהשפלה לירושלים. על חטיבת "הראל" של הפלמ"ח (בפיקודו של יצחק רבין) הוטל להשתלט על הרכסים השולטים על הכביש לירושלים, משער הגיא מזרחה. דוד בן-גוריון הורה להם לכבוש את היישוב הערבי בית-מחסיר (בית מאיר כיום), בכל מחיר. כשהשבוי התעקש והציע לקחתו למקום נפילת המטוס, איסר האמין לו.

ב-10 במאי שנת 1948 יצא לפעולה מטוס "נורסמן" של חיל-האוויר משדה דב. המשימה הייתה להפציץ את אזור בית-מחסיר על ידי הטלת חבית ובה פצצה ניסיונית חדשה בת 200 ק"ג על הכפר. צוות המטוס כלל

את שני הטייסים יריב שיינבוים ודניאל בוקשטיין, האלחוטן/צלם אווירי שלמה כהן ושלושה מומחי חימוש – שלמה רוטשטיין, יצחק שקלנביץ וצבי שוסטרמן.

כאשר הגיע המטוס ליעף ההפצה בהרי ירושלים, התקבלה ההודעה במטה חטיבת הראל: "...רואים את המטרה, נכנסים להתקפה". לאחר מכן נותק הקשר והוא נעלם יחד עם הצוות. נסיבות נפילתו של המטוס נותרו עלומות עד עצם היום הזה. הערכה היא שהסיבה הייתה אותה פצצה, שככל הנראה, התפוצצה טרם השלכתה, התרסק המטוס ואנשי הצוות נספו. שבירי המטוס נמצאו, רק לאחר כיבוש האזור ופריצת הדרך לירושלים בספטמבר 1948, בנחל כסלון הסמוך ליעד התקיפה, בזכותו של איסר חלמיש, הקמ"ן וקצין הסיירים של הגדוד השישי (בפיקודו של צביקה זמיר) בחטיבת הראל.

החטיבה יצרה קשר עם מפקדת חיל האוויר, שאישרו את קיום האירוע ולמחרת, יצאו לשטח איסר עם השבוי, קצין הביטחון של חיל האוויר ואביו של יריב שיינבוים הטייס, והחלו לחפש את המטוס באזור בית סאריס. אלחאלידי הוביל אותם למקום שבו ראה את הנפילה, ואכן שם, מתחת לגבעת יערים, נמצאו שרידי המטוס המדובר, ואביו של יריב זיהה את השעון של בנו.

לפני פעולות החיפוש, הבטיח איסר לשבוי כי אם ימצאו את המטוס, ישחררו אותו, וזאת, מבלי שקיבל מאף אחד אישור לכך. כך, לאחר איתור המטוס והגופות, בשעת לילה, השבוי ומקומיים מהאזור סיפרו לו שלאחר האירוע, מספר מקומיים התעללו בגופות והחביאו אותן במערה סמוכה. הצוות יצא לשם ומצא את הגופות במערה מתחת לגבעת מיש (נקודת גובה 623, בין גבעת יערים לרמת רזיאל).

איסר לקח את אלחאלידי איתו בג'יפ והסיעו לעבר קווי הלגיון, לעמדות הירדניות. לפני ששוחרר, ביקש השבוי לעבור בדיר אל-עמר, כדי לאסוף רובה ציד דו-קני, אותו הוא רצה לתת לאיסר במתנה. הוא חיטט במתבן ושלף. אלחאלידי אמר, "אני נותן לך דבר יקר מאוד, שאין שני לו בעולם".

איסר התבונן על הקת והבין מדוע הרובה מיוחד: על הקת נחרט צלב קרס ותחתיו התנוססה הקדשה, מאדולף היטלר לחאג' אמין אל-חוסייני.

לאורך השנים, ובעיקר לאחר ששת הימים, ניסה איסר לאתר את אלחאלידי. רק 42 שנים לאחר האירוע, הצליח לעלות על עקבותיו, במקרה, במהלך ביקור במסעדת "פילדלפיה" במזרח ירושלים. תוך כדי שיחה עם מנהל המסעדה, נודע לו שהוא בן למשפחת אלחאלידי, ואחמד, השבוי ממלחמת העצמאות, הוא דודו...
התברר שאחמד חזר לירושלים, התחתן, עבר ללבנון ושם נפטר. בכך, נסגר מעגל ...

הגופות הובאו לקבורת אחים בחלקה הצבאית של בית העלמין בקריית ענבים.
מנוע המטוס, החלק היחיד שנותר פחות או יותר שלם, נלקח מהשטח והוצב על האנדרטה של חיל האוויר שהוקמה בהר סמוך, הנושא מאז את השם "הר הטייסים".

על גיוס לפלמ"ח בקפריסין מתוך ספר זיכרונותיו של שמחה גרנות דוקרביץ'

שנה בקפריסין

"כאשר עגנה האנייה בקפריסין התנגדו היוונים להורידנו לחוף וערכו שביתה, אולם ידם של הבריטים הייתה על העליונה והם כלאו אותנו במחנות מעצר.

החלה מערכה על מעצרם של אנשי ה"הגנה" ולבסוף הוסכם על כל הצדדים למנות ועדה אנגלית-ישראלית, שתפקידה הוא לערוך מיון בין העצורים ולהחזיר את אנשי ההגנה לארץ. בינתיים, אנשי ההגנה לימדו אותנו עברית וכל אחד אימץ לעצמו עולה חדש.

אני עצמי לא עברתי את ועדת הביקורת כי התנועה ביקשה ממני להישאר עם הקבוצה ולנסות לארגן אורח חיים קיבוצי בקפריסין. חיינו במחנות המעצר זמן ממושך, אולם התנסינו בחיי קיבוץ על כל המשתמע מכך – שותפות מלאה בכביסה, מחסן בגדים, מטבח משותף ועוד. התאמנו גם בנשק וערכנו תרגילי ספורט שימושיים במסגרת ה"הגנה".

אני זוכר אסיפה שהתקיימה עם גולדה מאיר, שאנשי בית"ר ניסו לפוצץ, בתואנה שאנו מוכנים לתת חלק מזכויותינו למעפילי ה"אקסודוס". אנחנו הגנו על גולדה ואספנו אותה לקיבוץ שלנו.

כעבור שנה, החליטו חברי התנועה שהגיעה השעה לעלות ארצה ולהצטרף לבני הגרעין שהתיישבו בבית אלפא. אני וחברי נדרשנו לזחול דרך מנהרה שחפרו כוחותינו (ביניהם בנימין קליין) ולצאת אל מחוץ למחנה. שהינו במנהרה כיממה, עלינו בנמל על רפסודות מחוברות לגוררות, כשאנו מכוסים בברזנטים וכך הבריחו אותנו לארץ.

הגעתי עם אחי לארץ ביוני 1948, במהלך ההפוגה הראשונה במלחמת השחרור ומיד גויסתי לפלמ"ח.

תחנתנו הראשונה הייתה בבית ליד. מפקדי הפלמ"ח החלו לאמן אותנו כחיילים בגח"ל (גיוס חוץ לארץ). השתייכנו לגדוד השמיני בפקודם של המג"ד נחום שריג מבית השיטה (סרגיי), אברהם אדן (ברן) מנירים והמ"פ שלנו ישראל קרפושניסקי-קרן מצובה.

קיבלנו ציוד צבאי שכלל נעליים, מדים כובע עם סמל של ה"ג'וינט", תעודת חייל ומספר אישי (המספר שלי 56025). כן קיבלנו הלוואה לשיכון (בתוך הפנקס הצבאי), אך נשק עדיין לא הופקד בידינו. ביקשתי ממפקדיי חופשה קצרה כדי להיפגש עם בנות הגרעין שלי בבית אלפא. המפקדים נענו לבקשתי וציידו אותי בדמי כיס. נסענו לעפולה ועלינו לאוטובוס שנסע ליישובים בעמק בית שאן.

בבית אלפא קיבלו אותנו הבנות בהתלהבות עצומה. שהינו בקיבוץ בסוף השבוע וביום ראשון בבוקר נסענו לבאר יעקב והצטרפנו לחברינו הלוחמים. לאחר אימון שנמשך שבוע ימים, קיבלנו את הרובים הצ'כים וירדנו לנגב. שירתתי בחטיבת הנגב של הפלמ"ח, בגדוד השמיני ובפלוגה ג'... מאחר והשפה העברית לא הייתה שגורה בפיהם של כל חברינו העולים, נאלצנו להתמודד עמה ולא לוותר לעצמנו.

השתתפתי בקרבות בדרום (בנגבה) ומאוחר יותר בשחרור באר שבע ואילת. זכיתי להיות במפקד המפורסם באילת (אז אום-רשרש), כאשר אברהם (ברן) אדן (לימים אלוף בצה"ל) טיפס על העמוד ותלה את הדגל לשחרור אילת, ומה שנזכר בהיסטוריה כ"דגל הדיו". אינני זוכר את כל האירועים שחווינו במהלך מלחמה זו, אבל הקפדנו מאוד על טוהר הנשק, לא נגענו ברכושם של הערבים ומנענו מעשי ביזה.

כל חברי לנשק היו ניצולי שואה ונרקמו בינינו חברויות יפות. בין השאר התיידדתי עם צביקה מלוחמי הגטאות, דיברנו הרבה יידיש והפלגנו למחוזות רחוקים. שנת 1948 נחרתה בזיכרוני כשנה גשומה מאוד והנגב פרח כולו. משטחים ירוקים נפרשו וביניהם בצבצו צמחי הפרג באודם עז.

אני זוכר את טיסתי הראשונה מתל נוף לשדה אברהם במסגרת השירות הצבאי שלי. ישבנו על רצפת המטוס ונחתנו בשדה אברהם אשר בחבל שלום, וצעדנו רגלית לעבר אום רשרש. המפקדים הטילו עליי משימה – להיות רץ מ"פ ומספר שתיים של מאג, מספר אחת היה יצחק יוגב, חברי הטוב. במשך כל פעילותנו נשאתי על גבי את הרובה והציוד האישי, וכן סחבתי את ארגזי התחמושת. המפקדים הקפידו מאוד על משמעת מים, אך מדי פעם חיילים הפרו אותה.

לאחר שחרור באר שבע שהינו כמה ימים בבית אשל – קיבוץ שהתבצר מתחת לאדמה ועצר את הביצורים לזמן מה. חיילינו נלחמו בגבורה עילאית, כפי שנלחמנו בקרבות על שחרור נירים, יד מרדכי ונגבה והותירו בי רושם עז וגאוה!

באותה עת קיבלתי חום גבוה ונאלצתי להתאשפז בבית חולים צבאי. לאחר שהתאוששתי מעט נשלחתי להבראה בנען, ושמעתי הרצאות מפי יצחק טבנקין, בני מהרשק ואחרים. במאי 1949 השתחררנו מהצבא והצטרפנו לבנות הגרעין בבית אלפא".

אימוני נשק בקפריסין, אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 15656

"לפקודה תמיד אנחנו" הפלמ"ח במשמרת על מורשתו

מאחורי ההחלטה להקים ב-1984 עמותה לדור הפלמ"ח ולהקים אבן פינה לבית לפלמ"ח כעשר שנים לאחר מכן עמדו שימור והפצת מורשת הפלמ"ח. הנושא ליווה את דור המייסדים משך השנים, וכיום, במציאות בה אנו, דור ההמשך, חווים יום את התקטנותו של דור הפלמ"ח, הדבר מקבל משמעות מהותית וקריטית יותר מתמיד.

יש דרכים שונות לשמור על מורשת: בית הפלמ"ח עושה זאת בפעולותיו החינוכיות, יש העושים זאת בסיורים ובמסעות, כדרכם של אנשי הפלמ"ח או בדרך המופלאה של חקירה ולימוד. אפשר לשמר מורשת בפעולה אישית או משפחתית, ואפשר, דרך "והגדת לבנך", לעשות עבודת קודש של מפגשים עם הקהל הרחב, בדגש על בני הנוער. לפניכם מספר סיפורים כאלה.

כנס הפלמ"ח בהיכל התרבות בתל אביב – בסימן 75 שנים לפלמ"ח,
אוגוסט 2015, צילום: אלדד חרובי

רוח הפלמ"ח חייבת לחיות

יוני 1993, יצחק רבין,

כראש ממשלת ישראל ושר הביטחון

בטקס הנחת אבן הפינה לבית הפלמ"ח

"הפלמ"ח היה יותר מיחידה צבאית, הוא היה בית חינוך. כיחידה צבאית עמד הפלמ"ח, בשליחות ההגנה, בראש ההעפלה. למעלה משמונים אלף יהודים, שרידי השואה, ב-65 אוניות, השיט הפלמ"ח אל חופי הארץ, וזאת תוך כדי מאבק מחתרתי בבריטים אשר נעלו את השערים.

כיחידה צבאית היה הפלמ"ח חוד הכידון וחומת המגן במלחמת העצמאות. אנשי

הפלמ"ח היו הראשונים אשר הוטלו אל המלחמה החזקה ואיבדו כאלף מחבריהם וחברותיהם, אך הם היו גם הכוח אשר הכריע את המערכה על ירושלים ופריצת הדרך אליה, על הגליל וצפת, על לוד ונמל התעופה, על הנגב ובאר שבע ועד אילת.

הייתי ב-1941, בין ראשוני המתגייסים לפלמ"ח. ראיתי בו גם בית חינוך. הפלמ"ח חנך את בני דורי ואותי לאהבת הארץ ולעבודת כפיים, למשמעת מתוך הכרה, לשוויון בין החברה לחבר, לרעות לוחמים, לדבקות במטרה, למצוינות ולצניעות, לטוהר הנשק ולדמוקרטיה. את הערכים הללו הקנינו לצה"ל הצעיר בתום מלחמת העצמאות והם נחלת הצבא עד היום הזה.

בית הפלמ"ח יהיה מרכז לתנועות החלוציות ובית חינוך ומחקר לאותם ערכים אשר סימלו את דור הפלמ"ח. וכשאנחנו אומרים "דור הפלמ"ח", אין אנו מתכוונים רק ליחידה הלוחמת. דור הפלמ"ח הוא אותה חבורת אנשים, אשר היו, לאחר המלחמה, לפרופסורים בכלכלה, במדע וברפואה, למובילים בחקלאות, בתעשייה ובבנקאות, לסופרים, משוררים ואמנים, לאלופים, חברי כנסת ושרים ואפילו, תסלחו לי – לראש ממשלה.

דור הפלמ"ח הולך ונמוג עם השנים, אבל רוח הפלמ"ח חייבת לחיות."

מי יישא את דגל הפלמ"ח בהמשך? מדבריו של שייקה גביש – יו"ר העמותה עיתון דור הפלמ"ח, פברואר 2007, אדר תשס"ז

"...הנה כי כן, עמדתם של המוזיאון ובית הפלמ"ח ותרומתו להעברת המידע ולמערכת החינוך משמעותית ביותר – מחזירים אותי לשאלה שבכותרת:

מי יישא את דגל הפלמ"ח בהמשך?

אני פונה בזאת אליכם, חברות וחברים. אנא הפעילו את כל השפעתכם על בניכם ונכדיכם, למען יצטרפו לעמותת דור הפלמ"ח ויבטיחו לנו את דור ההמשך, אשר ישמור על הנכס היקר והחשוב למדינת ישראל ולדורות הבאים. התקנון מקנה אפשרות לבני

משפחה להצטרף כחברים בעמותה.

מסורת של הרמת כוסית בבית הפלמ"ח,

ערב ראש השנה, 2 בספטמבר 2021

צילום: פנינה גרוישטרן

אם אתם מייחסים חשיבות, לא רק לעברכם אלא גם להנחלת המורשת שלנו גם בעתיד – אזי עשו פעולה חיובית בנידון.

כל מה שעשינו בבית הפלמ"ח וכל הישגינו בהנחלת המורשת לרבבות מבקרים מבוגרים ובני נוער – חייב להימשך בידי הצאצאים.

חברות וחברים, עת לעשות: עודדו אותם להצטרף לעמותת דור הפלמ"ח."

חיים גורי, על זיכרון ומורשת עריכה בעזרת AI, פנינה גרוישטרן

עכשיו תורכם

חיים גורי, בראיון לארי שביט בעתון "הארץ" בשנת 2000

**"העולם שאני גדלתי בו איננו.
אבן על אבן לא נשארה ממנו.
התרבות ההיא לא הצליחה לשרוד.
היא גם לא העמידה לעצמה יורשים, ממשיכים.
לעם הזה הרי יש נטייה מסוכנת מאוד
לצאת מן ההיסטוריה ומזה אתם צריכים להיזהר,
כי עכשיו הדבר הזה בידיכם".**

את הביטוי "עכשיו תורכם" אמר חיים גורי בשיחה עם ארי שביט, בשנת 2000, לעתון "הארץ"⁽¹⁾, ולאחר מותו בשנת 2018, הפך לביטוי-מפתח שמזוהה אתו וסמל למורשתו.

בריאיון, דיבר גורי על הסכנה שבנטייה של העם לצאת מההיסטוריה, ואמר למראיין, כשהוא פונה למעשה לדור הצעיר, שעכשיו הדבר הזה בידיהם, מדבר על הסכנה שבנטייה לצאת מההיסטוריה ואומר "עכשיו תורכם". זוהי קריאה לדור הבא לקחת אחריות על המשך השרשרת ההיסטורית, וזה כנראה הביטוי המרוכז ביותר שלו לתפיסת הזיכרון כהעברת מסרים בין-דורית.

הנושא עובר כחוט השני דרך חלק ניכר מיצירתו של חיים גורי והפך למעין "צוואה רוחנית" בעל-פה ולקריאה להעברת האחריות על הזיכרון וההיסטוריה לדור הבא. עניין הזיכרון כציווי חוזר במוטיב בשירתו וגם הנופלים "מדברים" אל החיים ומטילים עליהם אחריות להמשיך. ("הנה מוטלות גופותינו", תש"ח)

אחרי פטירתו של חיים גורי, חזר הדגש והופיע בכתבה ב"דבר" (2), וכמו כן, פרסמה תנועת הנוער "דרור ישראל" טקסט הספד בשם "עכשיו תורכם – פרידה מחיים גורי" (3), המרחיב על המוטיב הזה: העברת הזיכרון מדור לדור, כמו מסירת מקל בין רצים, ופנייה לדור הצעיר שכעת עליו לשאת באחריות לגורל הארץ.

(1) <https://arishavit.co.il/>

(2) <https://www.davar1.co.il/>

(3) <https://drorisrael.org.il/> "הספד תנועת 'דרור ישראל' בשם 'עכשיו תורכם' - <https://drorisrael.org.il/> HYPERLINK

על חשיבות הנצחה, זיכרון, ושימור המורשת

מאת: יהודית יחזקאלי-גלילי, חברת "הגנה" ופלמ"ח

אין עוררין על כך, שלשמירת המורשת חשיבות רבה לנו ולדורות הבאים, ושללימוד לקחי העבר מהווה את הבסיס לזהות ולאתוס הלאומי. מפקד הפלמ"ח יגאל אלון ז"ל אמר: "עם אשר אינו יודע את עברו, ההווה שלו דל והעתיד לוט בערפל..." מדינות רבות בעולם יודעות שבלי שורשים אין עתיד, ועל כן, הן שומרות בקנאות על מבנים, או פריטים מהמורשת שלהן.

תפקיד שמירת אתרי המורשת מוטל על כולנו: על מערכת החינוך, על אנשי הרוח, על ההיסטוריונים, על הציבור כולו. כולם יחד צריכים להגן על אתרי המורשת – המקומות שמספרים על עברנו. יש לשמר ולהנגיש אותם לקהל הרחב, להפכם למרכזים חינוכיים, למוזיאונים קהילתיים המעניקים ומעמיקים השראה.

הם גם יעזרו לתלמידים ללמוד בצורה מעניינת יותר, לא רק משמיעת סיפורים או קריאה בספרים. אלא ראיית המקום בעיניים, צפייה באוספי

תמונות, סרטים, מכתבים וסיפורי העדות של אנשים ולוחמים. במקומות אלו אנו מוצאים את הסיפור האנושי של התקופה, המהווה עדות למי שבזכותם אנו כאן. חייבים לחוקק חוק עירוני ומדיני, בנושא שימור אתרי מורשת, אשר יחייב כל עיר וישוב בארץ, לשמור על הזיכרון, הרגישות והנשמה של הקהילה.

שימור הוא ערך עליון ולא מותרות ועל דור העתיד לדעת מאין צמחו ולאן פניהם מועדות. עליהם לדעת ולזכור את המאמץ שהיה בבניית המדינה ולא לשכוח את האנשים שבנו את הארץ הזו.

זה אינו מאבק על מבנים או מקומות – זהו מאבק על הזהות והאמת שלנו, על הזכות לגדל דור שמכיר את שורשיו ויכול לעמוד זקוף מול העתיד. לכן, חיינו נשענים על המורשת ועל ערכיה. בלעדיהם אין חברה מתוקנת ואין עתיד. ננסה כולנו, כל אחד בעירו ובמקום מגוריו, ונרתם יחד, לשמור על המורשת שלנו, כי אם לא נעשה זאת, נעמיד בסכנה את עתידנו ועתיד ילדינו – הסכנה שנישאר עם היסטוריה מחוקה.

יהודית, יקירת העיר חיפה, מרבה כל השנים להרצות בפני בני נוער בנושא.

שרים את המנון
הפלמ"ח,
בית הפלמ"ח, אולם
מלווי השיירות.
צילום: אלדד חרובי

יומן מסע לבודפשט ולסלובקיה. בעקבות חנה סנש וחביבה רייק מאת: אלדד חרובי

ב-31 במאי 2026 יצאנו, רעייתי ואני, למסע בעקבות הצנחניות חנה סנש וחביבה רייק, במטרה ללמוד על ילדותן: חנה בבודפשט, וחביבה בסלובקיה, ועל פעילותן במלחמת העולם השנייה, במשלחת השליחים-הצנחנים.

חביבה רייק

חנה סנש

סיפורה של חנה סנש

התחלנו בבית העלמין של בודפשט, בירת הונגריה, במטרה לבחון את סיפורה של משפחת סנש בעקבות האב בלא סנש, אשר היה סופר, מחזאי ואיש רוח חשוב בימיה של הונגריה. עם הולדת ילדיו חנה וג'רי, החליט האב להיות עימם בתקופת ילדותם עד היציאה לבית הספר. בלא לימד וגידל אותם בבית ורק בערבים ובלילות המשיך בכתיבה ובעשייה. הוא נפטר עת חנה הייתה בת שש שנים בלבד. בסופו של דבר, חנה ירשה ממנו את יכולת הכתיבה והחרוזה.

ביקרנו בקברו, וצעדנו לקברה של חנה סנש. כזכור, חנה סנש נרצחה בבית הכלא בשבעה בנובמבר 1944. לא ברור מי עשה את החסד האחרון עם חנה והביא את גופתה לבית העלמין היהודי. שומר בית הקברות ערך לה את טקס הקבורה. כיום ניצבת מצבה על מקום הקבר המקורי.

חנה סנש הייתה קבורה במקום זה עד חורף 1950. מאחר ואמה קטרינה ואחיה גיורא חיו בישראל, הוחלט להעלות את עצמותיה לקבר ישראל בהר הרצל.

ביום השני צעדנו בעקבות ראול ולנברג וקרל לוץ שני חסידי אומות העולם אשר עשו מעל ומעבר על מנת להציל יהודים ברחבי העיר בודפשט. התקרבו לבית הכנסת הגדול של העיר. תיאודור הרצל התגורר עם משפחתו בסמוך ואף עלה לתורה במקום זה. בעת המלחמה, התחבאו יהודים רבים בתוך בית הכנסת.

יותר מאלף איש ואשה נקברו במקום והוצבו להם מצבות. גם לזכרה של חנה סנש הוקם שלט על אחד מקירות המקום. חנה ומשפחתה היו מזרם היהודים הניאולוגים, זרם ביהדות בין האורתודוקסיה לקונסרבטיבים. בשום מקרה היא לא הייתה ממשפחה מתבוללת. בחצר בית הכנסת הוקם פסל מרשים של ערבה בוכייה לזכר חסידי אומות העולם.

ביומנו השלישי בבודפשט הגיענו לבית הספר הקתולי לבנות, בו למדה חנה סנש מגיל 7 ועד לקיץ 1939.

נכנסנו למבנה בית הספר ועלינו לקומה השנייה לראות את פינת ההנצחה לזכרה של חנה. משה סיפר על ביקורו בבית הספר, על החיפוש אחר תמונת המחזור שלה ועל החלטת בית הספר להציב תמונה, פסל, תמונת המחזור ולוחית עם שמה, כפינת הנצחה לזכר בוגרת בית הספר אשר נרצחה ב-7 בנובמבר 1944.

בהפסקה שוחחנו על ימיה האחרונים של חנה: היא עברה שבעה בתי סוהר, בעינויים, על המפגש הראשון שלה עם אמה קטרינה, על מאסר האם שלושה חודשים לצורך לחץ על חנה. ראינו את אישור העלייה שלה עליו חתום משה קראוס, ראש המשרד הארץ-ישראלי בבודפשט בספטמבר 1939. חנה סנש הצטרפה למשלחת השליחים-הצנחנים בקיץ 1943. היא עברה אימוני צניחה ברמת דוד, בחודש נובמבר עברה יחד עם חברה קורס אלחוט בקיבוץ רמת הכובש. כאשר הכוונה הייתה להיות מוכנים בעת השליחות לשמש גם כמפעילי ומפעילות ציוד קשר אלחוטי, הם למדו את שפת המורס ועוד.

כאשר יצאו לשליחות כל צנחנית וצנחן קיבלו קוד אישי אשר נועד לסייע למפעילים שלהם בקהיר ובבארי לזהות שהתקשורת מגיעה אכן מהם ולא מגורם זר אשר השתלט על הציוד. הקוד האישי נשמר בסוד מחשש כי האויב עלול לעשות בו שימוש במידה ויתגלה.

היו מקרים רבים של "חדירת" גורם זר לרשת שהובילו לתפיסה ולהוצאה להורג של רבים מסוכני MI 9 אשר צנחו ישר לידי הגרמנים. זו הסיבה העיקרית לסירובה העיקש של חנה ושל חבריה למסור את הקוד האישי לשוביה בהונגריה.

שמענו על סיפור בואו של אחיה ג'ורי מצרפת למחנה עתלית ועל המפגש האחרון שלהם ערב יציאת חברי המשלחת למצרים. הם ירדו למצרים להשלמת ההכנות.

חנה וג'ורא זכו לצילום אחרון שלהם ביחד, פברואר 1944. ב-10 ביוני 1944 חנה נתפסה במעבר הגבול מיוגוסלביה. ב-20 ביוני כתבה את שירה האחרון. ב-17 ביוני 1944 נפגשה חנה לראשונה עם אמה בבית הכלא בבודפשט. ב-7 בנובמבר 1944 מגיעה קטרינה למפגש עם חנה בבית הכלא. במקביל כמעט, נכנס החוקר לחדרה של חנה ומספר שהיא נשפטה וגזר הדין הוא מוות. הוא ציין כי בקשת חנינה יכולה להציל אותה. חנה סרבה לבקש חנינה, הייתה גאה מדי. עת הובלה אל חצר הכלא, היא סרבה לכסות את עיניה.

כיום הוקמה מצבה לזכר הנרצחים בכלא המרכזי, כאשר האלמנט המרכזי הן שלוש מטפחות שחורות, לזכר סרובה של חנה לחבוש מטפחת בעת הוצאתה להורג. בסמוך לאנדרטה הוקם פסל בדמותה של חנה כצנחנית בריטית במדים.

בסיור שמענו את סיפור השיר "אשרי הגפרור": חנה נתנה פתק לראובן דפני, לפני המעבר להונגריה, "...אם לא אחזור..." הפתק הגיע ליצחק טבנקין, שהעביר אותו למשה ברסלבסקי. משה טען כי לפי המילים, לא יתכן שזה שירה היחיד של חנה. הוא מגיע לשדות ים, כדי לחפש את חפציה. בעלית הגג של מחסן החינוך, נמצאת המזוודה והשאר היסטוריה. משה חזר לנען והגיש לשכנו, המלחין דוד זהבי את הפתק, והוא אשר הלחין את השיר "אשרי הגפרור".

בשנת 1947 כיבדו מפקדי הפלמ"ח את מקום קבורתה של חנה סנש. בתמונה: אמנון יונה, שוש ספקטור, אלמנת מפקד סירת הכ"ג, יעקב סלומון מפקד הפלמ"ח באירופה ויוסף הררי. אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 7092

סיפורה של חביבה רייק

בבוקר היום הרביעי למסע, יצאנו לדרך צפונה אל סלובקיה לשמוע את סיפורה של חביבה רייק, לצד סיפורם של רפי רייס, צבי בן-יעקב וחיים חרמש ואת סיפורו של "מבצע אמשטרדם" באזור העיר בנסקה ביסטריצה.

המבצע נועד לשתי מטרות: האחת, טיפול בעשרות אנשי צוות אוויר בריטיים ואמריקאים אשר מטוסייהם הופלו או שנאלצו לנטוש מעל סלובקיה. החבורה נשלחה מהעיר בארי בדרום איטליה על ידי ארגון MI9 הבריטי, אשר הוקם למטרה של חילוץ אנשי צוות אוויר. חביבה, רפי וצבי היו אנשי פלמ"ח אשר התנדבו לצאת במסגרת משלחת הצנחנים. חביבה הייתה ילידת האזור וכך גם צבי.

הכוונה השנייה של המבצע, הייתה להחדיר להונגריה את השליחים מצד צפון. חיים חרמש, רפי רייס ואבא ברדיצ'ב נועדו לעבור את הגבול.

1944, חביבה רייק, צבי בן-יעקב, אבא ברדיצ'ב, רפי רייס וחיים חרמש
בשדה התעופה בבסנה בסטריצה.
נתקבל מארכיון הצנחנים, תמונה 10600

את פעילות השליחים, יש לראות דרך המשקפת של המרד הסלובקי נגד הנאצים, אשר פרץ בסוף אוגוסט 1944. עובדה זו הקשתה מאוד על תפקוד חברי המשלחת. שלושת הבנים צנחו צניחה עיוורת ואילו חביבה רייק, הצטרפה למטוס תובלה אמריקאי אשר נחת בשדה התעופה "שלושת הדובים" ליד בנסקה ביסטריצה. נמל אוויר זה, היווה את חבל החמצן העיקרי של המורדים. דרכו הצליחו הצנחנים לארגן את חילוצם של עשרות אנשי צוות אוויר בחזרה לאיטליה.

חביבה רייק, אשר כאמור, נולדה וגדלה באזור זה, פעלה רבות למען היהודים אשר נותרו בחיים בימי המרד. מעל אלף פרטיזניות ופרטיזנים יהודיים נטלו חלק בפעילות המרד הסלובקי קצר הימים. מי שסייע לחבורה הארצישראלית היו חברי תנועת "השומר הצעיר" בסלובקיה. יחד חילקו מזון ליהודים, מצאו להם מקום מגורים ואף סייעו במידת האפשר למצוא מקומות תעסוקה.

היטלר הטיל למערכה כנגד המרד כוחות רבים ולכן ימי המרד היו מעטים, ובסוף חודש אוקטובר 1944, הבינו המורדים כי יש הכרח לשנות את

מיקומם. הקבוצה היהודית הקטנה אשר מנתה כארבעים איש ואשה, החלה לנוע, בפיקודו של צבי בן יעקב, אל ההרים הירוקים ליד הכפר הקטן בשם בוקובץ.

במסענו, הגענו לאזור המחנה בו התמקמו המורדים ב-30 באוקטובר 1944. כאן הקימו את המחנה לאחר כישלון המרד, ולמקום זה סחבו בכוח רב ציוד ואמצעים על מנת לשרוד בהרים ולנסות להמשיך להילחם בגרמנים ובעוזריהם הסלובקים. מפקד המחנה היה צבי בן-יעקב. הם הגיעו, הקימו מחנה, נחו, שרו, הדליקו מדורה ושמחו – ולא חששו ולא האמינו כי הגרמנים יכולים להגיע מההרים אלא רק מלמטה. לשם גם התמקדו מבטי השומרים בלילה.

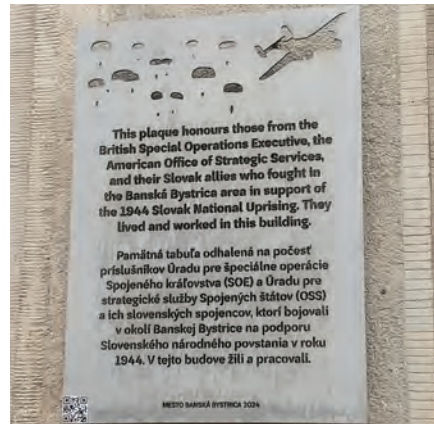
ההתקפה הגרמנית החלה לפנות בוקר. השורדים זוכרים ערפל ובלגן. בשנת 1974 במלאות 30 שנים למרד, הוקם באזור המחנה שלט לזכר הקרב. חביבה וחיים חרמש ברחו ביחד, הם שמעו אנשים מדברים ברוסית וחשבו בטעות כי הרוסים הגיעו להציל אותם. חיים חרמש אשר היה היחיד שחזר בחיים מהמשלחת הזו ותיאר בהרחבה את פרשת ההתקפה ובריחת הפרטיזנים מאזור המחנה.

אנו יורדים חזרה לכפר. יורד גשם. נוסעים לכיוון בנסקה ביסטריצה לאזור בורות המוות הנקרא "הקרימטוריום". במקום הוקמה כיכר זיכרון ליהודי סלובקיה. במכתבו של רפי רייס מהכלא, ב-19 בנובמבר 1944, כתב: "...מחר אנו הולכים למות. חביבה ואני...". המכתב הגיע למשפחה בארץ ישראל. רפי וחביבה נכלאו בקומה השלישית של הכלא כיהודים, למרות המדים הבריטיים שלבשו. ב-20 נובמבר 1944 בשש בבוקר נלקחו האנשים מקומה שלוש אל בורות המוות בכפר קרמניצ'קה. לאחר הרצח נקברו הגופות תחת מעטה אדמה ושלג.

עם סיום המלחמה בסלובקיה, הגיעים בני המשפחות למקום וחפשו את גופות יקיריהם. בגלל השלג, נשמרו רוב הגופות במצב טוב. מי שזוהה הובא על ידי המשפחות לקבורה ואילו השאר הושבו לקבר האחים. רק בשנת 1948, הגיעו בריטים למקום והעבירו את הגופות של חביבה ושל רפי לקבורה בבית העלמין הנוצרי בפראג.

איש לא ידע או שמע על כך ועל קבריהם הוצבו צלבים. בקיץ 1949, הוזמן יגאל ידין, סגן הרמטכ"ל דאז לפראג, הגיע גם לבית העלמין וראה את הצלבים. בשנת 1951 הוחלפו הצלבים במגן דוד ובשנת 1952, תחת מעטה חשאיות, הובאו הגופות לקבר ישראל בהר הרצל, ליד קברה של חנה סנש.

למחרת בבוקר יצאנו רגלית לראות את המקומות בהם פעלו השליחים. חביבה הגיעה ב-17 בספטמבר 1944 למלון המפואר עם שש מדרגות השיש. המלון שנקרא Narodany Rom אשר שימש בעת המרד את מפקדת הכוחות המיוחדים של הבריטים והאמריקאים כאחד, SOE, OSS. במקום זה חיפשה חביבה נואשות את חבריה למבצע אשר צנחו כשבוע ויותר לפניה.

על קיר המלון הוצב שלט הנצחה לזכר הפעילות בעת המרד.

המרד היה נקודת האור של סלובקיה, והוכחה כי סלובקיה לקחה חלק במאבק נגד היטלר במלחמה. תמיד לאחר מלחמות, מקיימים וועידת שלום בהשתתפות המדינות המנצחות. סלובקיה זכתה להיות אחת מהן בזכות המרד ועם השנים הוקם מוזיאון לציון הארוע.

חביבה נהגה לומר לחבריה שכאשר תחזור לארץ, תיזכר בכך שהיא אשה. "אני אחזור למקום שלי. יהיו לי ילדים. בטוחה שאחזור..." חיים חרמש אשר היה עימה בימים האחרונים לפני כליאתה, סיכם את חייה ואת הטרגדיה של חביבה במשפט הבא: "חביבה תמיד בוחרת את מה שנכון לעשות. אוהבת את החיים ואוהבת לחיות בשלמות". לצד המוזיאון הוקמה גינה לזכר חביבה רייק ובה הוצב פסל המתאר מגף גרמני המונח על ראשה של דמות אשה.

צבי בן-יעקב, הצליח לשרוד עוד כמה שבועות בבית הכלא עד שהועבר לבסוף לגרמניה, ונרצח. גורלו אינו ידוע. אבא ברדיצ'ב החליט לנוע במסלול אחר יחד עם קבוצת קצינים בריטיים ואמריקאים וכולם נתפסו והוצאו להורג. חיים חרמש הצליח בדרך נס לברוח, הצטרף לכוחות שונים וניצל, שב ארצה וכתב את הספר "מבצע אמסטרדם" בשנת 1971, אשר האיר את פעילותם של חביבה רייק וחבריה בעת המרד הסלובקי-סיפור של גבורה והקרבה בימי מלחמת העולם השנייה.

הסתיים מפגשנו עם חביבה רייק.

בבית העלמין הצבאי בפראג, נחנכו לאחרונה מצבה ואנדרטה לזכרם של חביבה רייק ורפאל רייס, מצנחני היישוב שיצאו בחורף 1944 מארץ ישראל לאירופה הכבושה כדי להציל יהודים, לסייע למאבק בנאצים ולעמוד לצד קהילות שנאבקו על חייהן.

את היוזמה להקמת האנדרטה הוביל דור בן ארי, מדריך תיירים ישראלי, בשיתוף שגרירות ישראל, משרד הביטחון ואגף ההנצחה. לוחות ההנצחה הובאו מישראל והוצבו בבית העלמין הצבאי.

זהו ציון דרך משמעותי בהנצחת פועלם של הצנחנים על אדמת אירופה, שמעניק מקום של כבוד לסיפורם ולמורשת שהותירו אחריהם.

מלון ביאזי בירושלים – הנצחה אישית ומשפחתית

אליהו (אלי) ביאזי נולד בשנת 1929, בערב ט"ו בשבט, להוריו אברהם ואסתר, בעיר דיארבקיר שמזרח טורקיה. הקהילה נותרה מאוחדת ובבית שמרו על המסורת היהודית עוד מחורבן הבית.

בשנת 1933 עלתה המשפחה ארצה, בסיוע כנופיות ערביות שהבריחו משפחות יהודיות על חמורים דרך סוריה ולבנון ומשם בסירות דרך הים. ההורים היו קשורים לארץ ובפרט לירושלים, כדברי אלי: "אבי היה אומר שהוא רוצה למות בירושלים. הוא לא חשב על שום מקום אחר". לכן, בהגיעם לארץ קבעה המשפחה את ביתה בשכונת "נחלאות" בירושלים.

כנער ירושלמי היה אליהו חבר בתנועת הנוער העובד ואחר כך בגדנ"ע, שם השתתף באימונים. בגיל 17 הצטרף לחי"ש ירושלים הצעירים, ונשלח לעמדות שמירה, בבית צפאפה, בצור-באהר ובעיר העתיקה, שם היה מגע עם הערבים, תחת משמעת צבאית.

בעיצומה של מלחמת העצמאות סופחה "המחלקה הירושלמית", ובה עשרים ושבעה ירושלמים לגדוד השישי של הפלמ"ח בקרית ענבים, בפיקודו של צביקה זמיר. הם התחילו להתאמן על רובה ובמשך הזמן היה אלי למקלען.

אלי וחבריו לקחו חלק בשמירה על שכונות בקו התפר בירושלים, בלווי שיירות בבאב-אל-ואד ובאבטחת כביש ירושלים-תל אביב באזור משלטי "המסרק". "בהתחלה, כתב בספרו, נחשבנו ל"ירוקים" כי לא היה לנו הרקע או ההכשרה שהיו לפלמ"חניקים הוותיקים שהיו בני הכשרות ומגובשים ביניהם."

אלי היה חלק מהכוח שהיה מיועד לצאת עם שיירת נבי דניאל, אך ברגע האחרון התברר כי חסרים שני מקומות ואלי וחברו הורדו מהמשוריינ של זרובבל הורביץ. במלחמת השחרור השתתף בקרבות הקסטל, קולוניה, נבי סמואל, ובית אכסא ובכוח הפורץ למנזר סן-סימון, ולטרון. כמו כן לקח חלק בהיערכות לניסיון הפריצה לרובע היהודי דרך שער ציון.

לאחר המלחמה, בשנת 1951, נשא לאישה את גאולה, נולדו להם שלושה ילדים והם זכו לשישים שנים מאושרות ביחד, להיות הוריהם של אתי, אבי ז"ל ומימי, לנכדים ולנינים.

אלי ביאזי התגורר בירושלים עד פטירתו ב-16 בדצמבר 2015. את קורותיו בפלמ"ח תיאר בספר "ימי בפלמ"ח-סיפורו של אלי ביאזי".

בהשראתו של אביה ולזכרו, הקימה בתו מימי, את "ביאזי", מלון בוטיק בשכונת נחלאות, השכונה אליה הגיע עם משפחתו.

מלון ביאזי בשכונת נחלאות בירושלים. התמונה מהאינטרנט

הסוקולנט של אבא מאת: פנינה גרוישטרן

יצחק גרוישטרן, אבי, היה גנן חובב. הוא גידל צמחים שונים בעציצים ובאדניות. בעיקר אהב סוקולנטים – אותם צמחים בשרניים ובעלי כושר הישרדות וצמיחה בכל מצב.

יתכן שאהב בהם את התכונות האלה, אשר בזכותן שרדו כילד בשואה, ואשר אפשרו לו להקים חיים חדשים בארץ.

את האהבה לצמחים ירשתי מאבא יחד עם היושרה, הדייקנות והאופטימיות הבלתי נלאית שלו.

אבא נפטר מוקדם מידי – בגיל 71. בבית נשאר

ביתמותו הסוקולנט הענק והוותיק, שלא ניתן היה לנתקו מהאדנית בה גדל לתפארת.

אחותי ואני לקחנו מספר ענפים, ושתלנו בחצרות בתינו, והצמח הנאמן נקלט, גדל יפה וקיבל חיים חדשים.

אני מבלה ימים בארכיון הפלמ"ח, ויום אחד עלתה בי המחשבה, שאדון החלון יהיה מקום הולם לאדנית עם צמח ירוק, לנוי ולחימום הלבבות.

כך הגיע הסוקולנט לבית הפלמ"ח והוצב אחר כבוד במקום שיועד לו. נוכחותו מסמלת עבורי את זכרו של אבי.

ליד האדנית הנחתי חלוק נחל אשר עליו

כתבתי: "הסוקולנט של אבא, יצחק גרוישטרן, 1930–2010".

ארכיון הפלמ"ח הפך משך השנים לביתי השני.

כנראה שאפשר לפרק את הפלמ"ח אבל אי אפשר להוציא אותו מהלבבות.

שמונים שנה לאירועי מבצע Agatha - השבת השחורה, 29.6.1946–29.6.2026 מנקודת מבט בריטית, מאת: ד"ר יעקב ניר

שמונים שנה, 'גבורות', לאירועי "השבת השחורה", שבת אשר כל מי אשר חווה את אירועי אותה שנה לעולם לא ישכחה. האם הייתה זו הפתעה מלאה או חלקית לשוב? האם הבריטים השיגו את מטרות המבצע, ומה הייתה השפעתו של המבצע על הישוב? דבר אחד ברור, הייתה זו מכה אדירה לישוב המאורגן.

- ב-29 ביוני 1946 החל המבצע. המכה התבטאה במספר אפיקים:
1. חבטה ענקית במעוזי הפלמ"ח, ומעצר מאות פלמ"חניקים כחשודים – בסך הכול נעצרו 2,718 גברים ונשים בכל הארץ. 574 שוחררו לאחר מספר ימים, ועד דצמבר 1946 שוחררו כולם.
 2. מעצר מנהיגי הישוב המאורגן, חברי הסוכנות והועד הלאומי הידועים כ'ניצים'.
 3. גילוי מאגרי הנשק הלא-חוקי, ה'סליקים' במספר קיבוצים, ובעיקר הסליק הענקי שנחשף ביגור, בו נתפסו כמויות עתק של אמצעי לחימה מכל סוג שהוא, אמצעים שכה חסרו כשנה וחצי לאחר מכן.

הייתה זו תגובה של לונדון, בהמלצת ירושלים, לפעול בקנה מידה שלא היה כמותו עד לשבת זו. הסיבות לפעילות הצבא הבריטי היו לא מעטות: פעולות תנועת המרי, ההעפלה הבלתי-חוקית, התקפות על מעוזי הצבא, "ליל הגשרים", חבלות באתרי הרדאר בחוף, וכן גם, נקודה שכמעט ולא נדונה, רצון השלטונות לברר אחת ולתמיד מהו חלקה של ה'סוכנות היהודית' בעליה ב', ובפעילויות החבלה של הפלמ"ח. נושא זה היה בעבורם סתום ומטושטש, האם הסוכנות לפי מדיניותה אכן 'משתפת פעולה עם השלטונות' כפי שתמיד הסבירו ראשיה, או שמא זו הסחה, ולמעשה הסוכנות הינה היד המכוונת, המממנת, והפעילה כנגד השלטונות.

דו"ח ראשוני על מטרות והישגי הדיביזיה המוטסת השישית בארץ ישראל (ה"כלניות") שהשתתפה באופן מאד אינטנסיבי סוכם כבר ב-3 ביולי. מבצע "אגת'ה" (Agatha), היה אחד מיני לא מעטים באותה תקופה. בשחר יום שבת, ה-29 ביוני 1946 ערכו הבריטים את אחד המבצעים הגדולים ביותר כנגד הישוב היהודי בארץ ישראל, בו השתתפו על פי הדו"חות הבריטיים כשבעה עשר אלף חיילים וכוחות משטרה.

הארץ, כפי שהדיווח אומר, "הוקפאה", אין יוצא ואין בא – הגבולות נסגרו, שרותי הטלפון הופסקו והארץ חוותה עוצר בערים וביושבים רבים. רבים מאנשי ההגנה ובעיקר מהפלמ"ח נעצרו, כן גם מספר מנהיגים פוליטיים, זאת לאחר החיפושים שנעשו ב"מפקדות" הסוכנות היהודית בירושלים, בתל אביב וחיפה. המנהיגים החשובים ביותר שנעצרו היו: הרב פישמן – מימון, משה שרתוק (שרת), ד"ר ברנרד ג'וזף (דב יוסף), יצחק גרינבאום, ודוד הכהן (כאשר באו לאסור אותו הציע לחיילים וויסקי), אשר נכלאו בלטרון.

בן גוריון שהה בפריז, משה סנה מצא מחבוא זמני עד שעזב, ב"אופן רשמי" את הארץ ממל חיפה, ויצחק שדה אף הוא לא נתפש.

גדרות תייל בתל אביב, אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 12176

על פי הדו"ח הבריטי הראשוני:

"חיפושים נערכו בעשרים וחמישה ישובים, בעיקר בעמק יזרעאל ובמישור החוף בין חיפה לתל אביב. בכל המקרים המתויישים נקטו בהתנגדות פאסיבית, ובחלק מ"המושבות" נזרקו אבנים וגם תקפו במקלות. מספר האבדות היה קטן באופן מפתיע, שלושה יהודים וחייל בריטי נהרגו. חייבים לציין שני ישובים, מזרע ויגור. במזרע, אשר היתה ככול הנראה מפקדת פלמ"ח חשובה, הוחרמו מסמכים רבים, תיקים וכרטסות הקשורות בפלמ"ח ובחבריו, וכן הוחרמה מכונה להדפסת מפות.

ביגור, שהיה ידוע כמרכז אימונים חשוב, ומרכז הנשק לצפון ארץ ישראל, התנגדות התושבים הייתה כה עזה כך שהצבא נאלץ להשתמש בגז מדמיע. בישוב זה התגלו לא פחות משלושים מצבורי נשק ותחמושת ["סליקים"], מחציתם הייתה ריקה. עד השלושה ביולי נתפסו 396 רובים, 46 אקדחים, 15 מכונות יריה, 5 תת-מקלעים, 92 מרגמות, 310,000 כדורים של כלי נשק קטנים, 2,200 פגזי מרגמה, ו-800 ליברות [360 ק"ג] של חומרי נפץ. חלק ניכר מהסליקים נבנו בזהירות קיצונית ובמחשבה מעמיקה. לאחד מהם שנבנה בתת-הקרקע היו קירות בטון עבים, מערכת חשמל, ואף פסי רכבת שהגיעו אל פני השטח. הדבר מראה בברור על שיטות ה"הגנה" באגירת נשק, ומכאן יש להסיק לגבי חיפושי נשק עתידיים. יותר מ-2,700 נעצרו, רובם הובאו ללטרון." (לאחר מכן חלקם למחנות רפיח).

הישוב, מבחינה רבה נכנס להלם, אם כי לא איבד עשתונותיו וכדרכו בעבר, שעה שהצבא הבריטי ערך מצור וחיפושים בנקודת ישוב כל שהוא, תוך זמן קצר ביותר התאספו מאות יהודים מיישובים סמוכים לעזרת הישוב הנצור, ועשו רבות, לעיתים בסיכון חיים, כדי לשבש את מהלכי הצבא.

ב-31 ביולי 1946, הוציאה לונדון מעיין מסמך התנצלות, המסביר מדוע לשלטונות לא הייתה ברירה אלא לצאת כנגד הישוב.

"כבר בשנת 1944 החלו פעולות חבלה ע"י האצ"ל ו"קבוצת שטרן" (במסמכים אחרים מכונה הלח"י "כנופיית שטרן"), רצח הלורד מוין בקהיר ב-6 בנובמבר 1944 זעזע את הישוב ותגובות חריפות נשמעו גם בעולם הנאור. ראש ממשלת בריטניה באותה עת, ווינסטון צ'רצ'יל הכריז

בפרלמנט כי באם הייתה תקווה כל שהיא לפתרון "בעיית הציונות" הרי פעולות אלה מחבלות בה ועליהן להפסק. האחראים עליהן חייבים להיעקר מן השורש. כן סבר וציפה לשיתוף פעולה מהישוב המאורגן.

עד חודש מאי 1945 (מועד סיום המלחמה באירופה) הסוכנות היהודית שיתפה פעולה ואף העבירה 830 שמות של חשודים בפעולות טרור. אז עדיין ציפתה הסוכנות ושאפה לממש את "תכנית בילטמור" (מצע מדיני שנוסח ואושר במאי 1942 במהלך ועידת ציוני אמריקה במלון בילטמור שבניו יורק, וקרא להפיכת ארץ ישראל למדינה יהודית). מכאן ואילך החמירו פעולות האיבה, ופיצוץ בנין מזכירות הממשלה בירושלים היה השיא שבהן.

כבר בסתיו 1945 החלה ההגנה בפעולות איבה, ולדוגמה ההתקפה על מחנה המעצר בעתלית ושחרור המעפילים בעשרה באוקטובר 1945. לאחר פעולה זו זימן הנציב העליון קנינגהם למשרדו את דר ג'וזף, אליעזר קפלן ויצחק בן-צבי, גער בהם וקבע כי הממשלה לא תוכל להמשיך ולהבליג, על אף שהבין שהשלושה הינם "יונים" ויקשה עליהם להשפיע על ה"ניצים" הקיצוניים בסוכנות היהודית.

במקביל, וייצמן, ואחריו בן גוריון נפגשו בלונדון עם שר המושבות. ואכן ב-19 ביוני בן-גוריון הגיע למשרד המושבות והצהיר כי "אין כל קשר בין הסוכנות לבין ההגנה". השר הגיב ואמר כי לדאבונו "היהודים הגיעו למסקנה כי רק פעולות חבלה מובנות ע"י הבריטים".

לאחר דיון קצר בקבינט נשלחה הודעה לנציב העליון כי מקבל יד חופשית לכל פעולה הנראית לו ע"מ לשבר את הגופים הלא-חוקיים, וברור כי הדבר יהיה כרוך גם במעצר המנהיגים וחיפוש במשרדי הסוכנות.

תיק נוסף, של משרד המושבות, שנושאו "מבצע אגת'ה" (CO 537/1711) הופץ בתשעה ביולי ע"י מפקדת הכוחות הבריטיים בא"י ובעבר הירדן Evelyn Baker Lieutenant-General מסכם באופן מפורט את מטרות המבצע, ומסביר בקצרה את רקע המאורעות שהביאו להחלטה המאוד חשובה, ובעיקר די גורלית לגבי הישוב היהודי בא"י:

"מאז סוף מלחמת העולם, הארגונים היהודיים החמושים בא"י ערכו מבצעים אלימים הכוללים טרור, חבלה, ורציחות. בין הראשון בנובמבר 1945 ועד לסוף יוני 1946 היו 47 אירועים בקנה מידה גדול שכתוצאה מהם נהרגו 18 איש מכוחות הביטחון, 101 נפצעו, 9 שוטרים נהרגו, ו-63 נפצעו, ובנוסף לכל אלה נעשה נזק של 4 מיליון ליש"ט לרכוש. רק בחודש יוני נעשה נזק של רבע מיליון ליש"ט בהרס הגשרים, וכן 5 קצינים נחטפו ("הוחזרו בינתיים").

בבוקר ה-29 ביוני שודרה הודעתו של הנציב העליון ברדיו קול ירושלים, והופצה למערכות העיתונות:

- א. להשתלט על משרדי הסוכנות-היהודית בירושלים לתקופה הנדרשת לגילוי מסמכים מחשידיים.
 - ב. לאסור חלק מחברי הגופים הפוליטיים, אלה אשר מעורבים ישירות בפעולות הטרוריסטיות האחרונות, או המסיתים לפעולות כאלה.
 - ג. לכבוש-לתפוס מספר בנינים בתל אביב שבהם יש חשד שוכנות מפקדות של גופים מזוינים. לתפוש כמה שיותר חברי הארגון הלא-חוקי פלמ"ח. הביצוע דרש מספר רב של אנשים כולל אזרחים.
 - ד. ריענון וסיכום קצר נערכו ממש טרם תחילת המבצע.
 - ה. מספר אנשים הקשורים במבצע קבלו הוראות במעטפות חתומות שתפתחנה זמן קצר לפני (H-Hour) – שעת השיץ.
 - ו. מחנות מעצר יוכשרו להבאת האסירים, בכיסוי שהמטרה הינה עבור מעפילים מאניה הנמצאת בקרבת א"י (כנראה הכוונה לספינת המעפילים "יאשיה ווג'ווד").
 - ז. יציאה לחופשות כרגיל, ואלה שבחופשה לא נתבקשו להתייצב.
 - ח. הכוחות שאמורים היו להגיע מחוץ לא"י לא קבלו כל פקודה עד תחילת הביצוע. כן תנועות בין המפקדות פסקו עד יום הביצוע.
 - ט. ערב המבצע, פועלים יהודים וערבים במספר מחנות צבא נעצרו ע"י כוחות הצבא שש שעות טרום תחילת המבצע.
- למעשה היה זה הישג טקטי מושלם!

כן עלי לציין, כותב ברקר, כי אין מטרת המבצע – באופן הגדרתו, חיפוש נשק לא חוקי, אבל באם זה יתגלה במקרה, כמובן שיש לערוך חיפוש יסודי ומקיף למציאת עוד נשק.

פרוט תכנית המבצע:

שעת ה-שין נקבעה לשעה 04:15 בשבת ה-29 ביוני. זו שעה אשר בה כבר כל חוטי-התיל יונחו במכלאות והחיפושים יתחילו. בירושלים, חיפה ותל אביב זו השעה בה יעצרו המבוקשים בבתייהם. תמצית המבצע הייתה בכך שייעצר מספר רב ביותר של אנשים תוך כדי החיפושים, אולם מאחר שמספר המטלות היה כה רב, הביצוע היה לא קל במיוחד. כל המעצרים המתוכננים בשלושת הערים בוצעו כבר ב-29 ביוני. באותו יום 20 ישובים החשודים כבסיסי פלמ"ח הוקפו בתיל ונערך בהם חיפוש. יום למחרת נוספו להם עוד שישה, וב-1 ביולי נוסף עוד ישוב, בסך הכל 27 ישובים.

עוצר

עוצר נערך במספר ישובים, ואשר הוסר בהדרגה, פרט למספר הפרות. העוצר בירושלים היה רק על חלקי העיר [היהודיים] בלבד. כן הוטל עוצר תוך כדי התפתחות המבצע על מספר ישובים נוספים.

קשרי טלפון

מהשעה 03:45 של ה-29 בחודש כל קווי הטלפון האזרחיים נותקו עד השעה 05:15 ביישובים האלה: ירושלים, יפו, תל אביב, ראשל"צ, נס ציונה [אולי 6 קווים]... רמת גן, רחובות, פתח תקוה, נתניה, חיפה, עפולה, טבריה, בית שאן, וחדרה. גם ביישובים בהם נערכו החיפושים קווי הטלפון נותקו.

הכוחות שלקחו חלק במבצע

באופן כללי השתתפו במבצע מעט מעל 17,000 מאנשי כוחות הבטחון. הסיכום המובא להלן מסתמך ברובו על תיק משרד המלחמה WO 261/641 ("closed until 2023").

היחידות נסוגו בשעה 09:30.

דו"חות נכתבו לכל שאר הישובים בהם נערכו החיפושים: עין-חרוד, אילת, השחר, אפיקים, אשדות יעקב, בית השיטה, ביתניה, גבע, גבעת ברנר,

גבעת חיים, גבת, דגניה א', דגניה ב', יגור, כפר גדעון, כנרת, כפר-חיים, מזרע, מעברות, משמר השרון, 'נוער-עובד' – נען, עין החורש, רמת דוד, רמת רחל, שדות-ים, שער העמקים, שריד, ותל יוסף. כן הוטל עוצר ונערכו חיפושים בשלושת הערים הגדולות (בירושלים רק בשכונות היהודיות).

פרט למחסני הנשק שנתגלו שתוכנם הוחרם, ולמעצר חברי הפלמ"ח, היה לבריטים הישג עצום – הארכיון של ה"סוכנות היהודית" אשר משרדיה ב"מוסדות הלאומיים" גם הוא נתפס, וכמובן שפרט לשומר או שומרים לא היו שם חברי ההנהלה, ואלה רובם נעצרו בבתייהם.

ארכיון זה שכלל אלפי מסמכים הוחרם. אולם החרמה וקוץ בה. רוב המסמכים היו בעברית, והיה עליהם לקבל תרגום אמיתי – לך תמצא יהודי ואפילו מכוחות המשטרה שיסכים לשתף פעולה. לבסוף נמצא יהודי בריטי שעשה זאת בכישרון לא גדול במיוחד. מכל מקום, הם קבלו אישור לכך שהסוכנות היהודית היא למעשה הלב היוצר של האירועים הפוליטיים והצבאיים של ההגנה והפלמ"ח.

הישגי המבצע על פי תיק זה

כללית מבחינת השלטונות המבצע היה מוצלח ביותר. העובדה שעל אף התכנון הכה מורכב הייתה זו הפתעה לישוב, זה לכשעצמו "עשה היסטוריה בארץ ישראל" כדברי הדו"ח.

המסקנות:

א. יש להניח כי מתוך 2,700 העצורים ישנם 800 חברי פלמ"ח אשר מהווים כמחצית מכוחו המגויס. אמנם הפלמ"ח לא נהרס בשלמות, אולם אין ספק שזו מכה קשה בעבורו.

ב. רוב החברים הקיצוניים של הסוכנות היהודית עצורים, פרט לשנים שהתחמקו ממעצר – ד"ר משה סנה, הקשור לוועד הפועל ואשר כנראה הינו ראש המטה הכללי של ההגנה, ואבא חאשי (צ"ל חושי), מנהיג "הסתדרות" בחיפה, אשר עומד כנראה בארגון ובפעילות העלייה הבלתי לגלית בארץ ישראל.

ג. מסמכים אשר נמצאו בהנהלת הוועד-הלאומי הראו עד כמה המודיעין שלהם חדר למידע שלנו, והשיג מסמכים מסווגים בדרגה גבוהה. לימוד המסמכים, וכן אלה ממזרע, יאירו ללא ספק אור על פרטי הפעילות של הפלמ"ח ועל רמת ההסתעפות שלו.

גילוי הסליק המרכזי ביגור
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 12176

תגובות הישוב היהודי

תדהמת הישוב היהודי הייתה רבה ביותר עקב העובדה שלא ציפו למהלך שכזה, ולפיכך התגובות הגיעו באיחור. למחרת השבת, ב-30 ביוני, מספר מנהיגים שלא נעצרו, ביניהם ראש עיריית תל אביב רוקח, הגיעו ביום ראשון בבוקר אל ד"ר וייצמן ברחובות, וכתוצאה מפגישה זו מברקים נשלחו לארה"ב ובריטניה אל חברי הנהלת הסוכנות היהודית – ד"ר סילבר, בן גוריון (פריז), ברודצקי, וגולדמן.

למחרת היום נערכה בירושלים פגישה במשרדי הוועד-הלאומי של ראשי הישובים העבריים ובה הוצהרה סולידריות עם המנהיגים הכלואים, והחיפושים שמטרתם להשיל מהיהודים את נשק המגן. תחנת הרדיו של ההגנה, "קול ישראל" הסיקה כי בריטניה הכריזה מלחמה על היהדות, ולפיכך, ועל אף העובדה שחלק מהמנהיגים נעצר, המלחמה נגד השלטון תמשך.

יש להניח כי תגובות הישוב תהיינה כדלקמן:

א. פעולות תגמול מיד לאחר התארגנות מחודשת, פעולות שיתבטאו בחבלות, חטיפות, וניסיונות התנקשות.

ב. שביתה כללית שתתבטא במדיניות של אי-שיתוף פעולה מוחלט כפי שכבר תכנן הוועד הלאומי.

ג. ניסיון לייסד ממשלה יהודית בתל-אביב. ביצוע צעד שכזה ידרוש ללא ספק ויחכה לאישור של מנהיגי הציונים הבריטים והאמריקאים שיגיעו לארץ ישראל.

תגובות הערבים למבצע

כמובן שהערבים הראו סיפוק רב מהצעדים שננקטו כנגד הישוב היהודי, וטענו כי צעדים אלה מן הראוי היה שינקטו זמן רב לפני כן. הפרסטיז'ה הבריטית כמובן עלתה בעיניהם, מה גם שבעקיפין האדמיניסטרציה הוכיחה בצעדיה אלה את אופי תגובותיה לאלה שמפירים את השלום. הם גם לא ניצלו את ההזדמנות לתקוף ישובים יהודיים מבודדים כתוצאה מסודיות ומהירות המבצע.

אוצר תמונות הפלמח, תמונה 12323

ד"ר יעקב ניר הוא גיאולוג ימי, היסטוריון חובב. פרסם שני ספרים, האחד עוסק בעליה ב' בתקופת המנדט, מנקודת מבט בריטית, והשני היסוד וההיסטוריה של מחנות המעצר בקפריסין, 1946–1949.

דמויות חופת משלנו

יהודה עמיחי, 1924-2000, מלוחם למשורר עשרים ושש שנה של געגוע

יהודה עמיחי, מגדולי המשוררים העבריים במאה העשרים, לא ניתק מעולם את שירתו מחוויית המלחמה. חייו, שנפתחו בגרמניה ונמשכו בשדות הקרב של הנגב, עיצבו קול שירה שהפך את היומיום ואת הזיכרון לחומר גלם ספרותי ייחודי. ב-1982 זכה יהודה עמיחי בפרס ישראל לשירה. ועדת הפרס ציינה כי יצר "מהלך חדש בשירה העברית ושינוי מהפכני בלשון הפיוטית".

עמיחי נולד ב-1924 בוירצבורג שבגרמניה בשם לודוויג פפויפר, ועלה לארץ ישראל עם משפחתו בגיל 11, לירושלים. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה התנדב לצבא הבריטי ושירת במצרים, ובין השאר עסק בהברחת נשק ובסיוע להעפלה, אך הפרק המכונן בביוגרפיה שלו התרחש ב-1948: עם פרוץ מלחמת העצמאות התגייס ולחם כחייל בחטיבת הנגב של הפלמ"ח עד תום המלחמה.

בין הקרבות שבהם השתתף בלט קרב חוליקאת הקשה, שבו נהרג חברו ומפקדו חיים (דיקי) לקסברגר. מותו של דיקי חזר והופיע לאורך שנים בפרוזה ובשירה שלו – בהם בשירו "גשם בשדה קרב". חוויית המלחמה, האובדן והרעות בין הלוחמים ליו את עמיחי גם בעשורים שלאחר מכן, במלחמת סיני ב-1956 ובמלחמות 1967 ו-1973. הוא עצמו כתב פעם שחיי נמדדים בשנות המלחמות שעבר ועל השראה אמר: "...אדם כותב מתענוג וגם מצער... הכאב הוא מורה הלשון שלי...".

עמיחי, בכתיבתו, יצר מהפכה לשונית בשירה העברית ותמציתה של תפיסתו הייתה לומר דברים גדולים במילים פשוטות. כך, בשונה מדור המשוררים שקדם לו, שכתב בפאתוס גבוה ובעברית מליצית, עמיחי הביא

לשירה את שפת הדיבור, את הסלנג ואת המונחים הטכניים והצבאיים של חיי היומיום הישראלי. הוא שילב שפה תנ"כית ומקורות מהמסורה היהודית לצד ביטויים שגורים, ויצר שילוב ומתח בין הנשגב לחילוני.

ב-29.3.2017, התארח בתוכניתו של רם עברון "בגוף ראשון", בתאגיד השידור הישראלי. בין היתר אמר: "...אני כותב בעיקר כשאני לא כותב, אני מדמה זאת לצירי לידה. פרסום השיר בציבור כמוהו כלידה שהיא כולה תענוג, בניגוד ללידה אמיתית שהיא חוויה קשה..."

עיקרון מרכזי נוסף בכתיבתו הוא האירוניה: הוא נהג להציב זו לצד זו תמונות של אהבה ומוות, מלחמה ושלום, קדושה וחולין – ובכך לערער על כל קביעה חד-משמעית. הזיכרון האישי, המשפחתי והקולקטיבי שזורים זה בזה, כך שהפרטי הופך תמיד גם לעדות היסטורית על דורו. "על השראה אמר: "...אדם כותב מתענוג וגם מצער...הכאב הוא מורה הלשון שלי..." לדברי עמיחי(שם) "...כוחה של אמירת שיר היא כשל רפואה. היא כמו תנועת גוף, ולמילים יש את אותה השפעה טיפולית..."

בין שיריו שהפכו לחלק מהקאנון הישראלי, נמנים "אלוהים מרחם על ילדי הגן", "אדם אחד" ו"גשם בשדה קרב" – השיר לזכר קרב חוליקאת. גם בספרו המאוחר "פתוח סגור פתוח", חוזר עמיחי אל זיכרון המלחמה ואל אובדנים שליוו אותו כל חייו. הוא טוען כי אם כל דור היה דוחה את המלחמה לדור הבא – לא היו מלחמות בעולם.

גֶּשֶׁם בְּשָׂדֵה הַקָּרֶב

מתוך ספרו "ובימים האחרים" (תשט"ו 1955)

גֶּשֶׁם יוֹרֵד עַל פְּנֵי רָעִי,
עַל פְּנֵי רָעִי הַחַיִּים,
אֲשֶׁר מְכַסִּים רִאשֵׁיהֶם בְּשִׁמְכָה,
וְעַל פְּנֵי רָעִי הַמֵּתִים, אֲשֶׁר
אֵינָם מְכַסִּים עוֹד.

עמיחי נפטר ב-22 בספטמבר, שנת 2000 והובא למנוחות בהלוויה ממלכתית בירושלים. שיריו תורגמו לעשרות שפות והוא נחשב למשורר הישראלי המתורגם ביותר בעולם ועד היום מוענק מדי שנה פרס לשירה על שמו, ומורשתו הספרותית ממשיכה לעצב את הזיכרון הפואטי הישראלי.

טעימה מהעשייה בבית הפלמ"ח בשנת תשפ"ו

בבית הפלמ"ח פועלים שני צוותי עבודה בשיתוף ובנפרד: האחד, עמותת דור הפלמ"ח אשר הובלתה התחלקה השנה בין יו"ר העמותה היוצא, תא"ל במיל. אסף סלע, ומזה חצי שנה, בהובלת פרופ' חגית מסר-ירון. הצוות השני הוא צוות מוזיאון הפלמ"ח, אשר בראשו שירי ארליך.

פעולות תרבות

מאת אורנה ענבר, ראש ועדת התרבות של הבית

השנה המשכנו בפעילות תרבות ומורשת, למרות המצב הביטחוני ואיומי המלחמה שגרמו לסגירת הבית במשך חודש ויותר.

מורשת חיים חפר

ציינו בערב חגיגי, מלאת 100 שנים להולדת חיים חפר, אשר תרומתו לזמר העברי כוללת מורשת עשירה של שירים, ופזמונים, בהם טביעת אצבע ייחודית בפלמ"ח ובשנות הקמת העמותה. חפר (עם דנה כוגן) יצרו את ספרית הסרטים "אוהלי פלמ"ח", תיעוד היסטורי חשוב במעלה.

באירוע נישאו ברכות והמופע מוזיקלי כלל, מחרוזת שירים בלתי נשכחת מפרי עטו של חפר, מ"בין גבולות" ועד "הן אפשר", כאשר מאות מהנוכחים, בהם גם פלמחניקים ותיקים, הצטרפו לשירה. במיוחד ריגשה נוכחותה של רינה קלמן, לוחמת פלמ"ח בת 96, אלמנתו של מפקד הגדוד השלישי משה קלמן.

אולם "מלווי השיירות" בבית הפלמ"ח,
נועם גלאור ומיטל טרבלסי מזמרים משירי חיים חפר

80 שנה ל"תנועת המרי"

השנה ניתן דגש לציון 80 שנה לתנועת המרי: נערכו ימי עיון, פעילות מחוץ לבית ושיתוף פעולה עם מוזיאוני משרד הביטחון: ה"הגנה", אצ"ל ולח"י. התקיים סמינר שכלל סדרת מפגשים חודשיים, בנושא המאבק המשותף של המחתרות בבריטים: ליל המשטרות, ליל וינגייט, ליל הגשרים ועוד. במפגשים זכינו לשמוע עדות מגוף ראשון של וותיקי המחתרות.

כבוד לעשייה למען הכלל ולהפצת ידע

נמשכה מסורת הענקת פרסים: בפעם ה-53, הוענק הפרס לספרות צבאית ע"ש יצחק שדה והפרס ע"ש יגאל אלון למעשה מופת חברתי הוענק בפעם ה-44. העמותה לקחה חלק בסדרת סרטים והרצאות, מלמדת ומעשירה, עם ההיסטוריון ד"ר שאול פז, בעקבות התרבות והאמנות החלוצית של תנועות הנוער הכחולות. הסדרה זכתה להדים מכל עבר.

אירועי "מסביב למדורה" הותאמו השנה למועדי ישראל ולנושאים שונים:

כינסנו ערב עיון בשם "גבולות הסיפור – לכתוב קיבוץ אחרי 7 באוקטובר". במפגש השתתפו חוקרים מהאקדמיה וחברי וחברות הקיבוצים בגבולות. הערב כלל הצגת מיזם "הנגב המערבי והגליל", דילמות במחקר המתרחש בזמן אמת ושיחה בנושא "לספר גבול, לכתוב גבול".

לקראת חג החנוכה הקדשנו שני ערבי הדלקת נרות ללוחמים והלוחמות – אז והיום. האירועים נערכו במתכונת של "שיח לוחמים ולוחמות תש"ח מול תשפ"ו" ושילבו את עדויות הפלמ"ח עם סיפורי הלחימה בהווה. נר שני של חנוכה הוקדש לחטיבות הפלמ"ח המשרתות היום במילואים. על הבמה שוחחנו עם מג"דים מחטיבות יפתח, הראל והנגב הפועלות כיום. נר שלישי הוקדש ללוחמות והיה מסעיר ומרגש במיוחד.

קיימנו מופע הצדעה ליורם טהר-לב בשם "ארצנו הקטנטונת", בביצוע מרגש של הקוורטט; הקדשנו ערב "מסביב למדורה" ל"ליל הגשרים" במסגרתו הרצתה פרופ' אביבה חלמיש ומוטי זעירא עם מיטל טרבלסי זימרו; בט"ו בשבט שרנו עם מופע "אהבת הטבע ואהבת הארץ" ובי"א באדר כמחווה ליוסף טרומפלדור שרנו וסיפרנו את הסיפור הציוני במופע "טוב לחיות בעד ארצנו".

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל היה אירוע מרגש ומשמעותי והתקיים השנה בקרבת סיום המערכה הארוכה עם איראן במרץ-אפריל. מדובר במפגש רב דורי, שהפך למסורת, בהשתתפות תנועות הבוגרים והנוער של "מחנות העולים", לוחמים ודורות ההמשך בפלמ"ח.

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל באמפי בית הפלמ"ח

את יום הקמת הפלמ"ח חגגנו, כמדי שנה, בל"ג בעומר, בכנס רב-דורי מרגש, בסימן "בין הקולות" – תהליך קהילתי דרך שירה משותפת – אירוע של זמר, סיפור, מדורה ותירס חם, בהשתתפות כ-400 בני משפחת הפלמ"ח לדורותיו.

יום הולדת לפלמ"ח – צוות מדריכי בית הפלמ"ח, עם נועם פעיל, בנם של חסידה ומאיר פעיל, בקלינט, ומשתתפי המופע "בין הקולות"

לכבוד ט"ו באב נערך מפגש משירי רחל שפירא ובהשתתפותה, ובביצוע הרכב הקוורטט

מפגשים לכבוד השקת ספרים

לציון יום השנה לרצח ראש הממשלה יצחק רבין, ערכנו בוקר השקה לביוגרפיה החדשה שכתב עליו אמנון ברזילי; ציינו את השקת הספר "רוזה האדומה שלנו" שכתבה נורית כהן, על האישה הבכירה ב"הגנה", רוזה, אמו של יצחק רבין ז"ל; לציון הוצאת ספרו של ירון בכר "דבר לאלמונים", ערכנו מפגש לכבוד מסתערי הפלמ"ח, והספקנו לחגוג עם פוצ'ו, הילד הנצחי של הפלמ"ח, את השקת ספרו החדש "איה הג'ינג'ית באמריקה".

צילום: אורנה ענבר

תשתיות ופרויקטים

מאת: שירי ארליך, מנהלת מוזיאון הפלמ"ח

שנת תשפ"ו הייתה שנה של הנחת תשתיות חדשות.

כידוע, בפני בית הפלמ"ח עומדים אתגרים גדולים: חילופי הדורות, הזדקנות המוזיאון, התחרות שצמחה מסביב וכמובן האתגרים הגדולים שהמדינה כולה ניצבת מולם: ערעור האתוס המכונן, המלחמה המתמשכת, והמצוקות החברתיות לא פסחו עלינו.

ומתוך כל אלה הוקדשה תשפ"ה לחשיבה ובתשפ"ו לעשייה ויצאנו לדרך. העבודה נחלקת לכמה צירים: תשתיות מוזיאליות-חינוכיות ויצירת תוכניות מותאמות לדור הנוכחי, תשתיות אוצרותיות וטיפול באוסף המוזיאון, ותשתיות פיזיות מבניות.

את התערוכה המתחלפת "קפריסין גם היא ארץ ישראל" השקנו בחודש יולי, ובקיץ נציין 80 שנה לפתיחת מחנות המעצר. התערוכה מספרת על הכישרון לחיים ולהתארגנות מחודשת אחרי השבר הגדול ואיימי השואה, ועל חלקם של חברי הפלמ"ח במחנות המעצר. זוהי תערוכה מרגשת לא רק מבחינה סיפורית ועיצובית אלא גם בהיותה תערוכת מוצגים היסטוריים אותנטיים שהושאלו ממוזיאון העפלה וחיל הים, מארכיון "יד יערי" ומאוספים פרטיים. התקיימו טקס ומופע "ועת האי הבודד יכלאיני", בשיתוף ארגון מעפילי קפריסין.

כיתות הלימוד גם הן מתחדשות והופכות ל"מרחב הפיקוד" של בית הפלמ"ח שישרת את צה"ל (ולא רק) בעיסוק בתפיסת המנהיגות והפיקוד ההיסטורית ובלימוד מלחמת העצמאות. השנה, זכתה "כתת שדה" בהתחדשות, הכוללת ריהוט ואמצעי מולטימדיה חדשניים, וכל זאת, בזכות תרומתה הנדיבה של הגברת רות סופר, אלמנתו של חבר הפלמ"ח איתן סופר. הכתה החדשה נחנכה באירוע מרגש, ביחד עם חנוכת תערוכה חדשה, המוקדשת למפקד הראשון של הפלמ"ח. בחידוש "כתת אלון" נטפל ברבעון הראשון של תשפ"ז.

הפרויקט הגדול בו אנחנו עוסקים השנה הוא חידוש "אוצר התמונות" והפיכתו למוקד תוכן ועדות אטרקטיבי. זוהי תכנית גדולה ועתירת משאבים שעמותת דור הפלמ"ח, בהובלת אסף סלע, גייסה והעמידה. בחודשים האחרונים גובש הקונספט, נאספו החומרים, הושלמו התכנון והעיצוב, וכעת אנחנו בשלבי ההפקה של הפרויקט – יש למה לצפות! כל אלה הם חלק מתוכנית רחבה לחידוש פני המוזיאון וחווית המבקר, סלילת מסלולי ביקור חדשים ויצירת פלטפורמות חדשות לפעילות שתפנה לקהלים קיימים ולקהלים חדשים.

גם בעולם האוסף והשימור נעשתה השנה התקדמות משמעותית: ראשית, גובשה ההכרה כי בשונה מכוונתם המקורית של מקימי בית הפלמ"ח, נאסף בבית אוסף מוצגים גדול ומרגש, והאחריות לשמר אותו לדורות הבאים היא שלנו. גם כאן בא לביטוי שיתוף הפעולה, שהוא נכס שאין שני לו, בין משרד הביטחון לעמותת דור הפלמ"ח.

בתקציבי משרד הביטחון הקמנו מחסן ייעודי ונשכרו שירותיה של משמרת מקצועית שתנחה אותנו בניהול האוסף. מתנדבי העמותה, כרגיל, נרתמו לפעולה בשני צוותים: האחד בהובלת בשמת חייט וחגי ברעם המטפל ברפליקות לאלבומי "אוצר התמונות" כדי לאפשר את הורדת אלבומי המקור לארכיון צוות מתנדבות נוסף בהובלת ד"ר אורית אבוהב, רושם, מתעד ומקטלג את הפריטים באוסף. (פרטים נוספים ברשימה הבאה בנושא)

שני צוותי העבודה הללו התווספו לצוות הארכיון הוותיק והמסור שעוסק בנושא רישום, איסוף, ושימור כמפעל חיים. תודה והערכה רבה לכולם!

ולבסוף, גם בתחום הבינוי נעשתה השנה עבודה משמעותית, בהשקעה כספית גדולה, במסגרת המאמץ להשלים את ההנגשה ולטפל בנושאי כיבוי אש ובטיחות. המאמץ טרם הושלם אבל הוא כבר ניכר בשטח. ועל זה נאמר: ובבניין ציון ננוחם.

אני מאחלת לכולנו ששנת תשפ"ז הבאה עלינו לטובה, תביא איתה שינוי בכיוון הרוח, עשייה מרובה, המשך שותפות והרחבתה, שתהיה שנה של נחת ובנחת.

שלכם, שירי

פרויקט תיעוד פריטים שנתרמו על ידי חברי הפלמ"ח מאת: אורית אבוהב ונאוה בית-און

בתחילת שנת 2025 נאסף צוות מתנדבות, הכולל את נאוה בית און, ענת סנפיר, לאה רף, בשמת חייט ואורית אבוהב לתיעוד חפצים אישיים של חברי פלמ"ח שנתרמו לבית הפלמ"ח. החפצים הובאו לבית הפלמ"ח על ידי החברים עצמם או על בני משפחותיהם. באוסף המאוחסן כיום בחדר ייעודי ובארכיון, גם פריטים שהגיעו ממחסני הסוכנות.

תהליך התיעוד התחיל בשנת 1993, כאשר ירדנה וירוב, תיעדה כארבע מאות פריטים. בשנה זו החלה הבנייה של מוזיאון הפלמ"ח. העמותה גייסה את ירדנה וירוב מרמת הכובש במטרה מוצהרת להוביל מסע של חיפוש פריטים מקוריים של חפצים ופריטים מתקופת הפלמ"ח. כאשר הם נועדו בראש ובראשונה להוות את הבסיס לתצוגת "מסע פלמ"ח". הכוונה הייתה

לעבור בין הקיבוצים של יוצאי הפלמ"ח ולחפש בגדים, נעלים, כובעים, כובעי גרב, כפיות, חולצות רקומות, שמלות, מעילים, תרמילים, כלי נשק, מצפנים. חלקי חגור ישנים. כל מה שקשור לפלמ"ח. מפות, שמיכות, משקפות, כלי אוכל ועוד-ועוד. הכול תועד ברשימות מפורטות לצד מתן מספר עם פתק על הפריט.

לבסוף, לאחר מאמצים רבים, הוחלט כי כל הפריטים לא ישמשו לצרכי הקמת התצוגה, אלא ישמרו בנפרד. כל תצוגת "מסע פלמ"ח" – הוכנה במפעל באנגליה והיא נראית לכאורה מקורית. מה שכן, עם הקמת האתר, צולמו מספר פריטים והוכנסו למדור מוצגים – באתר הפלמ"ח: [/https://palmach.org.il/archive/exhibits](https://palmach.org.il/archive/exhibits)

הרשימות אלה היוו את הבסיס לתיעוד שאנו עורכות כיום בטבלה ייעודית המותאמת לפרטי המידע הרלבנטי.

שיטת התיעוד מבוססת על מיון החפצים לפי המאפיינים הבאים: מאפייני החפץ: ציוד מבצעי, כלי עבודה, פריטי לבוש; ממי ומתי נמסר לבית הפלמ"ח; תיאור החפץ: החומרים ממנו עשוי, מידותיו והשימוש שבו; מצב שימורו של החפץ; מיקומו במכלים שיועדו לכך, ואת תמונת הפריט.

עם הקמת המוזיאון וחנוכתו בשנת 2000, הייתה מדיניות חד-משמעית שאין מציגים בו פריטים מימי הפלמ"ח, אלא רק תמונות באוצר התמונות. כך עברו שנים לא-מעטות וכל הפריטים וחפצים שכבו בארונות ובחדר הארכיון בקומה מינוס אחד.

כעת, בקיץ 2026 יש כוונה להציג חלק מהפריטים בחדר ייעודי, יחד עם תיעוד שמכילות נשות צוות המתנדבות.

אנו נעזרות, על פי צורך, בבינה המלאכותית כדי לאתר את שם יצרן, שנת ייצור או פריטי מידע אחרים אודות הפריט. בקיץ 2025 נשלחה ענת סנפיר מטעם בית הפלמ"ח לסדנת שימור ותיעוד במכון בן צבי, ושבה

אלינו עם ידע שלמדה שם. על-פי הנחיותיה, הותאמה הטבלה לתיעוד המקובל בארכיונים בארץ. במקביל, פרסם איגוד הארכיונים חוברת הדרכה למתעדים ומשמרים בארכיונים השונים. בעתיד, יותאם המידע שבטבלה שלנו למערכת התיעוד של כלל המוזיאונים בישראל.

מימין: עמרם אוסלנד נפל בקרב בדגניה, ב-20.5.1948, הקונצרטינה בה ניגן נמסרה לאחותו שעלתה לארץ לאחר נפילתו
משמאל: מרדכי דגי
נפל בקרב במבצע "נחשון" בקסטל, ב-8.4.1948
בחצוצרה זו הריע במסדרי "הנוער העובד". נמסרה על ידי אחיינו

פעילות הארכיון והספרייה

ספריית הפלמ"ח

ספריית הפלמ"ח שוכנת באולם הארכיון. משפחתו של יואב רגב תרמה לספרייה מעל אלף ספרים מעזבונו. לכל הדעות, מדובר באוצר תרבותי יקר ערך. החל בקיץ 2025, עמלו המתנדבים אלדד חרובי ונעמי עמית על שילובם כאגף נפרד בספריית הפלמ"ח.

בצד ספריו, הוקמה פינת עיון המוקדשת לזכרו. בפברואר השנה נחנכה הספרייה, אולם מלאכת הרישום של כאלף מספריו, הושלמה רק בקיץ 2026.

יואב היה יקיר הספרייה וכל ביקור שלו אצלנו, היה הופך לחוויה מלמדת ומשעשעת. כאשר הוא היה מתיישב, ידענו שיהיה שמח ומעניין.

יואב שאב ידע מהספרים וכתב בעצמו עשרות ספרים על הפלמ"ח ועל ארץ ישראל. אבל את אהבתו הגדולה והכבוד שרחש לשפה ולאות העברית, ביטא גם באופן פיזי. במהלך כל סיבוב בספרייה, הוא היה מעביר יד מחליקה ומלטפת על ספרים ודואג ליישר אותם בעזרת סרגל כדי שיהיו מסודרים בצורה מכבדת.

יואב – אתה חסר לנו מאוד.

פינת העיון בספרייתו של יואב רגב

חדש על המדף

דבר לאלמונים

ראשית ההסתערבות המאוישת 1940-1951

מאת: ירון בכר

מחקרו של ירון בכר נועד למלא את החובה לאזכר קבוצת לוחמים יהודים אשר גויסו בכמה ארצות ערב ובארץ ישראל בין השנים 1940 ל-1951. בתחילה פעלו המסתערים בשיתוף פעולה עם הצבא הבריטי ומאוחר יותר במסגרת ההגנה ובצה"ל.

הם נדרשו למימנות, אומץ לב ועמידה בתנאים קשים לגוף ולנפש והם ומשפחותיהם שילמו מחיר אישי כבד על כך. הם לא זכו להערכה לה היו ראויים ורובם אף נעלמו מהסיפור ההיסטורי וההרואי של טרום המדינה וראשית קיומה. ספר זה נועד למלא אחר החובה הזאת כלפיהם וכלפי משפחותיהם.

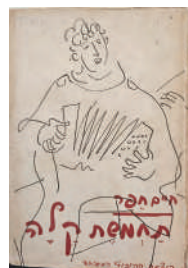

תחמושת קלה

מאת: חיים חפר

שירי חיים חפר מתקופת מלחמת העצמאות (הדפסה שנייה, 1978, של ההדפסה מ-1955) רישומים מאת אריה נבון.

הספר פותח בשיר "שושנה", דרך "הציזבאט", ממשיך ב"יצאנו אט", עד לשיר האחרון: "הפלמחני"ק מחפש את המחר". השירים מלווים בתווים.

הספר הוא חלק מאוסף יואב רגב.

טוב לחיות בעד ארצנו מאת: נעמי עורב

ביוגרפיה של חברת הפלמ"ח נעמי עורב, דעתנית, חכמה, מרתקת. חיה 93 שנים בלי לתת את הדעת מה חושבים על דרכה הייחודית. מעשית, דומיננטית ומעוררת השראה. בגיל 13 התנדבה לאירגון ההגנה, בשנת 1948 הייתה ממלווי השירות לירושלים, בהמשך נפלה בשבי הירדני, שירתה כאחות בפלמ"ח, הייתה נשואה לבודה ויחד גידלו את שלושת ילדיהם בנסיעות בעולם ובארץ. מה שקוראים "חברמנית".

איש צדיק היה מאת: שמחה רז

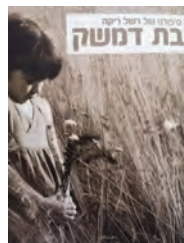
ספר זה הוא ספר הרשומות והמעשים, אילן – חייו של "הצדיק הירושלמי", רבי אריה לוי זכרוננו – לברכה. ר' אריה, "אבי האסירים" לוחמי ציון וצמאי החרות, ואביהם של החלכאים והנדכאים, כבש את ליבם של בני דורנו. הוא ליווה את אסירי המחתרות אשר ישבו בבית הכלא המרכזי בירושלים, ביניהם מספר חברי פלמ"ח, אשר נתפסו בעת אימוני נשק, במסעות ובחיפושים בישובים. הרב לוי היווה את החוט המקשר בין הכלואים לעולם החיצון, ביקר אותם, העביר חבילות ומכתבים מבני משפחה, והיה דמות מופת בעיני האסירים, כמו גם בעיני המשפחות. בספר נכללו פרשיות מרטיטות משל אסירי המלכות ועולי הגרדום, אמרות, אגרות, דברי תורתו וצוואתו הרוחנית.

בת דמשק. סיפורה של רשל ריקה

מאת: רשל ריקה

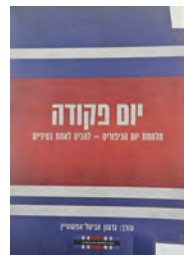
רשל ריקה, ילידת דמשק, מגוללת את מהלך חייה על רקע התהפוכות הפוליטיות בתחילת המאה ה-20, תוך תיאור חיי הקהילה היהודית בדמשק. זהו סיפור התבגרותה של המחברת שהתייתמה בנעוריה ונכבשה על-ידי השאיפה הציונית ועלתה לישראל.

יום פקודה

מאת: אביטל - אפשטיין גדעון

זהו מפעל חיים של בני דור מלחמת יום הכיפורים ומסמך ראשון שרואה אור בישראל אודות המלחמה, כפי שהיתה. הספר מתאר ומנתח את הדרך אל המלחמה ומציג את המלחמה עצמה מכל היבטיה: המדיני, הפוליטי, הצבאי והאנושי – בשדות הקרב, ב"בור", ביבשה, באוויר ובמים – כולל מנקודת מבטו של האויב.

הספר נוגע גם במחיר שהמלחמה גבתה, ועדיין תובעת מאיתנו, בגוף ונפש. הוא דן גם בהשלכותיה ארוכות הטווח על המדינה, החברה והתרבות בישראל לרבות בנושאים שאין מרבים לדבר בהם, כמו נשק יום הדין מכאן ופוסט-טראומה מכאן, בלי להירתע מן הפולמוס שעשוי להתעורר בעקבות הקריאה בו.

"התרגשנו"

העבודה בארכיון מרתקת. כמעט אין יום בו לא נופל לידינו תצלום, או מסמך מיוחד, או שלמדנו עובדה שלא הכרנו קודם. בתקופת הקורונה נכנסה לספרייה בחורה צעירה, יאירה שמה, ושאלה שאלות על אחד הנופלים, יאיר זלצמן שמו. שאלנו: "מה לך ולו?" והיא השיבה שהוא היה אח של אמה פנינה זלצמן הפסנתרנית הידועה, אשר בעלה, יגאל וייסמן, היה מראשוני המתגייסים בפלמ"ח. כך הגיע לידינו עזבונו המרגש של יאיר.

יאיר זלצמן, דרך על מוקש-נעל ביום 18 בנובמבר שנת 1948, בפעולת סיור בתפקיד מ"כ, במשלט ביר-עסלוג'. הוא נפטר בבית-החולים בתל-ליטינסקי בי"ט במרחשון תש"ט (21.11.1948), ובו ביום נקבר בנחלת-יצחק. בן 21 היה בנופלו.

לפניכם מילותיה המרגשות של אחותו, פנינה זלצמן, שהתפרסמו בחוברת לזכרו של אחיה (שם, עמ' 19).

"יאיר, התזכור את שיחותינו בימי ילדותנו, בפריס? הזוכר אתה איך "החלטנו" לא לשקר ותמיד לקיים את הבטחותינו? היית אז בן 8. עמדת בהבטחתך, יקירי, מעולם לא שיקרת. אהבת אותנו, בטחת בנו, בטחת בחבריך, במדריכך, וברגע זה כשאתה שוכב לפני פצוע, מחוסר הכרה – איני יכולה שלא להרהר... לולא היה מצפונך כה טהור וזך... אולי... אך לא, תסלח לי יקירי, הן רק אתה יודע את מחשבותי ואינני רוצה כי תתבייש בי.

שופע אהבה היית, קיבלת את אהבתנו בשמחה ואף השבת לנו את אהבתך. תמיד הראית לנו אהבה, ידעת שהערצתי אותך, ידעת את אמוני אליך. כאשר גדלת לא העזתי עוד להראות לך את "הדרך הנכונה", כי מהר מאוד נוכחתי לדעת שאתה, הצעיר ממני, מראה לי את הדרך הנכונה בחיים.

אמנם, קשה היה לי לשמוע בעצתך לפעמים, כי אינני כה טהורה כמוך. השתדלתי... אך לעתים כש"הייתי מוכרחה לשקר", הזכרת לי תמיד את "החלטתנו", ואני הייתי מתביישת בפניך, מתביישת על שאין באפשרותי להיות כה ישרה, כה טובה וכה צנועה כמוך. אך אתה, על אף גילך הרך, הבנת אותי ומעולם לא כעסת עלי, הבנת בנדיבות לבך... אתה היית כולך שופע אור. כך היה האור.

כה קשורים היינו, כמה אהבתיך, אחי... היינו יושבים שעות רבות ומשוחחים, וכשהייתי מנגנת לא היית עוזב את חדרי. כשבאת אלי בפעם האחרונה, חייכת כל הזמן ועיניך הביעו אושר ואהבה.

עשרים וארבע שעות צמודה הייתי למיטתך בנגב, החזקתי את ידך הלוהטת, נשקתיך, ליטפתי את שערותיך, את פניך היפים. כל הלילה ישבתי אתך במדבר, בחושך... חיכינו לאווירון בבית אשל, אך הוא איחר לבוא... הוא בא רק לפנות בוקר (הזכור אתה כאשר "החלטנו" כי פעם ניסע שנינו לבדנו באווירון?)... וכך המראנו, ומתחתנו השתרע הנגב שכה אהבת, אדמת הנגב אשר שתת את דמך הרענן.

מה בפי אליך, יאיר? תודה, תודה לך בעד אהבתך, שלמותך ובעד האור ששפע ממך. מי ייתן ואור זה שלך יאיר-יגיה בלבי ולא יעזבני. הב לי מאורך! תודה! תודה על אשר הייתה בתוכנו, על שזיכיתנו מיפי נפשך ומטוב לבך. טהור וקדוש אתה, ואנו שחינו במחיצתך... אנו הקטנים, השכיחים. סלח לי יאיר, על שאני כך שחה אליך, מעולם לא נשאת את גילוי הערצתי אליך ברבים, אך לאמנו, לאמא, הרי מותר לשמוע את הגיגנו...

לא כן?

פנינה

יאיר ופנינה זלצמן

המדור לחיפוש קרובים

לא בכדי קיבל "אוצר תמונות הפלמ"ח" את שמו. טמונים בו אוצרות רבים שחלקם עדיין נסתר בין דפי האלבומים. חקרנו וזיהינו ומשך השנים התוודענו לחלק מהאנשים בכארבעים אלף התצלומים שהאוסף כולל. בלהט מלאכת הקודש של דיתה פרח והמייסדים באיסוף ותייעוד התמונות, נשארו רבים מהמצולמים לא מזוהים. לדוגמה שני תצלומים. אם תזהו מי מהמצולמים, נשמח אם תכתבו לנו.

1. מי מזהה את הבנות המופיעות בתמונה זו?

בתמונה 22470, אלבום הכשרת כפר גלעדי-הגדוד השלישי, מצולמות בנות ההכשרה בקורס סמלות בסרפנד תאריך צילום 1948, התמונה נתקבלה מגילה אסף-פרידלנסקי

2. מי מכיר את חברי הכשרת גניגר?

תמונה 32324, הכשרת גניגר, הצופים ג', פלוגה ו' בגליל ובעמק, 1941–1947.

בוגרי תנועת הצופים 1945 ו-1946. הקבוצה הצעירה קיבלה הכשרה בגבת, בשריד ובגניגר. הוותיקים ביניהם היו בפלוגה ג' והצעירים בפלוגה ו'. כל החבורה הצטרפה להקמת קיבוץ חצרים במסגרת אחת עשרה הנקודות בנגב, לפני 80 שנה.

משירי התקופה

השירה והמוסיקה היו חלק בולט בתרבות הפלמ"ח ובחיי היום-יום. השירים הצטברו והיו למסה נפלאה ומרגשת אשר הופכת את הבחירה וההעדפה של שיר אחד על רעהו, לקשה.

חשבנו שאין שיר הולם לסגירת עלון זה ובפתח שנה חדשה, מהשיר "האמיני יום יבוא", אשר נכתב על-ידי לוחם הפלמ"ח יצחק סמוטריץ אשר נפל בלטרון בתש"ח.

יצחק (סמיטי) בן יעקב ושרה סמוטריץ, התגייס לפלמ"ח, ולפלי"ם. בתקופות המרי הוא ביצע באומץ-לב משימות נועזות כגון פיצוץ מסילות-ברזל וגשרים, העלאת מעפילים מהאניות, פריצה למחנה הבריטים בכפר-ויתקין ועוד. יצחק היה חובב ספורט ומוסיקה, אהב גם ללמד שירים, לארגן שירה בציבור וללוות בנגינה במפוחית-פה. הוא כתב שירים, ביניהם את השיר "האמיני יום יבוא" שהיה לאחד מסמלי מלחמת השחרור.

בשיירת נבי-דניאל נפצע בראשו, ובמלחמה הצטרף לחטיבת הראל בקרבות לפריצת הדרך לירושלים. במבצע "בן נון", במשימה לפתיחת הדרך לטרון – שער הגיא, כמפקד מחלקת חבלנים, חדר עם המחלקה לבניין משטרת לטרון. הבניין בחלקו הועלה באש, בעוד עצמת אש כבדה רוכזה על הכוח. איש מהחבלנים לא יצא חי מהבניין.

יצחק נפל ביום 30.5.1948. בן 22 בנפלו. הוא נקבר עם חבריו בקבר-אחים על הר-הרצל בירושלים.

הַאֲמִינִי יוֹם יְבוֹא (מתוך אתר זמֶרֶשֶׁת):
 חילים: יצחק סמוטריץ', רפאל קלצ'קין, לחן: מנשה בהרב

הַיּוֹם אַחוּת הִיא מְלַחֲמָתֵנוּ
 לְכֵן רְחוּק אֲנִי מִכָּאן
 תַּחֲגִי נָא אֶת פְּגִישָׁתֵנוּ
 בְּמִטְבַּחֲנוּ הַקָּטָן.

עַל מְקוֹמִי שֶׁבְּחֶרְתִּיהוּ
 תְּשִׁימִי יַיִן מְלֹא כּוֹסִית
 תִּרְאִי כְּאֵלוֹ זֶה אֲנִי הוּא
 יוֹשֵׁב אֶתְךָ כְּמוֹ תַּמִּיד.

הַאֲמִינִי יוֹם יְבוֹא
 טוֹב יִהְיֶה מִבְּטִיחַ לְךָ
 לְחֶבֶק אוֹתְךָ אֲבוֹא
 וְהִכַּל אֲשִׁיחַ לְךָ.

אֶתְמוּל לַפְעָלָה יִצְאֵנוּ
 עַד לְאַשְׁמֶרֶת רֵאשׁוֹנָה
 הַיּוֹם שֶׁקָּטָנוּ וְנִרְגָּעֵנוּ
 וּמִכְסִּיפָה כֹּה הִלְבָּנָה.

אֶת פְּגִישָׁתִי אֶתְךָ זִכְרָתִי
 בְּשִׁמְלַתְךָ הִרְקָה
 הִלִּילָה טוֹב לִי, כֹּה אִמְרָתִי
 כִּי אֶת קְרוֹכָה מִרְחוּקָה.
 הַאֲמִינִי יוֹם יְבוֹא...

כְּשֶׁנֹּכַחִים פִּיּוֹת הַסְּטָנִים
הַמְרַגְמוֹת נֶאֱנָחוֹת
אִז מַחֲשַׁבְתִּי תַעֲבִירֵנִי
אֵלַיְךְ, רָעָה וְאַחוֹת.

וְאִז אֶדַע - לְקָרֵב יֵשׁ טַעַם
אֵף כִּי הַמַּחֲוִיר יִקָּר מְאֹד
כְּדֵי שִׁיוֹם יָבוֹא אִי פַעַם
נוֹכַל לְנַשֵּׁם פֹּה וְלַחֲיוֹת!
הָאֲמִינִי יוֹם יָבוֹא...

חטיבת יפתח, מטה החטיבה, איור של אריה נבון,
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 32061

פנייה לקוראינו

חשוב לנו מאוד הקשר שלנו אתכם, חברי העמותה כיום, וחברים לעתיד. אנו קוראים לכם להצטרף בקלות לעמותת דור הפלמ"ח, דרך הקישור באתר.

בקשה לנו מכך – אנא בדקו אם קורות החיים של הפלמ"חניק/ית שלכם מופיעים באתר הפלמ"ח. במידה ולא, כתבו לנו במייל, בווטסאפ, או הרימו טלפון. 050-7670860, pnina.palmach@gmail.com

בבקשה אל תמתינו לעלון הבא! בואו לאירועים הנפלאים בבית הפלמ"ח, שילחו לנו רעיונות לפעילויות, תמונה מעניינת, מסמך מעניין.

בתקווה לימים טובים,

האמינו יום יבוא!

על העמדה בנירים לפני ההתקפה,
מאלבום חטיבת הנגב,
אוצר תמונות הפלמ"ח, תמונה 25565

בהוצאת: עמותת דור הפלמ"ח (ע"ר)
מחקה: ד"ר אלדד חרובי
עריכה: פנינה גרוישטרן
עריכה לשונית: נועה זאבי
תצלומים: "אוצר תמונות הפלמ"ח" וצלמי "בית הפלמ"ח"
עיצוב גרפי: אריאלה רייזמן - עיצוב-עיצוב